

Tar Károly
(Transsylvania)

Erdélyért kiáltom

© Tar Károly

ISBN 973-95655-2-2

NIS Kiadó Kolozsvár, 1993

TARTALOM

Előszó	
Levél az asszimiláció alól	
Mit kezdünk szabadságunkkal?	
Szívhez, észhez, lelkiismeretünk szerint	
Márciuska	
Az erdélyi közös ház asszonya	
Kolozsvári telex	
Egy percnyi néma csönddel	
Búcsú	
Erdély Pártot!	
Le a politikával!	
Családi lapot	
Szélrózsa	
Svédország dicsérete	
Aprómunkát	
Kárpátok jövője	
Felszólás	
Civilizáció	
Ne féljete!	
Egy kis bizonytalanság	
Itt a piros, hol a piros?	
Áldva és verve	
Zöld csillag	
Kékesi üzenete	
Felületesség	
Tűzfészek	
Örökös nyelvvédelemben	
Törés	
Két idézet	
Szeptatizmust	
Ellenünk újra katonákkal	
Visszarendeződés	
Kötelet kapott Kolozsvár	
Átmenet: szegények és gazdagok	
A polgármester számításai	
Egy vendiák-találkozóról	
Mire jó az RMDSZ igazolvány?	
1992-es kórterem	
Építkezzünk!	
Faragott mágnesek	
Rák és klikk	
Utószó	

Előszó

Az erdélyi magyar nyelvű politikai publicisztikát az utóbbi hetven esztendőben a megmaradásért való küzdelem alakította: ez adta sajátos hangvételét, de ez készítette a mindenkori többségi hatalmat is arra, hogy - a magyarsággal együtt - igyekezzék meg nem történtté tenni. Ez a minden oldalról való szorongatottság nyomja rá a bélyegét a jelenlegi politikai újságírásra, amely a kétségtelen sajtószabadság körülményei között egyszerre mindent ki akar beszélni. Egyrészt, mert hét évtizede gyűl a ki nem mondott gondolat, indulat, másrészt, mert nem bízik a szólásszabadság örökkévalóságában.

Sietve, kapkodva szólunk, ez adja írásaink elnagyoltságát, darabosságát, túlsúlyfoltosságát, mert minden kimondott szó mögött ott bonyolódik az összefüggések újabb és újabb hálózata, s még nem volt időnk kiokoskodni, hogy mi a fontos, és ahhoz képest mi a lényegtelen. A túlfűtöttség azután abból is adódik, hogy a mesterségesen ránk - többségekre és kisebbségekre egyaránt - erőszakolt „testvériség” mögött halmozódhatott a kibeszéletlen, ezáltal lefolytatott indulat; a megaláztatáshoz még jó képet is kellett vágni, ami tovább fokozta a politikai szándékok érzelmi feltöltődését. Ma még ott tartunk, hogy az érzelmi magasfeszültségek nem sülték ki, ezért oly nagy a sistergés, időnként az ezt követő erőtlen pukkanás is írásainkban. Nekünk még nem adatott meg az értelem hatalma, a higgadt és bölcs elemzés előjoga, mint a hagyományos demokráciának. Itt az igazat még nem elég kimondani, azt sokszor hangosan kell. Néha akár üvölni! És még akkor sem biztos, hogy hallszik és elhallszik. A mai erdélyi magyar politizálás hadonászó, hangos ember, aki türelmetlenül kézzel-lábbal magyarázza a magáét, hátha így elhiszik igazát...

Biztos, hogy ez a fajta politikai újságírás nem örökéletű, de szándékában, indíttatásában tragikusan szépséges. Mi olyan emberekhez szólunk, s akarjuk eligazítani őket, akikre lőnek. Akiket névtelen és arctalan telefonbetyárok zaklatnak, akik a félelemmel élnek együtt, akik már csomagolnak, hogy nyakukba vegyék a világot, akikre bottal, jelszóval, törvénnyel tör az eddig békét mímelő, kérlelhetetlenségét „hagyományos jámborsággal” álcázó mostoha környezet.

Ezen a lélekszakadtságon nincs rajta a perspektíva bélyege, hevenyészett soraink nem sugározzák azt a tudatot, hogy itt is valamiféle történelem alakul. Ezért azután megmódolatlanságával, valamennyi más bajával együtt van egy hatalmas varázsa: az **ŐSZINTESÉG**. Hibája tehát egyben erénye is: levegő után kapkodva adja vissza e tájak zaklatott ezredvégének levegő után kapkodó, zavaros történelmét.

Ez a kötet alapeszméje szerint a mindennapi tűzoltás politikája helyett az önépítés-önszervezőség politikáját ajánlja. Az ember és intézmény építését, amit konjunktúra-viharok, alkalmi és múlandó érdek-kórok nem kezdek ki, mert az alulról rakott, szilárd nevek ellenállnak a politikai földrengéseknek.

A politika helyett a munkát!

Ami ugyancsak egyfajta politika.

Ennek tudatán vegye kézbe az olvasó az itt következő sorokat.

Orbán Ferenc

Levél az asszimiláció alól¹

Bizakodva kérdezhetjük: gyáva-e, áruló-e az erdélyi magyar értelmiség? Ennek a lelkiismereti kérdésnek a megválaszolásától függ a romániai magyarság megmaradásának hogyantovábbja. Ezért kétszeresen igaza van Csoóri Sándornak és minden gondolkodni bátor erdélyi magyar embernek, amikor ezt a kérdést nyíltan felteszi, hiszem, ha nem is ebben a megfogalmazásban, de az értelmiségekkel szembeni elégedetlenség Erdélyben számtalanszor megmutatkozott az elmúlt évtizedek alatt, bár a nagy nyilvánosság előtt kimondani ezt - sok más igazsággal együtt - nem volt, nincs rá módunk. Kellett a romániai magyarsággal szemben megváltozott szemléletmód az egész magyar sajtóban, kellett a Kossuth Rádióban a Vasárnapi Újság reánk figyelése, és az, hogy általa a magyarsághoz való tartozásunk érzését hetenként feltölthessük magunkban, a megmaradásunkért folytatott küzdelmünkhöz elszánást, erőt nyerjünk. Romániában jórészt a magyar értelmiségiek gyávaságának eredményeképpen nincs fórum nemzeti-ségünk ügyeinek megtárgyalására. A magyarországi nyilvánosság előtt kell gyávaságunkat, tehetetlenségünket bevallanunk. Kell ezzel leszámolnunk végre, mert csakis ez lehet most kiindulópontja mindannak, amit a magunk megmentésére cselekednünk kell. Mit tehetünk? Elsősorban új értelmezést kell adnunk a Bethlen Gábor-i behúzott nyakúságnak, amelynek nem a főhajtás, hanem az adott történelmi pillanatokban a töretlen szilárdság, a meg nem alkuvás, ha úgy teszük, a kálvinista nyakasság kell legyen a jellemzője. Helyzetünk kísértetiesen hasonlít a deportált zsidósághoz. Csüggedünk. Megmaradásunkhoz szükséges az értelmiség önfeláldozó ellenállása. Az elmúlt években, itt Romániában csak nagyon kevesen vállalták, hogy a magyarságot ért sérelmekért nyilvánosan is felháborodjanak. Csöndes hangú beadványainkkal semmire sem mentünk. Mindig csak kértünk, könyörögtünk. Követelni miért nem merünk?! A hatalom sajátos táncban, egyféle tangó-lépésben vitt előre, jól eltervezetten és következetesen jogaink megfosztásának felcicomázott menetelésében. Erőteljes követeléseinkkel szembetalálkozva talán haladhattak volna ilyen gyors ütemben régóta tudatos beolvasztásunk szégyenteljes útján? Lehetséges vezetőink közül is kevesen választották a nyílt kiállást. Úgy állították őket félre, hogy csak szánalmunkat és nem együttérzésünket érdemelték ki, az ellenállásra erőt adó felháborodásunkat nem gyarapították. Tisztelet a kivételnek, hiányzott, talán sohasem működött körünkben a meghirdetett Balogh Edgár-i aprómunka, az elhivatottság, az önzetlen vállalkozás. Ennek szükségszerűségét, ha megfogalmaztuk is, gyakorlat nem lett belőle. Ezért sorvad el közművelődésünk. Magamutogató íróink és művészeink nem voltak képesek pótolni azt a szervező erőt, amely a két világháború közötti időszakban az erdélyi magyarokat kitartóan öntevékenységre nevelte és szoktatta. Nem sikerül újabb és újabb szervezeti kereteket biztosítanunk az anyanyelvi kultúra terjesztésére sem. Az egyházak által teremtett és fenntartott közösségeken kívül ma már alig van egyéb alkalmunk a bensőséges együttlétre, az együtt gondolkodásra, anyanyelvünkön való közösségi megnyilvánulásra. Atomizálódásunk folyamatában újraéledt közöttünk minden mondvacsinált ellentét. Csoportosulások, klikkek emelnek maguk köré falat, számít, hogy ki a katolikus, ki a református, ki kinek az atyafia. Kártékony szószátyárt, besúgót sejtünk minden ügyeink után érdeklődőben: az összefogásnak nincs már valóságos lehetősége. Újraéledt az erdélyi átok: a képzelt előbbrevalóság jegyében folyik az egymás elleni áskálódás, a hatalomhoz való dörgölődés. Alamizsnavárás lett a kenyerünk. Többen a romániai magyarság vezetőjének képzelik maguk, és az anyaországiak előtt is ennek megfelelő pózban tetszelegnek. De nincs mögöttük még

¹ Nem közölte a Vasárnapi Újság, de xerox-másolatban terjesztették Budapesten és a Kiáltó Szóba is bekerült néhány ebben az írásban megfogalmazott gondolat.

csekély számú baráti társaság sem. Az egy Király Károlyon kívül nincs is olyan, aki nekünk bátorságból, tenniakarásból és kiállásból példát mutathatna. Pedig Király Károlyok nélkül nem sokra megyünk. Kétmillió Király Károlyként kellene élnünk. Hiába határoljuk el magunkat hozsannázó tapsoncoktól² és azoktól, akik parancsra bármilyen kezükbe adott szöveget képesek felolvasni a Magyar Dolgozók Tanácsának gyűlésein, ahová semmilyen magyar közösség egyetlen képviselőt soha sem küldött, mert ott örökké valahonnan előrángatott és megfélemlített emberek lapulnak, ha csúfos helyzetünket végre a nyilvánosság előtt feltárva nem követeljük minden lehetséges fórumon a Groza Péter által felvázolt és ígért jövőt, a valódi egyenjogúságot, amely minden itt élő embert nemzetiségre való tekintet nélkül megillet. A szocializmus legüdvözítőbb változata sem kérheti a kisebbségektől, hogy feláldozzák identitásukat, elfelejtsék történelmüket és lemondjanak kultúrájukról.

A romániai magyar értelmiség gyávasága vitathatatlanul, évtizedek óta igaz: különben nem juthattunk volna jelenlegi szorongatott helyzetünkbe. Gyávaságunkat csak azok tagadják, akik maguk is ludasok benne. Azok, akik változtatni a dolgokon továbbra is gyávák. Ahhoz, hogy valamit is telessünk magmaradásunkért a beismerés katarzisa, mindent felrázó indulat szükséges. Nem gyáva az, aki gyávaságát belátja és megtagadja. Nem gyáva az, aki múltját, nemzetisége hagyományait, őseit, szülőföldjét, nyelvét, nevét meg nem tagadja és nem fél az ország alkotmányában még szereplő jogainknak érvényt szerezni.

Csoóri Sándor figyelmeztetését meg kell köszönnünk, mert célja nem az elmarasztalás, hanem a tette serkentés volt.

Mert tenni kell az utolsó órában is... „Utolsókat kondul / a havason a kolomp. / Nincs itt már semmi, / semmi keresnivalónk.” Költőnk ezt nem gondolhatta komolyan. Higgyünk inkább Vörösmartynak! Itt és a nagyvilágban mindenütt.

Sokféle „csoda” történt és történik Romániában, de az erdélyi magyarságot, Európa legnépesebb kisebbségét falvastól, múltastól, az egész emberiséghez tartozó kultúrájával együtt hagyományostól eltüntetni sohasem sikerülhet. Felemelt fejjel, a mások nemzeti érzéseit sohasem sértő hangos szóval, kérvényezések helyett követelésekkel kell megállítanunk romlásunkat és beolvasztásunkat a magunk és minden nép boldogulására.

Erdély, 1988. halottak napján.

² Akiknek felsorolását most elhagyom.

Mit kezdünk szabadságunkkal?

A belénk rögződött félelem ujjongásban, örömben, sóhajokban szakad föl bennünk. Remegő lélekkel, tisztuló aggyal készülünk a holnapi napra, az új életre. Mit kezdünk a szabadságunkkal mi, erdélyi magyarok? A lehajtottfejség, a magunkba fordulás, a magunkról való gondolkodás apátiájából hunyorogva állunk a szabadság fényébe. Mi, romániai magyarok új értelmet kell adjunk az egyenlőségnek, a testvérségnek, egymás megbecsülésének. Első gondolatunk a sors által közös hazában egymás mellé rendelve összefogásából megszületett tabula rasa, és a tisztára seprt jelent életük kockáztatásával megteremtő hősök dicsérete és követése a végső győzelemig. A temesváriaké, akik Tőkés László mellé állottak, a fővárosiaké, akik végül megfutamították a diktátort. Románia órák alatt nagyot lépett „a sötét Balkánról” a közös Európa felé. A demokratizmust mindenek fölé emelt Európához tartozunk immár, és eufóriánkból, a haza földjét megcsókoló áhítatunkból a ránk nehezedő tettek magaslatába emeljük fejkünk.

A forradalom fehér éjszakáján írom ezeket a sorokat, amikor veszélyben a fővárosi tévéstudió, amikor a rádiót célozzák a banditák. Újabb és újabb emberi életekbe kerül a régen áhított szabadság, mert a sok évtizedes elnyomás kitermelte az emberi külsőbe öltöztetett fenevadat, a diktátor körüli henyélők seregét. Nem akarják elveszíteni kivételezett helyzetüket, félelmük örült tettekre ragadhatja őket. Megszokták, hogy védtelen embereket tipornak, és elbizakodottságukban a szabadsággal is képesek szembeszállni. Nem győzhetnek, mert mi fegyvertelenül is erősebbek vagyunk, ajkunkon a szabadság dalával.

Hősies küzdelmünkben minden eddiginél forróbb testvéri érzés fűt bennünket önfeláldozó román testvéreink mellett. Kell a szabadság, és ha megérjük, a saját hangunkon, a saját nyelvünkön, a saját hagyományaink alapján igényelhetjük rabszolga sorsunk megszüntetését, erőszakos asszimilációnk eltörlését, történelmünk megbecsülését, az európai kultúrát erősítő hagyományaink folytatását, a békességet, a jövőt, amelynek biztos tudata nélkül nincs tudatos emberi élet.

Felvirradt a forradalom második napjának hajnala és még mindig szólnak a fegyverek. Korai még a szabadságról beszélni? Nem hiszem. Elszigeteltségünkben, a romániai magyarság terrorral, rágalmazással, cselvetéssel véghezvitt atomizálódásában készületlenül, szervezetlenül érkeztünk e hajnalhasadáshoz. Értelmiségeinket elhallgatatták, határainkon kívülre futamították, hiszen érthető, hogy az életet választották. Az éj leple alatt lopakodó helikopterekkel végzett nemrég a forradalom mellé állt katonaság, lelkes, valóban lelkes, önfeláldozó emberek ivóvizünket megmérgezni akaró banditákat tettek ártalmatlanná... És mégis, már most szólnunk kell arról, hogy a végső győzelem után, a nemzet megmentésére alakult, hősekből álló bizottság többször is ismertetett kiáltványt olyan jogokat biztosít nekünk, romániai magyaroknak is, amelyekért, ha kell, tűzbe megyünk. Újra kitehetjük hát az egyenlőség jelét, és a többpártrendszerben helyet kaptunk az egyenlő küzdelemre. Újraalakíthatjuk nemzetiségi kultúregyesületeinket, és nem kell megszeppenten bevallanunk nemzetiségünket, hanem természetes módon vállalhatjuk, hogy itt, és magyarnak születünk ebben a közös, drága hazában. Ezért a szabadságunkkal most mást se kezdünk, mint hogy megkeressük mindazt, ami az itt élőkkel minket összeköt. És a pillanat parancsa szerint menjünk ki az utcákra, álljunk katonafiaink mellé, tegyük, amit sorsunk adott: végső sikerre vigyük a szabadságot! Győzzön a népigazság! Mi dolgozni és élni akarunk!

1989. december 23.

Szívhez, észhez, lelkiismeretünk szerint³

Boldog új esztendőt, szép jövőt mindnyájatoknak! Bátor önítélkezést magunk fölött, tisztességes gyónást, jobb erkölcsöt, békés átmenetet a tegnapi élet mocsarából a megtisztuló, demokratikus jelenbe, hogy népünket tisztességesen szolgálhassuk a fiatalok által fölénk borított szabadság felhősen is szép ege alatt. Ezennel be is fejeztem ezt a (nagyon is tudjuk hová vezető emelkedett) stílust, és egyszerűen arra kérlek benneteket, hogy a népfelkeléshez méltó bátorsággal seperjük mi is tisztára házunk táját. Az új lapok indításával a munka nagyját elvégeztük; az események krónikaival egycsapásra olvasmányossá vált minden újság, itt-ott már utat kapott a többvéleményűség, a mindenoldalúság láttatása, az elfogadható igazság felé vivő, belemenősen is jótékony vita.

De kísért még a múlt, a gyávaság. A forradalom első napján engem, a betegnyugdíjast is behajtott a tettvágy a helyi lap szerkesztőségébe. A lap munkatársai nem merték hazaküldeni botesínálta főszerkesztőjüket, de két, mindig is becsületes ember vezetésével összeállították az új lapot. Harmadnap bejött a helyettes főszerkesztő is. (Megjegyzem, hogy a két főnök együtt nem képes egyetlen épkézláb mondatot magyarul leírni.) Sohasem voltak újságírók, de párt-aktivistaként ők voltak nem csak újságírói munkánk, hanem minden kulturális megmozdulás hóhérai. Eltanácsolni őket a lapszerkesztéstől a belsők joga és kötelessége. Hallom, hogy a romániai magyar sajtóban van olyan lap, ahol ezt nem merték megtenni. Bizony ez arra vall, hogy közülünk nem csak egyesek, hanem egymás gyávaságába kapaszkodva és csoportot alkotva többen is feltétel nélkül eladták magukat a letűnt hatalomnak. Én mégis hiszek abban, hogy a jó újságíró, kellő önvizsgálat után képes megújhódni és hasznossá lenni az elkövetkezőkben is. De elhatárolom magam a közénk tolakodottaktól és kérlek Benneteket, ne higgyetek (...⁴) nekik és hű kiszolgálóiknak. Ha ők továbbra is újságírónak mondhatják maguk, és velük együtt kell dolgoznunk, miként állítjuk vissza a lapesínálás ezerszer megtaposott erkölcsét és a szerzők jogát az önálló véleményhez? Miként állítjuk meg a kéziratok meghamisításának elharapózódott szokását és a szerzők saját maguk mentésére kitalált atyáskodó, valóban mondatokat, bekezdéseket, gondolatokat tolvajló szokását, a senkihez sem szóló, senkit sem bántó semlegest, de fölfelé mindig mértéktelenül hozsannázó írások közlését. Nem hiszek abban, hogy a bennük élő sablonoktól rövid idő alatt megszabadulnak. Az elkövetkezőkben dolgaink vállalásának bátorságától függ az újságíróerkölcs alakulása. Szolgák voltunk, mert naponta figyelmeztettek arra, hogy kinek a lapját írjuk, kinek a kenyerét esszük. Azok, akik lelkiismeretükre hallgattak, még a legnagyobb elnyomásban is találtak módot arra, hogy a sorok között közvetítsenek néhány igazságmorzsát. A gátlástalan diktatúrát egyaránt megvető szerző és szerkesztő közös erőfeszítéseként olykor az olvasóban reményt keltő sorok is megjelenhettek a fűrésziporhoz hasonlító sablonszöveg-tengerben. Gyermeklapjaink volt főszerkesztőjeként elmondhatom, hogy a romániai magyar sajtóban elharapózódott talpnyalás és a himnikus dicséretözön nem volt, illetve, nem mindig volt kötelező. Nem volt kötelező, és éppen ezért a törtetők kenyere volt a konduktorról és nejről első oldalas versformába tördelt ízléstelen jelzőhalmazt írni, és az ordító tehetségtelenségről árulkodó fűzfa-poéták „alkotásaiból” hányingerkeltő első oldalakat szerkeszteni. A Napsugár szerkesztői elmondhatják, hogy a gyerekekbe oltott vezetőimádatból, de bizonyára a felnőttek biztatására

³ Nyílt levél az újságírókhoz

⁴ A megnevezettek felsorolását most már elhagyhatom, de akkor az egy hónapig tartó, gyözködő telefonhívások ellenére sem tettem ezt.

is született hozsannázó versikéket íróasztalfiókba süllyesztettük és a szerző minden esetben megkapta a magáét a mérges Csipkétől, akinek rendreutasító leveleit Fodor Sándor írta. És fokozatosan lefaragtuk a gyermeklapban amúgy is szükségtelen politikai vezércikkek terjedelmét tíz-tizenöt sorra. Kihasználva, hogy a sajtóirányítók figyelme csökkent irányunkban, egyik gyereklapban nyolc, a másikon tizenhárom hónapig nem engedtem meg leírni a scornicești Drakula nevét. Annak bevallását, hogy leváltásom után (a lányom Svédországba menekült) miért keltett, olykor két oldalon is, a gyerekek számára érthetetlen dicshimnusz közölni az „aranykorszakról” - ezt talán bízzuk a szerkesztő lelkiismeretére. Ki, mennyire volt gyáva és a hatalom kiszolgálója, talán majd annyira iparkodik munkájával bizonyítani azt, hogy a mások által kikapart szabadság frissítő levegőjében hasznos tagja kíván lenni összefogásra kiéhezett közösségének minden észokokkal bizonyítható és felemelkedésünket segítő cselekvésben.

Szükségünk van és lesz az egymásra figyelésre, a tisztességes vitákban kialakuló igazságokra, a magunk és olvasóink fölrázott lelkiismeretére, hogy országos közös ügyeinket (köztük nemzetiségünk visszaállított és a valóságos egyenlőségig segített jogait) szolgálhassuk. Áldjuk sorsunkat, hogy ezt a világot is megértük. És gondoljunk az utánunk jövőkre, azokra, akiknek átadjuk majd a tollat. Az elmúlt évtizedekben olyan szemponthálót tartottak a mesterségünk felé kacsingató fiatalok elé, amelynek csupán lényegtelen eleme volt az íráskészség. Előbb volt a származás, aztán a párttagság és a társadalmi tevékenységnek nevezett aktivistaság. Még ilyen körülmények között is a romániai magyar újságírás megteremtette szükségpótló gyakorlóiskoláit: a kolozsvári napilap szerkesztőségében és az országos ifjúsági lap nyári levelezőképző táborozásain kaphattak az érdeklődők némi eligazítást a szakmai dolgok szövevényében. Amikor magyar nyelvű egyetem létesítésére gondolunk, az újságírás-képzésről sem feledkezzünk meg.

És már most szorgalmazzuk szakmai egyesületünk megalakítását, szorosabb kötődésünket a magyarországi sajtó szakmai egyesületéhez, gondoskodjunk a tömegkommunikációban dolgozók nemzetközi szakmai kiadványainak beszerzéséről, legyünk az újságírásnak olyan papjai, akik holtig tanulnak, tegyük lehetővé a sűrű bel- és külföldi újságíró cserét, alakítsunk klubokat, cseréljünk egymás között is rendszeresen gondolatot. Legutóbb, a minden körülmények közötti megmozdulás lehetőségének bizonyítására a táncházak kolozsvári országos találkozóához kapcsolódva sikerült a Korunk szerkesztőségébe összegyűjtenünk a romániai magyar lapok ifjúsági rovatainak vezetőit. A sajtó elnyomói betiltani már nem, csak korlátozni tudták a találkozón kialakult eszmecserét. Tíz évvel ezelőtt történt. Azelőtt 1935-ig kell visszalépnünk az időben, hogy hasonló rendezvényt találjunk. (Akkor az erdélyi magyar újságírók szavatai találkozóját jegyezte föl a krónika.) Az összefogásból született és a kishitűek minden elképzelését felülmúló kolozsvári táncház-találkozó után még olvasóikkal sem találkozhattak az újságírók. Pedig akkor még működtek szerte az országban az ifjúsági lap Matinéihez kapcsolódó baráti körök, melyek között nemcsak közművelődési, turisztikai stb., hanem tudósítói munkára kész fiatalokból álló csoportok is alakultak. Jobb híján állítsuk vissza ezeket a köröket, legyünk mi újságírók egy-egy ilyen kör gondozói, folytassuk ott, ahol abba kellett hagynunk. Közelítsünk többszörösen is az olvasóhoz. Amikor írásaink alanyait kiválasztjuk, amikor gondolatainkat, beszámolóinkat nyomtatásban eléjük tárjuk, és amikor segítünk nemzetiségünk megmaradását szolgáló öntevékenységük beindításában.

Rajtunk, romániai magyar újságírókon is múlik, hogy mivel telítődik a tegnapi véráldozatokkal kivívott nagyszerű szabadság. Szolgátságunk végén, tudatos szolgálatunk, az észhez és a szívhez szóló szavunk legyen hasznos a legjobb lelkiismeretünk szerint. Úgy érzem, az elkövetkezőkben nemzetiségünknek nagy szüksége lesz reánk és a mindig szebbnek kikiáltott jövő az, amely minket is összeköt.

Kolozsvár, 1990. január 1.

Márciuska

Ezt a szót ne tessék az értelmező szótárban keresni: erdélyi megnevezése annak a március eleji ünnepélyes alkalommal a nőknek (olykor férfiaknak is) átnyújtandó jelképes ajándéknak, amelyet kabátgallérjukra tűznek a románok. A tavasz és a szeretet jelképe a MARTISOR. És kicsit mindig meglepetés.

Az idei kolozsvári meglepetések közé sorolhatjuk az Adevărul în libertate című helyi lap ajándékát, azt a négy oldalt, amelyen a VATRA ROMÂNEASCĂ kulturálisnak nevezett egyesület alapszabályzat-programját és több neves egyéniség írását közli. Az összeállítás kisebb bombaként hat az Erdélyben élő kisebbségre. Az egyik cikkíró már első mondatában jelzi, hogy az egyesület tevékenysége nagy érdeklődést keltett, de „valószínűleg némi kétséget támaszt az Erdélyben élő kisebbségek soraiban”. Ha eltekintünk (miért tennénk?) az egyesület február eleji marosvásárhelyi zászlóbontásától, ahol a „Vissza a hunokkal Ázsiába!”, „Nyitva a határ, menjetek!”, „Ti Istenben tisztok vagy abban a féreg Tőkés Lászlóban?”, és más le nem írható jelszavak domináltak, bizony kétkedve kell fogadnunk ezt a politikai szervezetet. Szabályzatukban kimondják, hogy az európai demokrácia szellemében, a barátságért küzdenek majd, de többek között, az egyetlen hivatalosnak elismert román nyelv exkluzív használatáért az egész országban. Minden tettükben tiszteletben tartják majd az emberi jogokat, a helsinki dokumentumokat és az ország Alkotmányát, de ellene lesznek minden szeparatista, sovinszta és nacionalista törekvésnek. Az olvasók megnyugtatóására közlik, hogy a szervezet tevékenységét csakis törvényesen és nem erőszakosan kívánja lebonyolítani. Ezek után püspöki gondolatokat olvashatunk az összeállításban arról, hogy örülnünk kell és büszkéek lehetünk, mert Romániában születünk. Nyilván ez nem vonatkozik azokra, akiket a „történelem széljárása és hullámverése” hozott e tájra. A szerzők - többen egyetemi tanárok - majd mindegyike rögtön tárgyára tért és az erdélyiek együttélését dicsérve a szeparatizmus buktatóiról szól. Őszinte párbeszédre kéri föl az erdélyi magyarságot, de elveti például a Bolyai Egyetem létesítésének gondolatát és általában a magyar nyelvű oktatást. Az értelemre és az egyensúlyra hivatkozva közli egy másik tanár-szerző az olvasóval, hogy bármely erdélyi iskolában a román gyerekek mellett magyarokat, németeket, cigányokat és más nemzetiségűeket találunk, akik ha elkülönülnek, szellemi fejletlenségük jeleit mutatnák. Megtudjuk, hogy az Erdélyben élő magyarság nem képez egységes etnikai csoportot, és különben is, legalább hét nem magyar etnikai csoportból tevődnek össze: székelyek, csángók, elmagyarosodott románok, elmagyarosodott zsidók stb..

Az erdélyi magyaroknak föl kell tenniük a kérdést: lehetséges ilyen alapon őszinte és nyílt tárgyalást, igazi megértést remélni, ettől a románságot egyesíteni óhajtó egyesülettől? Amennyiben a Ceausescu-korszak magyarokat asszimiláló eredményein nem akarnak gyökeresen változtatni, minden: a megegyezésre, a megértésre és az egységre való felhívásuk őszintesége megkérdőjelezhető.

És ilyenformán nem valószínű, hogy az erdélyi magyarság ezt a „márciuskát” valamikor is a szíve fölé, a keblére fogja tűzni.

1990. március 1.

Az erdélyi közös ház asszonya

Kincses Előd jogász, a marosvásárhelyiek egyik elöljárója nemrég a tévében bejelentette, hogy Enache Smaranda tanárnőt, a helyi Állami Bábszínház igazgatóját a magyarság nevében javasolja szenátornak. Román nő az erdélyi magyarság képviselőjében? Igen! Miért ne!

Enache Smaranda az „iskolaháború” marosvásárhelyi „csataterén” tűnt föl, és az események kényszere diktálta azt, hogy megszólaljon a nyilvánosság előtt és nagyon közérthetően, nagyon szépen fogalmazza meg a kisebbség egyenlőségének kritériumait Romániában, amellyel minden világos fő csakis egyetérthet. „Egyelőre társadalmunk valahogy még ma is traumatizálva van, sokan közülük úgy érzik, hogy az egyenlőség csak annyit jelent, együtt álltunk azokban a végtelen sorokban a boltok előtt, együtt fáztunk a fűtetlen lakásokban, együtt voltunk a szegénységben, a nincstelenségben, a nélkülözésben, nem volt ennivalónk, nem volt gyógyszerünk, mindnyájunkat közösen sújtotta a diktatúra. És nehezen tudják felmérni a románok, hogy a kisebbséget milyen mértékben sújtotta pluszban a diktatúra elnemzetlenítő politikája. Erdélyben sokfelé a magyaroknak, a kisebbségnek még nem hozott kézzelfogható változást a forradalom, úgy értem, nem hozott változást ezen a sajátos területen. Nem rendezték az utcaneveket, nem tették vissza a kétnyelvű feliratokat, nem épült ki a kisebbségi intézményrendszer, a magyar iskolák, az iskolarendszer, beleértve a teljes jogú, önálló egyetemet, nem született határozott, végleges döntés egész sor fontos részletben.” Enache asszony francia-magyar tanárnő, hat éve a bábszínház igazgatója, ahol a forradalom előtt is kétnyelvű feliratok voltak láthatók, és az igazgató magyarul szólt magyar kollégáihoz. Aki ezt nem tudja, az is odafigyel erre a megnyerő külsejű, halk, de határozott hangú, szép szavú nőre. Nem jelszavakat hangoztat, hanem gondolatait osztja meg hallgatóságával. Olyan gondolatokat, amelyeket mostanában minden józan romániai embernek végig kell gondolnia és megfogalmaznia. „Abban bízom - mondja Enache Smaranda -, hogy létezik egy sajátos, különleges erdélyi szellem, létezik egy örök transzilván tolerancia, az évszázados erdélyi türelem. Az erdélyi közös ház a maga módján Európai-ház volt tegnap is, az lesz holnap is. Most megadatott a nagy lehetőség, hogy mi románok visszatérhetünk Európába, de ez az út Erdélyen át, a kisebbségi probléma demokratikus, őszinte rendezésén keresztül vezet!” Persze, ezekért a gondolatokért nemcsak gratulációkat, virágot és együttérzést kapott, hanem fenyegetéseket tartalmazó telefonhívásokat is. Ennek ellenére Enache asszony mindenkit, az erdélyi magyarokat mindenekelőtt, türelemre int. Hívei pedig, összehasonlítva őt Cornea asszonnyal, aki egykor a kolozsvári tévében szinte mindennapos volt, és gondolkozásában csapongó, megjelenésében elhanyagolt és az események összefoglalására csaknem képtelen, bizakodással vallják, hogy ilyen emberekre van szükségük, a szenátusban és az ország minden vezetői posztján. Ha bekerül Enache asszony a szenátusba, akkor fordított előjellel ismétlődik a történelem, ugyanis a múlt században a karánsebesi románok Mocsáry Lajost választották meg képviselőjükkel a magyar parlamentbe. Azt a Mocsáryt, aki a nemzetiségekkel való együttműködés elkötelezett híve volt. Érdemes idézni egyik parlamenti beszédéből: „Azt hiszik, nekünk csak távolról kell ijesztő képet mutatni ezen nemzetiségi kérdést, s mint a gyermek, rögtön elhallgatunk. Csalatkoznak! És ha valami szíthatná nálunk az úgynevezett separatisták vágyakat, az éppen azon átkos politikája az osztrák hatalomnak, hogy folyton ingerli ellenünk a más nemzetiségeket, s tudjuk jól, hogy ingerelni fogja mindaddig, míg könnyen hívó és felizgatható tömegeket talál. Maga alatt vágja a fát az osztrák hatalom, midőn ily hathatós szert vél alkalmazni ellenünk.”

Hinnünk kell, hogy a történelem nem ismétli önmagát, számolunk az idővel, amely a valóságos demokratizmust élteti Erdély ma is összekuszált, de talán kibogozható jelenében. Romániában még nem kezdődött el a valóságos választási kampány, egyelőre a gomba módra szaporodó pártok, egyesületek és szövetségek bemutatkozásának ideje van. De akárhány, a hatalmat elérni vágyó csoportosulást számoljunk is, mindenik politikájának próbaköve a nemzetiségi kérdés lesz, amelyet most sem, és a jövőben sem lehet megkerülni ebben az országban.

1990. március 7.

Kolozsvári telex

Halottak, sebesültek, pogrom. Marosvásárhelyen tankok választják el a románokat a magyaroktól. Az előrelátók évekkal ezelőtt megjósolták ezt. Csakhogy bekövetkezését a Ceaușescu korszakban gondolták, és nem most, a szabadságot és demokráciát ígérő decemberi forradalom utáni harmadik hónapban. Ami itt és most történik beigazolódása annak az igazságnak, amit a forradalom első heteiben megfogalmazhattak az eseményekre figyelő erdélyiek: tudatában kell lennünk annak, hogy nemcsak Ceaușescu tartotta fenn a nacionalizmust és a sovinizmust, hanem a nacionalizmus és a sovinizmus tartotta fenn Ceaușescut. A diktátor eltűnt, tanácsadói a háttérben maradtak, az országos nacionalista összeesküvést folytatják, maradt a megmérgezett légkör, és az a román értelmiség is, amely csakis olyan demokráciát akar létrehozni, melyben a kisebbségi önszerveződésnek a valóságos egyenlőségnek nincs helye, és ők tudják miként kell felbujtatniuk az egyszerű román embert arra, hogy botot és fejszét ragadjon, eltörölje az itt-ott megjelenő magyar feliratokat, összetörje az utcablákat, ha azon magyar szöveget lát.

A telefon nem kapcsolja Marosvásárhelyt. A helyszínről érkezett fiatalember meséli, hogy azért tört ki a botrány, mert az egyik gyógyszerháza magyar felirat került és ez nem tetszett a sarki vattacukor-árúsnak, aki támogatókra talált a közeli kocsmából érkezők között. Egy szatmári születésű német tanárnőtől tudom, hogy március 15-én nem tudták megkoszorúzni a Bălcescu szobrot, mert egyes elvakultak szerint ott nincs mit keresnie a magyarok tiszteletének, és a templomba menekített koszorúért a templomajtóban is tusakodásra került sor. A jó érzésű románokat is elkeserítik az ilyen események. Ezzel szemben a bukaresti tévé miközben megbékélésre, rendre és csendre int, azt a látszatot kelti, hogy a magyar követelések miatt következtek be a sajátos véres események. Kétségtelenül szembetűnő, hogy a marosvásárhelyi néhány napos összetűzésekről sem filmet, sem fotót nem közöl, de az iasiak ún. szolidarizáló gyűlését, ahol azt mondták, hogy a betegeknek ezután magyarul kell tanulniuk, hiszen a marosvásárhelyiek mindenáron magyar nyelvű orvosi egyetemet akarnak, a Le a szeparatizmus! jelszót, valamint egyéb más kiforgatott gondolatot szellőztetnek, amelynek célja félremagyarázni a romániai magyarság jogos követeléseit. A tévé bukaresti és kolozsvári magyar adásában sok a kapkodás, a néző akaratlanul is arra gondol, hogy nem lehet véletlen a képsorok hirtelen megszakítása, a kimaradó kommentár, a tátogó bemozdó és az a sietség, hogy mindenáron minél előbb befejezzék a magyar nyelvű híradást, hogy aztán hosszú percekig, negyedóráig semmit se lásson vagy csak az adás képjelében „gyönyörködjék” a néző.

Mindezekre éppen most került sor, amikor beindult a választási kampány, és a nagyváradi országos kongresszusra készül a Románia Magyar Demokrata Szövetség, amelynek új, országos fóruma Erdélyi Híradó címmel napvilágot látott Kolozsváron.

Nem szabad elbizonytalankodnunk, ha a jogok, melyekért küzdünk, nem érvényesülnek a gyakorlatban. „Igazságunkról nem mondhatunk le” - írja Cs. Gyimesi Éva biztatóként, és a lap közli a szövetség programtervezetét, amely kimondja: „...a nemzeti kisebbség bármilyen természetű jogfosztása, az erőszakos asszimiláció és a homogén nemzetállam megvalósítására irányuló bármilyen kísérlet elkerülhetetlenül az egyetemes emberi jogok és a demokrácia korlátozását, elsorvasztását eredményezheti.” A romániai magyarság cselekvő egységében, békés dialógusban kívánja elérni követelései teljesítését.

1990. március 21.

Egy percnyi néma csönddel

A kolozsvári magyar ember április hatodikán kísétál a város főterére és körbejárja Mátyás király impozáns szobrát. És miközben egy percnyi csöndben lerója kegyeletét a nagy ember előtt, aki karddal, de tudomány- és művészetpártolással beírta nevét Európa történetébe, az évszázadok óta itt élő közmondás jut az eszembe:

Meghalt Mátyás király, oda az igazság!

Ötszáz éve halt meg Mátyás király, 1902 óta áll lovas szobra, amely a zseniális Fadrusz János alkotása, és amely egyedülállóan természetes teret alkot a háttérében magasodó Szent Mihály-templom monumentális tömbjével. A fél karéjban kialakított alapzat tetején lehajtott fejű lován a király öntudatos, méltóságos bronzalakja áll. Alatta négy, a korabeli Fekete seregből való vitéz: győzelmi jelvényeket, zsákmányolt lobogókat mutat. Egyikük kezében magasra emelt kétfejű sassal díszített zászlót, a Habsburg-dinasztia jelképét nyújtja a győzedelmes király felé. A hiedelem szerint a négy mellékalak, hódoló hadvezérei: Kinizsi Pál és Magyar Balázs, valamint Báthory István erdélyi vajda és Zápolya János nádor. Nincs még egy ilyen hangulatú lovas szobra a világnak. Ez a remekmű az igazság szimbóluma, az igazságé, amely megdönthetetlen.

Ötszáz éve halt meg Mátyás király, azóta oda az igazság?

Ez a szobor talán sohasem volt annyira elhanyagolt, mint éppen most, amikor a város szülöttének fél évezredes halálára emlékezünk. Amikor az UNESCO felkérésére, Mátyás királyra emlékeznek a világ kulturált nemzetei.

Hunyadi Mátyás 1443. február 24-én született abban a kolozsvári óvári polgárházban, ahol egykor ezt múzeummá nyilvánítva őrizték emlékét. Gyerekkoromban sokszor vitt a kíváncsiság szülőháza ablakához, ahol betekintve óriási csizmáit láthattam. Később, benn az épületben az őt ábrázoló szobrok makettjét csodálhattam, amelyeket a pályázók küldtek. Ma képzőművészeti intézet működik az épületben és csodával határos módon látható még a kapu mellett, a falra elhelyezett, bronzból készült emléktábla, amely magyar feliratú. Mátyás király emléke ebben a városban elhalványult, a helyi magyarságnál tízszeresen gyorsabban gyarapodó román lakosoknak a királyt illető tudatlansága miatt, mert Mátyás király kimaradt a román történelemkönyvekből. Pedig a történészek megegyező véleménye szerint Mátyás „nemes és fényes havasalföldi nemzetségből származik”. Apja Hunyadi János a törökverő, nándorfehérvári diadaláért szól minden déli harangszó. Őt Iancu de Hunedoara névvel illeti a román történelem, de fiát már nem méltatja. Egy magyar királynak ez nem dukál. Nemrég történt, hogy vidéki román tanítónő így mutatta be a szobrot tanítványainak: „Látjátok, az ott fönny a híres román király amint fogadja a hódoló magyarok köszöntését...” A háború utáni években, majd minden január 24-én, amikor az egységes nemzeti állam alakulásának évfordulóját ünnepli az ország, hangoskodó tömeg lepi el a szobor környékét, néhányan fölmásznak rá és válogatott módon meggyalázzák. Szólni ellenük senki sem mer, a rend őrei pedig félrevonulva tűrik a rongálók próbálkozásait. A szobor ellenáll. Legutóbb a marosvásárhelyi események alatt mászták meg a szobrot, és a király bronzalakjának szemét nemzetiszínű zászlóval bekötötték. A város régi lakói nem engedték magukat provokáltatni. Ki a hibás abban, hogy a műveletlen tömeg nem képes tisztelni Kelet-Közép-Európa legnagyobb reneszánsz uralkodóját? Még azt sem, aki vér szerint is kötődik hozzájuk. És így jár majd minden neves magyar, aki itt született vagy itt halt meg Erdélyben. E föld történetében nincs

hely azoknak a nem román történelmi nagyságoknak, akik sorsuknál fogva kötődnek a tájhoz. Többet között ez sem igazság. Egyetlen perc alatt ez is végiggondolható.

Tegnap, április 6-án Mátyás király halálának kerekén 500. évfordulóján, a kolozsvári főtéri szobor előtt csupán néhány szál virág volt látható a Mátyás szobor alapzatán, a szerény megemlékezés tétova jeleként.

1990. április 6.

Búcsú

Egy kolozsvári fiatal szaki, jó lakatos és szerszámszakértő hosszú útra készül. Úgy döntött, hogy végleg elhagyja hazáját. Fél esztendeje született, kékszemű, ragyogóan szép fiacskáját Zsoltnak keresztelte. Azt mondja, csekély magyar történelem tudására hivatkozva ez a fiatalember, hogy nálunk a történelem negyven-ötven évenként ismétlődik. Ekkor szoktak újabb vérfürdőt rendezni itt a magyarok között. És ha az események felgyorsulnak? Akkor mire emberré lesz a fia, jön a következő tömegverekedés, késelés, pogrom.

Ez a lakatos erős, izmos ember. Nem fél. A fiát félti. És az unokáit is látni szeretné. Ezért mondja: határon kívül tágas a világ, két keze munkájából bárhol megél, és megmarad magyar-nak.

Nem mondtam fiatal barátomnak, hogy mennyire igaza van. És nem beszéltem arról, hogy mennyire nincs igaza, ha elmegy. Nem jött ki szó a számon, mert eszembe jutott egy gyermekkori emlékem. Évtizede kezdett, asszimilálásunk témájára írt naplóban jegyeztem föl néhány szomorú történetet, amely egyik-másik epizódjában kísértetiesen hasonlít a Maros-vásárhelyen nemrég történetekre.

(1982. január 27.)

„F.P. volt újságíró és művelődési felügyelő társam már alig lát, de sűrű látogatásaival őrzi „kondícióját” az életben maradáshoz. Jön és meséli, hogy a feleségéhez, aki egy könyvüzletben dolgozik, betért egy csoport fiatal. Könyvet akartak vásárolni, tehát nem voltak teljesen „falusiak”. Közben belépett az üzletbe a lánya, akivel néhány szót váltott magyarul. A fiatalok csoportjából valaki felháborodva figyelmeztette, hogy románul beszéljenek! Pergő nyelvű, bátor asszony a F.P. felesége, a megjegyzést nem hagyta szó nélkül. Az Alkotmány 22. szakaszára hivatkozva védekezett. Nagy csend támadt erre a könyvesboltban. Távozóban a csoport szószólója megjegyezte, hogy az ilyen könyveladókat mind mellbe kellene szúrni... És ez fényes nappal történt Kolozsváron, az egykori Unió utcában, az utca nevét viselő történelmi nevezetességű épülettel átellenben.

Hasonló példát mesél a feleségem. A vasút-igazgatóság szakszervezeti irodájában, az elnök kérésére felhívta D. tánctanárt. Természetesen magyarul beszélt vele, hiszen miért ne beszélne két magyar egymással anyanyelvén. A főnök nyomban figyelmeztette, hogy egy belső rendelkezés értelmében munkahelyi telefonon csakis románul beszélhet.

Az ilyen esetekről mit gondoljon az ember? Fél a hatalom? És éppen tőlünk fél? Hát már annyira műveletlenek és nemzeti gögtől pöffeszkedők a vezetők, hogy az örökösen zengett testvériséget, az ideológiailag is helyesnek tartott nemzetköziséget sem gyakorolják? A fokozatosan beszűkülő kultúra keretei közölt és a nemzeti büszkeség unos-untalan fölfelé srófolása miatt a dühödt nacionalizmus immár nemcsak megtűrt, hanem hivatalosan elfogadott és táplált irányzat a hétköznapi politikában.

Még emlékszem arra a felszabadulás utáni vasárnap délelőttre, amikor a kolozsvári Sétatéren, tőlünk alig néhány méterre, azért szúrtak le egy embert, mert magyarul meg mert szólalni. Anyám erősen szorította a kezünket, és suttozva kért, hogy egyetlen hangot se ejtsünk. A filagória közelében jártunk, ahol máskor fúvószenekar vonzotta a bámészkodókat. Egy fiatalember ugrott ki a bokrok közül, monostori legények véres késekkel követték és elvágták az útját. Ekkor a tó felé futott, bevetette magát a vízbe, átmenekült a túlsó partra. Megkerültük

a tavat, hogy a park város felőli részébe, az épületek közelébe jussunk. Amerre jártunk, mindenütt verekedőket, leszúrt, kiterített áldozatokat láttunk. A Mátyás-szanatórium előtt tehergépkocsi várakozott. Rakfelületén megkéselt, sebesült emberek. Mind magyarok voltak. Két rendőr vigyázott rájuk, mert a késelők ott sem hagyták őket békén. Ezek is monostoriak voltak. Talán éppen azok, akikről azt híresztelték a városban, hogy felirattal zárták el a városba vezető utat. A feliraton ez állt: „Pâna aici democrația, de aici Mănăstur!” (Idáig demokrácia, ezen túl Monostor!) Felsiettünk a főtérrre. Anyám bement egy tekintélyes épületbe és követelte az előljáróságtól, hogy véget vessenek a vérengzésnek. Szótlanul tértünk haza. Később elfelejtettük ezt a rossz emlékű vasárnapot. Azt hittük, hogy ehhez hasonló már soha sem történhet.”

Most s érthetetlenül állunk az ehhez hasonló primitív indulatok előtt. Kinek és kiknek áll érdekében ezeknek az indulatoknak az elszabadítása? Hiszen a politikai, gazdasági és erkölcsi csőd, amelyben tehetetlenül vergődik az ország, a nemzetiségek egymás elleni uszításával, az indulatok fölkorbácsolásával sohasem szüntethető meg. Az ilyen szerencsétlen konfliktusokból az „oszd meg és uralkodj” elv alapján csakis a hatalom nyer!

Fiatal, lakatos barátom, amikor szépen berendezett, az erdélyi lehetőségekhez mérten kényelmes lakása ajtajához kísért, szomorúságomat feloldandó, a következő fanyar viccel búcsúzott: „Bula azt kérdezte Móríckától: Mondd, mikor lesz Romániában végre demokrácia? - Tudom, legyintett Mórícka. És te is tudd meg; itt demokrácia akkor lesz, amikor Tőkés püspök úr lambadát jár Doinea Cornea asszonnyal!”

Sokféleképpen találónak érzem ezt a tréfát. Azt például biztosra veszem, hogy „tánc” lesz itt még éppen elég!

1990. április

Erdély Pártot!

Egy a diktatúra idején külföldre kitántorgott barátom megunván azt, hogy ott mindenütt romának tartják, valamilyen csellel-ügyeskedéssel új állampolgársága nyomán kapott útlevelebe születési helyéül nem Cluj-t, nem Kolozsvárt, hanem Klausenburgot, az országot jelölő rubrikába pedig Románia helyett Siebenbürgent íratott. A forradalom előtt hazalátogatva a határon idegennek nézték, angolul kérdezték, mit keres itt, ahol még a madár sem szívesen jár. Számos alkalommal magam sem kerülhettem el szülőhazám megnevezését, és külföldön, belföldön egyaránt ma is azt vallom, hogy erdélyi vagyok.

És ha valamilyen pártba még egyszer be kell lépnem, akkor az csakis az Erdély Párt lehet.

Ha nincs ilyen, előbb-utóbb alakítanunk kell.

Ez semmiképpen sem lesz nehéz dolog, mert elképzelésem szerint ebben a pártban nem lesz tülekedés a vezetőségi posztok, a szenátusi és a parlamenti képviselő helyeinek betöltésére, nem kell majd pártszékházért kilincselni a hatalom helytartóinál, nem kell lobogó és jelvény, nem lesz szükség a tagsági díj körülményes beszédésére, nem folyik majd a párt kebelében belső frakciók között küzdelem, nem kerül sor holmi csatározásokra tisztújítás idején.

Az Erdély Pártot ugyanis egyelőre egyszemélyes pártnak képzeltem el. Mégpedig olyanformán, hogy mindenki, aki szereti Erdélyt, ezt a pártot magában bízva, önmaga épülésére számítva, maga magának hivatalosan bejegyzi.

Az Erdély Párt nem holmi kirakatpárt. Célkitűzései között olyan nagyszerű dolgok szerepelhetnének, mint például Erdély értékeinek megőrzése. A kincses Erdélyt ugyanis az elmúlt idők során belepte a sanyarú korok guanója. Sok mindenünk romokban hever. Köztudomású váraink, műemlékeink, városaink, falvaink romlása, hogy az erdélyi lélek károsodásáról ne is beszéljek. Az a társadalmi por, amit itt fél évszázada folyton csak kavarnak, agyunkat és lelkünket is belepte. Ha elül ez a szemünket kiegyező szerencsétlenség-felhő, a vaknak is látnia kell szörnyű kisebbsítésünk. Többek között már németeink, zsidóink sincsenek, erkölcsünk romokban, szokásainkat, becsületünket, emberségünket megtartó íratlan szabályaink széthányva, vérző sebeket okozó cserepekben, sárban hevernek.

Az Erdély Pártnak most rengeteg a teendője. Meg kell tisztítania magát mindattól, amit a betolakodók ráerőszakoltak.

Az Erdély Párt nem gyökértelen, mindig is működött, amióta a Kárpátok védettségében itt ember élt. Az Erdély Párt már hajdanán tisztelte a nagy műveltségű rómaiakat, a dákokkal nem volt semmi dolga, de nem szerette a török és a tatár betolakodókat. Támogatta a svábokat, zsidókat, örményeket, szlovákokat lengyeleket, szerbeket, bolgárokat és minden ide települt, aki nem azért jött, hogy a fejünkre üljön.

Az Erdély Párt éppen úgy nem szerette a pökhendi anyaországi magyarokat, akik új viselkedési módot, rangkorságot erőszakoltak rájuk, mint az apránként, de évtizedekig tartó nyomásban, a mindenféle hivatalokba és vezető helyekre pártfeladatokkal érkező oltyánokat, akik öndicséretükből táplálkozó magasabbrendűségükben szétziláltak mindent, ami itt európai módon volt jó. Munkaszervezés, közellátás, városkép, tisztaságigény, hivatali pontosság károsodott nyomukban maradandóan. Ne féljünk erről szólni, ne tegyünk úgy, mintha anyagilag és karrierista célokat követve is fentről támogatott idetelepítésük Románia sokoldalú fejlődését szolgálta volna vagy szolgálná.

Az Erdély Párt bátran kimondja, hogy ma már mindenki előtt világos; a „regátból” ide irányítottakkal az Erdélyben élő kisebbségek számarányát kellett a központosított politika szájíze szerint kozmetikálni, és a hatalmat bitorló család erejét növelni. Ismeretes például, hogy Kolozsvár, de nemcsak Kolozsvár abban az időben azért kapott hozzá nem értő polgármestert, mert a felküldött három jelölt közül csakis az oltyán jöhetett szóba. Ismerek olyan oltyánt, akinek Râmnicul Vilcea központjában háza van, de Kolozsvárt el nem hagyja, ezt megfogadta, azt mondja úgy él itt, mintha külföldön lakna.

Ne tessék azt hinni, hogy az Erdély Párt célkitűzései között holmi kiűzetésre való felbujtás is szerepel. Távol áll az ilyesmi tőlünk. Csupán azt szeretnénk, hogy mindazt amit hatalmi szóval, közéletben, viselkedésben, de még a közétkezésben is a maguk képére formáltak és uniformizáltak, tartsák meg maguknak és hagyják visszaállítani hagyományainkat, szokásainkat, életrendünket.

Romániában, ha akarjuk, ha nem, minden időben elkülöníthető Munténia, Moldva és Erdély. Ez utóbbiban még az időjárás sem olyan, mint odaát a Kárpátokon túl. Ott balkáni szelek járnak, itt európaiak. Nem felsőbbrendűségünk, hanem a diktatúra alatt sorozatosan megmászott, de le nem tagadható tények mondatják ki velünk, hogy ez utóbbihoz a többieknek kellett volna felnőniük az egész ország civilizációs szintjének gyarapodására.

1990. május

Le a politikával!

Öregektől és a tévéből is tudom hogy a politika piszkos dolog. A piszok pedig, az, ami nincs a helyén. Ilyenformán aztán nem helyénvalónak mondható a politizálás, amikor rengeteg más dolog is akad. Itt van mindjárt példának a földművelés, a gyári termelés siralmas helyzete vagy a nevelés, az egész társadalmat nem átható (ha lehetne: átformáló) közművelődés gyerekcipőben való topogása: Hogy mindezek a jó politizálás függvényei? Lehet.

De ki fog végre dolgozni valamit? Ki fog a megszokott árukiosztásból a kupeckedésbe sodródva a civilizált kereskedelem felé közeledni? Kitől tanulják ezek az új kereskedők a civilizációt? Talán csak nem a viselkedésből megbukott politikusoktól?

Le a politikával! Éljen a munka!

Miféle munka, amikor munkanélküliség tornádóját várjuk minden irányból? De a politikusok dolgoznak. Miféle munkát végeznek a politikusok ott a parlamentben például, amikor az újonnan megfogalmazott törvényekből is a meghaladásra egyöntetűen ítélt rossz világ hangjai kísértenek. A népre lőhet a hadsereg, régi földjét csak kivételes esetben kapja vissza a földműves, továbbra is erőltetik azt, hogy mi magyar anyanyelvű románok vagyunk.

Le a politikával! Éljen az építés!

Miféle építés, amikor le sem bontottuk a régi hatalom elefántcsonttoronyait, a bürokratikus gondolkodást, a „most nem érek rá”, a „holnap is nap lesz” és más időhúzó, elodázó gyakorlatot? De hát éppen ezen dolgoznak a honatyák, ezért izzadnak potom néhány tízezerért választottaink. Miközben sűrűn utazgatnak szerteszét a világba. Ez sem könnyű. És ha teszik, hát engedéllyel teszik. A jó kollégák utólag is megszavazzák igazolásukat, ha sietősen kell távozniuk.

Le a politikával! Építsünk tiszta emberekkel új világot!

Miféle új világ lesz az, amikor sűrű bozótot növeltünk, védőgátakat emeltünk az olyanok mögé, elé és fölé, akik annak idején mértéktelenül simulékonyak voltak, a maguk hasznát sohasem árulták el, és most külön villájukból vitézül ki-kimerészkednek a politikai küzdőterek hajciháló szélfuvintásába.

Le a politikával! Éljen a becsület, a nyíltság, az igazság, amely mindig, de mindig kitudódik!

Éppen csak az nem tudódik ki, hogy kik lőttek akkor ott a főtér sarkán, akiket képen is jól láthatóan az a tiszt vezényelt, aki akkor is ismeretlen, ha már tudják róla, hogy magasabb rangban „szolgálja” a népet.

Le a politikával! Éljen a tolerancia!

Miféle tolerancia? Hiszen ez nem más, mint függésünk azokkal szemben, akik toleránsan bánnak velünk! Vagy mi bánunk toleránsan velük, hogy érezzék, tőlünk függnek? Ez is politika.

Le hát a politikával! Éljen a józan gondolkodás!

Éljen az értelmiségi, aki népéért és helyette gondolkodik, megvilágosítja a mi agyunkat, és kivezet minket e világváltás sűrű erdejéből, a békés élet virágos mezejére, ahol csöndes elmélázásban, ökönyálás csendességben tölthetjük boldog perceinket mindhalálig.

Jaj, de miféle értelmiségekről álmodozunk mi itt, amikor bizony, ne is tagadjuk, rég megtagadták ők az egyszerű embereket, és előbb pereputtyukat, később, amikor a határok nyíltak, saját magukat is „átkényszerítették” korszerűbb körülmények közé. Ezekről az értelmiségekről kiderült, hogy végül is elárulták népüket, de az még nem derült ki, hogy egyesek ezt már évekkal ezelőtt hiába jelezték, de azóta is árulóink nevét, összeköttetéseknek hála, ma sem lehet, nem szabad nyilvánosságra hozni. Lehet, hogy ez is politika! Legalábbis olyan szaga van.

Éppen ezért, le a politikával!

Hát ne éljen Eduárd?!

De éljen! Éljen mindenki, ahogyan tud!

Politizáljunk, vagy ne politizáljunk, abban csak egyetértünk, hogy az élet véges, a viták, a harcok sem tarthatnak a végtelenségig, az alkotó, a teremtő munka pedig mindenekelőtt való.

1990. május 10.

Családi lapot

Jó három esztendeje, mondhatnám így is: hajdanán, legnagyobb és legunalmasabb magyar nyelvű napilapunk román katonatiszti pályáról avanszált, a legfelsőbb hadúr kegyeltjeként örökös főszerkesztőjének jámbor igyekezetemben azt ajánlottam, hogy készítsünk családi lapot. Rövid gondolkodás után - amelyre csupán csak azért volt szüksége, hogy magában a hivatalos nyelvre fordítsa magyarul tett ajánlatomat - kategorikusan nemmel válaszolt. Pedig akkor már, hű fullajtárai segítségével, régóta csakis egyetlen család lapját csinálta (inkább csináltatta), amennyiben belső utasítása az volt, hogy minden tizenöt sor szöveg után be kell írni a cikkekbe a diktátor nevét. Megszámolták, hogy egyetlen lapszámban kétszáznál többször is előfordult a hön szeretett neve. (Az, hogy most ennek a dicső „szerkesztőnek” a jobb keze vezeti ennek a lapnak az utódját, csupáncsak adalék a magukat huszárosan átmentők ma már senkit sem érdeklő életrajzához.)

Nem ilyen vagy ezekhez hasonló lapra gondolok most, amikor a családi lap kialakításának igényét ajánlom a tisztelt olvasó figyelmébe.

Fél éve a magam pénzén járom a kerek világot és ujjongásaim rövid szüneteiben szomorúan tapasztalom, hogy mindenütt olyan fajtámbelivel találkozom, aki valamilyen okból nemcsak elkülönül, nemcsak elhatárolja magát, hanem annak csökönyösen magyar virtust mutató rendje-módja szerint gyűlöli szülő-hazájabeli társát. Mindenütt vannak egymással szót nem értő csoportosulások. Megoszlanak a magyarok aszerint, hogy a világháború előtt, annak végén, ötvenhatban vagy később emigráltak. Elkülönülnek az anyaországiak, az erdélyiek, a katolikusok, a reformátusok, az értelmiségiek és a kevésbé értelmesekek...

Egyben azonban megegyezhetnek. Abban, hogy otthon, a családban ápolniuk kell anyanyelvüket, hagyományainkat. Ennek nincs jobb eszköze az idősebbekhez, fiatalokhoz és a gyerekekhez is szóló családi lapnál. Olyan majdnem politikamentes családi újságra gondolok, amely rendszeres lapszemlével tájékoztatná olvasóit a szülőföldjükön történekről, lelki gondozást nyújtana felekezetek szerint, olvasmányt hozna, szórakoztatna, nevelne folytatásos regénnyel, tárcanovellával, olvasmányos történelemmel, nemzeti hőseink példamutatásának ismertetésével, nőknek, fiataloknak, gyerekeknek nyújtana segítséget, egymás nevelésére szoktatna, anyanyelvi tudásunkat pallérozná és gazdagítaná... Nem folytatom. Családi laptervezetemet mindenfelé szétküldtem a világba, bízom benne, hogy egyszer majd megvalósíthatóvá érik valahol.

Az itthoni bajokra sem tudok a családepítésnél jobb orvosságot. Egyre inkább nő az igény arra, hogy minden magyarul megjelenő, nagyközönségnek szánt lap segítsen a családi nevelésben. Ebben úgy hiszem, mindnyájan, nemre, foglalkozásra, iskolázottságunkra, ide vagy ide-oda tartozásunkra való tekintet nélkül egyetértünk. Ne intézzük el ezt a dolgot azzal, hogy „van erre már lapunk”, és ifjúsági meg gyereklapjaink is megjelennek még... A családnevelés nem időnkénti, hanem mindennapi kell, hogy legyen. A kispénzű emberek lesznek ezután is többségben. Azok, akik legfennebb egy lapot járatnak, azt, amelyikből mindenben eligazítást remélnek, amelyben olvasmányt és szórakoztatva nevelést is találnak.

Ugyancsak három évvel ezelőtt fültanúja lehettem annak a még ma is szívemet bizsergető jelenetnek, amikor orvosi kezelésre várva, fiatal munkás, suttogva, „a hét vezérről” mesélt első osztályos gyerekének. Abban az időben csaknem elfelejtettük, hogy nekünk is van történelmünk, vannak nagynevű elődeink, példaképeink, tanulságos mondáink és legendáink, szo-

kásaink, régi városaink, beszédes épületeink. És van környezetrajzunk, magyarul érthető földrajzunk.

A kérdés az, hogy miként pótoljuk be évtizedes elmaradásunk ezen a területen is?! Hány generációval kell számolnunk, akik rokkant identitástudattal kerültek az életbe? Hány erdélyi magyarral, aki mesterségesen sorvasztott gyökérrel nem leli önmagát a forrongó időben és a hazában?

A politikai csatározások fölötti mérgeződés helyett, forduljunk a magunkat gyarapító nevelés kérdései felé. A jóakaró ma az olvasó szíves figyelmébe ajánlja, hogy keresse a lapokban és a kibontakoztatható közművelődésben mindazt, amit kis és nagy családja hasznára fordíthat, hiszen bizonyára tudva-tudja: az erdélyi magyarságnak alapjában kell megerősödnie ahhoz, hogy a további megpróbáltatások próbáit ezután is kiállja.

1990. május 10.

Szélrózsa

Egy svédországi⁵ magyar családi lap tervezete

Indoklás

Az anyaországon kívül élő magyarok összefogásának szükségességét már nem kell indokolnunk. Nyelvünk, hagyományaink, nemzeti tudatunk megtartása az a közös cél, amely összefoghatja a legkülönbözőbb érdeklődésű, egymástól fizikailag távol került, de politikai meggyőződésük, szakmai és kulturális érdeklődésük tekintetében sem közelálló magyarokat.

Mindazok, akik elhagyták szülőföldjüket, számot vetettek az őket befogadó ország asszimiláló hatásával. Sokan engednek vagy ellenállnak ennek a hatásnak, önként lemondanak magyarságukról vagy búsmagyarkodnak, fejet hajtanak vagy lázadoznak sorsukkal szemben... De abban józan belátással mindnyájan egyetérthetünk, hogy nyelvünkben megmaradva, sajátos műveltségünket is fejlesztve kell utódainkat fölnevelnünk. Nemzetiségünk vállalásának szükségességét nem elegendő a ködös szent kötelességre való hivatkozással indokolnunk. A két- és többnyelvűségnek, a többkultúrájúságnak a nemzetiségi tudat jótékony és embert kiteljesítő hatása mellett ma már anyagiakban is számolható haszna van. A társadalmi létra bármelyik fokán álljunk, szükségünk van és lesz erre a többletre, és arra, hogy ez az érték nemcsak fiainkban és lányainkban, hanem unokáinkban is kamatozzék.

Miként tarthatnánk meg nemzetiségünk értékeit? Azt hiszem nem vitás, hogy az egyházak, a Magyar Házak és más egyesítő erők hasznos és eredményes munkája mellett ma már elengedhetetlenül szükség van a minden magyar családba eljutó, legalább kéthetenként megjelenő magyar nyelvű lapra.

Miért családi lap?

Ennek a lapnak olyan meglévő igényeket kell kielégítenie, amely az idegen földön élő, különböző korú magyarok mindennapi életének természetes velejárói. Erre az a fajta családi lap alkalmas igazán, amely a világpolitika és az illető ország politikai eseményeit a magyarság szemszögéből figyelve röviden összefoglalva tájékoztat, külön oldalt (rovatot) szentel az országban élő magyarok gondjainak, tevékenységének, életének ismertetésére, egyházi nevelést és tájékoztatást külön oldalon vagy oldalakon nyújt, a Magyarok Országos Szövetségének munkáját támogatja, otthoni (magyarországi, erdélyi, szlovákiai, jugoszláviai, kárpátaljai) lapszemlét rendszeresen közöl, és a nagyvilágban élő magyarokról folyamatosan hírt ad. Olvasmányt nyújt a magyar történelem, a néphagyomány, az irodalom iránt érdeklődőknek, időszerű folytatásos regényt hoz, könyvlistát és tájékoztatást közöl az új magyar nyelvű könyvekről, magyar irodalmi folyóiratokat szemlél, külön oldalakon és összeállításokban tanulságos írásokat a gyermeknevelésről, a szabadidő tevékenységről, a nők életében fontos apróságokról. Az ifjúsági oldalról példamutató, híres magyar emberekről olvashatunk, és sok mindenféle között a testépítésről, az önvédelmi sportokról. A világ bármely részében élő magyar fiatalok levelezésének ösztönzését, az ismerkedést, a barátság kialakítását segítené ez az oldal. Nyelvi rovatában helyes magyar beszédre és írásra szoktatja a lap az olvasókat, a

⁵ Nyugati és hazai környezetben egyaránt alkalmazható.

gyermekoldalon régi és új meséket, verseket, mondókákat, nyelvi fejtörőt, játékos tornát, népdalt, néptáncot, helyes viselkedést tanítana.

A családi lap célja a nevelésen kívül a szórakoztatás. Ezért nem hiányozhat rovatai közül a karikatúra, a humor, a keresztrejtvény, a család minden tagját mozgósító műveltségi verseny. Nagy figyelmet szentel az olvasókkal való levelezésre, a tanácsadásra, a lelki gondozásra. Támogatná a Magyar Házakban kialakult körű tevékenységet, hozzájárulna a rendezvények, a nyári táborozások, mindenféle együttlétek szervezéséhez, folytonosságuk megteremtéséhez.

Anyagiak

Mindenhez, a családi lap kiadásához is pénz kell. Az előrelátható kiadások a következők: 1. Nyomdai költségek. 2. Terjesztési költségek. 3. Szerkesztőségi költségek. Hozzávetőleges számítások szerint a családi lap terjedelme 24-48 oldal. Ára 5-7 korona. Az évi előfizetés 150-200 korona, amennyiben azzal is számolunk, hogy a meggyűjtött lapszámok bekötésére évente borítót, esetleg nyári mellékletet és időnként olvasmányos regényt küldünk előfizetőinknek. A kifizetődöttség miatt tízezret meghaladó előfizetői táborral kell számolnunk. Ebben az esetben a lehetséges bevételek összeírását 150 - 200 000 jegyzésével kezdhethetnénk. További bevételek: reklámok, születési, házassági, elhalálozási hirdetések, lapszámonként kb. nyolc oldalt számítva, elérhetnénk az előfizetésekből kapott összeget. Ide számítjuk nemes célunkat támogató kül- és belföldi adományokat, valamint a kieszközölendő állami támogatást. Összesen félmillió koronát kell szereznünk. Célunk elérésének másik módózata: részvénytársaság alapítása. Mindkét változatban kitartó és szívós toborzó munkára lesz szükség. Lapindító bizottságot kell alakítani, két-három ügynököt utaztatni az egyházközségek és a Magyar Házak támogatásával.

A svédországi magyar családi lap jellegénél és tartalmánál fogva nemcsak az európai országokba települt magyarok, hanem kis erőfeszítéssel a két Amerikában, Ausztráliában és Afrikában élő magyarok lapja lehet. Ezért az előfizetők és a laptámogatók toborzását már a kezdet kezdetén mindenütt el kell kezdeni.

A szerkesztőségi költségek a lehető legkisebbek, ha a szerkesztőség két-három rovatszerkesztőből, tördelőszerkesztő-grafikus-fotósból, korrektorból és gazdasági ügyvezetőből állana. A lap anyagainak háromnegyed részét belsők írnák és szerkesztenék a megrendelt vagy cserepéldányonként, illetve adományként érkező, a világ minden részéből küldött magyar nyelvű publikációkból és az ingyenes távirati irodai anyagokból. Az írások negyedrésze exkluzív anyag, külső munkatársaink munkája lenne.

A családi lap formája, külalakja

Kicsik, nagyok, fiatalok, öregek lapja a családi lap. Formátuma ezért 297x420, A3-as méretű, 0,1250 m, a szedéstükör 57x83 Cicero. Előnye, hogy kettőbe hajtva nagyobb füzet nagyságú (210x297 A4, 0,0625 m²), négybe hajtva pedig könyv alakú (148x210, A5, 0,0312 m²), amely ifjúsági, irodalmi, gyermek- stb. mellékleteink tervezésekor többféle kedvelt és a tartalomnak megfelelően adekvát formátum kialakítást teszi lehetővé.

A lehetőségeket és az igényeket összevetve, a lap ideális terjedelmét tegyük harminckét oldalra. A hat-nyolcoldalnyi hirdetést a lehetőségekhez igazítva egy tömbben is ki lehetne alakítani. Ilyenformán a fennmaradó oldalakon a különféle rovatokat állandósítani lehet.

A lap első és az utolsó oldala szokásnak megfelelően színes, de a laptestben is elhelyezhető kellene, hogy legyen néhány színes oldal. A lap grafikája korszerű, de nem követné a bulvárlapok harsányságát, hanem az osztrák-magyar és az angol sajtóban megszokotthoz hasonlóan mértéktartó volna. Betűtípusként a Kner-tanítvány, Nádor Tamás által kikísérletezett Plantin antikvát ajánlom, amely nyelvünknek a leginkább megfelel. A betűk nagysága 10-12-es, hogy fokozottabban jól olvasható legyen a családi lap. A szövegmezőt a lap grafikája kialakításának tényezőjeként kell felfognunk, és mint ilyent, a lapban megjelenő fotókkal és rajzokkal való összeegyeztetését, esztétikailag kötelezőnek.

Az újságcím

A lap nevének megválasztásakor gondoljunk a gazdag tartalmat hordozó ÖTÁGÚ SÍP-ra, és arra, hogy a mi esetünkben nyilván sokágú sípról, illetve lapról van szó. A sokágúság az ötágú síp vidékeiről emigrált magyarok szétszóródását jelenti nemcsak Svédországban, hanem szerte az egész világban. A szélrózsa minden irányában találunk magyarokat. Legyen tehát a lap neve SZÉLRÓZSA. Mégpedig

Magyar SZÉLRÓZSA

Tükrözi ez a cím azt az óhajt, hogy a családi lap minden hazájától távol került magyar családhoz kíván szólni, hogy figyelmet a szülőföld kisugárzó értékeire és megtartó erejére haszonnal fordíthassa.

A lap alcíme:

A hazától távol élő magyarok családi lapja.

Az emigráns magyarok családi lapja megnevezés azért nem jó, mert a jövőben, a diktatórikus magyar államtól egykor eltávolodott és emigrációba kényszerült magyarok új és természetes szabad kapcsolatba kerülnek a valóságos demokrácia útjára lépett anyaországgal, amelynek immár külföldön élő képviselői lehetnek választott második hazájukban, Európában mindenütt, de a világ távolabbi részein is.

A lap rovatai, a lehetséges rovatcímek

Tervezzünk a lapot A3-as formátumra.

A lapcím teljes oldalhosszúságú, korszerű rajzolatban, messziről is jól kiolvasható zöld betűkkel. Az SZ fölött kicsi, piros kurzív betűkből: Magyar Esetleg: háromhasábos négyzetben, hármas, de nem egyforma tagolásban, piros-fehér-zöld színben. A lapcím díszítőelemeként felhasználhatjuk a szélrózsa szokásos rajzát, középeben az országjelvénnel.

Az oldalak sorrendjében a következő tematikájú anyagok, illetve rovatok következhetnek:

1. oldal

- Publicisztika időszerű kérdésről
- Svédországi (vagy más országai) magyarokat érintő szenzáció
- Két hét világeseményeit összefoglaló írás
- Képek, rajzok, a belső oldalakat mutató tartalomjegyzék

2. oldal

- A Magyar Házak és az Országos Szövetség hírei, hirdetési (ingyenes), beszámoló, felhívásai, vitái
- Riport a külföldön élő magyar közösségek eseményeiről, képekkel

3. oldal

- Egyházi hírek, felhívások, értesítések, hirdetések (ingyenes), időszerű vallásos ünnep vagy évforduló méltatása
- Lelki gondozás

4. oldal

- Mi újság otthon? (Magyarországi, romániai, szlovákiai, újvidéki, kárpátaljai rövid, nemcsak politikai szemle)

5-7. oldal

- Reklám
- Magyarok a nagyvilágban (Hírek, képes beszámoló, lapszemlék emigráns magyarokról)

8. oldal

- Reklám
- Mai magyarok régi magyarokról (Évfordulók, a magyar történelem mai vizsgálatának eredményei, érdekességek, olvasmányos történelem)

9-10. oldal

- Fiatalok (Híres emberekről. Barátokat keresünk: levélcímek, telefonszámok a világ minden részéről. Érdekességek fiatalokról. Toplisták. Testépítés. Viselkedési rovat. Nyelv-művelő. Helyesírási tanácsadó. Szerelmes földrajz: hazai tájakon. A párválasztás nehézségei stb.).

11-12. oldal

- Nőkről nőknek (Divat, konyha, kozmetika, kézimunka, virágkertészet, hasznos növények, horoszkóp. Szép férfiak - gyönyörű nők)

13. oldal

- Szülőknek (Egy kis pedagógia és pszichológia. A háztartás adminisztrációja. Egészségvédelem. Orvosi tanácsadó)

14. oldal

- Folytatásos regény

15-18. oldal

- Irodalmi melléklet (kiemelhető, összehajtható). Mai magyar írók és költők műveiből. Novellák, karcolatok, regényrészletek, ismertető, illusztrációk. Kritikai rovat. A magyar irodalmi lapok és folyóiratok rendszeres szemléje. A legújabb magyar könyvek listája (válogatás), könyvforgalmazók, könyvkiadók címe. Képzőművészet, zenei rovat

19. oldal

- Színház. Film
- Reklám

20. oldal

- Lapunk barátai: levelek, válaszok, kapcsolatteremtő rovat

21. oldal

- Reklám

22. oldal

- Keresztretvénnyek. Szellemi vetélkedő. Viccek

23. oldal

- Hirdetések: születések, keresztelők, házasságkötések

24. oldal

- Hitoktatás, erkölcsi nevelés

25-26. oldal

- Kisbarát. Mese, játék, versek, mondókák, rajzok, fejtörők, népdalok, mai gyermekirodalom, játékos torna, képregény, cserkészírádó

27. oldal

- Reklám

28. oldal

- Halálozási hirdetések. Egyéb hirdetések

29. oldal

- Turisztika. Riportok, utazási könyvek ismertetője, turisztikai reklámok

30. oldal

- Reklám

31. oldal

- Magyar nyelvű rádiók műsoraiból
- Reklám

32. oldal

- Magyar sportvilág. Híres magyar sportolók. Összefoglaló két hét jelentős sporteseményeiről
- Bevándorlók tudnivalói. Hírsarok - Reklám
- Időjárás

Szervezési teendők

Előfizetők szervezése, az anyagi alapok összegyűjtése hónapok nehéz munkáját igényli.

Az előszervezés negyedéve alatt a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének megvizsgálnia és jóváhagynia kellene a lapalapítási tervet és felkérnie az egyházakat, a neves személyiségeket, a gazdasági élet jelentős és magyarbarát tagjait, valamint a kormány bevándorló-ügyekkel foglalkozó illetékeseit a lapindítás támogatására. Ezután indulna az a több mint fél évig tartó szívós munka, amikor előfizetőket gyűjtenének.

Fontosabb teendők:

1. Feltérképezni a lehetséges előfizetőket (egyházi összeírás, Magyar Házak nyilvántartása, telefonkönyvek stb. segítségével).
2. Megküldeni minden fontosabb címre laptervezetünk rövidített változatát.
3. Bankszámlát nyitni, és adományokért folyamodni neves személyiségekhez, részvénytársaságokhoz, a Magyar Szövetségekhez, különféle intézményekhez és társaságokhoz.
4. A svédországi Magyarok Országos Szövetségének Híradója segítségével és külön erre a célra szervezett rendezvényeken népszerűsíteni kell a családi lap kiadásának gondolatát.
5. Jótékony rendezvényeken (bálok, disznótoros vacsorák, teadélutánok stb.) növelni a lapindítás céljából nyitott bankszámlát.
6. Szervező körútra küldeni a lap lehetséges szerkesztőit, illetve önkénteseket keresni az európai és más, távoli országokban végzett toborzó munkára.

Ne zárjuk le a teendők listáját, hanem kérjük és reméljük, hogy az érdeklődők saját ötleteiket is hasznosítják a lapindítást megelőző szervezőmunkában.

Az előfizetők toborzásával egy időben a lap kijelölt szerkesztői előkészítik az első tíz lapszámot. Kapcsolatot keresnek, és különféle szerkesztőségekkel megállapodnak a kapcsolattartás módozatairól, hogy majd széles körű tájékozottság birtokában készíthessék el azt a távlati tervet, amelynek alapján a családi lap olvasóinak elvárását teljesíteni fogja. Erről a tervről most csak annyit, hogy ennek középpontjában a nemzettudati nevelés olvasmányos és szórakoztató módon való célirányos biztosítása kell, hogy álljon.

1991.

Svédország dicsérete

Meddig tart a csúnya álom? Olykor csak néhány pillanatig. Akkor felébred az ember, és rászédlik a körülötte lévő világra. És megpróbálja elfelejteni mindazt, amely csúnyaságával megriasztotta, és életbe vetett hitét csorbította. Vannak visszatérő, borzalmas álmaink. Ismerek egy embert, aki évek óta mohás, mély kútból menekül a hön óhajtott napvilágra. Minden hasonlat sántít. Miként is hasonlíthatnám a magam kútját a szülőföldemhez? Pedig, kérem, higgyék el, közel járok az igazsághoz, amikor azt mondom: mély kútból jövök, és alig hiszem, hogy kimásztam belőle. Több mint harminc éve újságírással foglalkozom, és egyszer, egyetlenegyszer sem engedték, hogy a szocialista táboron kívülre utazzam. A hetvenes évek elején azzal biztattak, hogy Finnországba küldenek egy hétre, aztán Svédországot emlegették. Végül semmi sem lett belőle. Így aztán kevéske finn tudásom elporladt, a svéd nyelvnek neki sem kezdtem, és angolul sem tanultam meg. Mit értem volna vele?

És most itt állok, romániai magyar nyugdíjas újságíróként, a forradalom előtti és utáni féléves ismételt könyörgés után, számomra is megnyíltak Svédország kapui, eljöhettek, végre láthatom a lányomat, aki ezt a gyönyörűen érdekes földet választotta hazájának.

És most azt kérdik tőlem, milyennek látom ezt az országot? Udvariatság lenne, hogy csupa jót mondjak róla, és csakis a szépet lássam itt. Minden ember visel egyféle szemüveget: az idegen tájat a szülőföldjéhez hasonlítva értékeli. Ezt teszem magam is.

Svédország emberközpontú ország. A háború után valami ilyesfélére gondoltak nálunk azok, akik a szocializmusról és a kommunizmusról ábrándoztak. Itt rend van, önkéntesen vállalt fegyelem, tisztaság, és tisztelet a másik ember iránt, a természet és a jól elvégzett munka tisztelete. Mi, erdélyiek szeretjük magunkat az európai országok közé sorolni. Valamikori háromnyelvű országrészünkben jó volt a németes pontosság, a magyaros becsület és a romános lelkesedés. Az elmúlt fél évszázadban erényeink szétfoszlottak a hatalom diktálta falurombolásban, a mesterséges városba ösztönöztetésben, és a más országrészekből való állandó betelepítések miatt. Ezek áldozatául esett a rend, a fegyelem, a tisztaság, a szavatartóság és még sok más minden, melyek nélkül nincs európaiság. Kultúránk elsatnyult, megmaradt műveltségünk legfennebb szakmai barbárságunkat bizonyítja. Visszalépünk egy olyan primitív korba, ahol az emberek legfontosabb teendőjüknek a mindennapi élelem beszerzését tartják. Mindaz, amit itt, ma, Svédországban megszokottnak tartanak, ez nekünk még nagyon sokáig csak vágyálmunk lesz.

Éppen az elmúlt évben volt háromszázharminc éve annak, hogy az erdélyiek számára oly tragikus körülmények között, rövid ideig kapcsolatba kerültünk Svédországgal. Az erdélyiek lengyelországi kalandja előtti időszakban, azt hiszem, sok mindenben jobban álltunk, mint a svédek, de máig tartó balsorsunkban sokszor cseréltünk volna velük, és egyre inkább kialakult bennünk, hogy álmaink földje Európa, és példaképünk benne ez az évszázadok óta békés északi ország. Visszatekintve a történelemre, nagyon sokan egyszerűen nem értik, hogy az elmúlt négy évszázadban mi történt velünk. Én azt mondom, hogy önhibánkon kívül jutottunk mostani mostoha helyzetünkbe. Az egykori önálló Erdélyt századunkban is többször feldarabolták, részeket belőle ide-oda csatoltak. Most, amikor valahol fölmutatom az útleveletem, azt mondják rólam, hogy román vagyok. Ilyenkor elfog a keserűség, hiszen nemzetiségem háttérbe szorításával kevesebbnek érzem magam, minden porcikám tiltakozik az ellen, hogy magamra vegyem román hazámfiainak a szokását, a viselkedését, az erkölcsét. A svédek ne haragudjanak, de mi, romániai magyarok nem tudjuk elfogadni neheztelés nélkül azt, hogy egy kalap alá soroljanak a románokkal. Ezzel nem azt akarom hangsúlyozni, hogy különbek

lennénk a románoknál. A nacionalista gőg rég nem illik Európába. Különben is, ma már az emberi értékek meghatározásában nem a nemzetiség a fontos, a svédek sem ilyenek vagy olyanok, hanem egyik ilyen, a másik meg más; természete, vérmérséklete és neveltetése szerint. Mi a balkánizmus leheletének közelében élünk, és állítom, hogy a Balkán egyelőre még nem Európa. Nálunk, olykor, felelős emberek szájából is elhangzik a meggondolatlan kijelentés, miszerint nincs is szükségünk Európára. Azt hiszem, éppen az ilyen kijelentések azok, amelyek kiváltják belőlünk az elhatárolódás igényét.

Ennek ellenére állítom, hogy bárhonnan is jön, és bárhol is jár az ember: keresnie kell azt, ami bennünket összeköt. Svédország tele van ilyen alkalmakkal és lehetőségekkel.

A Berlinton Sassnitzig tartó vonatkozásunk legnagyobb élménye a vasúti kocsi tisztasága volt. Nálunk ugyanis rendkívül koszosak a vonatok. Az ülőhelyekre, a falakra, és ki tudja, miként, a mennyezetre is lerakodott a szurtos mocsok. Mindez a sorozatos takarítatlanság miatt van. Az elhanyagoltság különben mindenről lerí országunkban. Egy ma megnyitott, vadonatúj felszereléssel ellátott bárhelyiség, nem egészen egy hét leforgása alatt, szurtossá züllik. Mert nálunk piszkos az utca, mosdatlanok az emberek... Tisztaságigényünk még alig fejlett: ázsiai, afrikai vagy a legjobb esetben balkáni. Ezért aztán valóságos ünnep volt számunkra ez az utazás. Gyönyörködtünk a rendezett tájban, az út mentén felsorakozó takaros kisvárosokban. Nálunk a kisvárosi jelleghez a nagyvárosoknál nagyobb elhanyagoltság tartozik, azért nehezen értjük Sassnitz és Trelleborg nekünk patika-tiszta környezetének világát. Némi tolatás után kocsinkat elnyelte a komphajó gyomra. Itt is ért meglepetés. Nem csak a pazarul berendezett többemeletes hajó nyugodt utazáshoz felkészített légköre vagy a korszerűen felszerelt hajóüzlet keltett bennünk jó benyomást. Különben vásárolni nem akartunk, hiszen régóta valuta nélküli ország fiai vagyunk, ahol kisebb összegért is bezárták az egyszerű polgárt. Ezzel szemben meglepetés volt számunkra az, hogy az utasok elegáns könnyedséggel, sűrű egymásutánban elhagyták a vasúti kocsit, és semmit sem törődtek azzal, hogy a csomagjaik és ruházatuk egy része ott maradt. Nem érezték volna azt a görcsös szorítást, amely a magunkfajta, egyszerű emberekben ilyenkor a bizonytalanság és a rettegés bénító erejével stresszes állapotot okoz? Merthogy nálunk nem elhagyni a poggyászt, hanem félrepillantani is elegendő ahhoz, hogy ellopják. Igen, nálunk lopnak, mint a tűz. Hihetetlen gyorsasággal eltűnik minden, amit felügyelet nélkül hagynak. Nem jött, hogy elhiggyük: itt, a világnak ezen a részén, minden egészen másként van. Nem tágtítottunk csomagjaink mellől, illetve felváltva, sietve bejártuk a hajót és igyekeztünk vissza a vasúti kocsiba, nehogy valami kár érjen bennünket. És éppen így ért a legnagyobb baj. Az történt, hogy elvesztettünk életünkben néhány nyugodt, örömteli órát. És - mondanom sem kell - a hajóút során senkinek sem tűnt el semmije; kár volt ettől tartanunk. Lehet, hogy itt Svédországban még hazánkfit sem lopnak? Ezt nem hinném! Ugyanis jól ismerem őket. És közmondásukat is, amely szerint: a farkas, ha szőre színét megváltoztatja is, természetét soha! Magyarul ezt úgy mondjuk, hogy kutyából nem lesz szalonna! Biztosan van ennek a mondásnak svéd változata is.

A vasutat elhagyva, aszfalton folytattuk utunkat. Kitűnő utakon jártunk. Azt hiszem, a svéd embernek ez már fel sem tűnik. Az autót az autót, hogy sima és tiszta legyen minden időben. Nálunk az utak tele vannak meglepetésekkel. Gödrök, jobb esetben durván foltozottak, egyenetlenek. Minden kocsi megsínyli minősíthetetlen útjainkat. Pedig hát Romániában van aszfalt. Különben ez az ország aránylag gazdag altalajkincsekben, és természeti adottságai miatt sem kellene bánkódnunk. Európa egyik gyönyörű és gazdag országa lehetne, ha rendjén mennének a dolgai! Ami az aszfaltot illeti, szakemberektől tudom, hogy a világ legjobb aszfaltját nálunk állítják elő parafinmentes nyersanyagból, hogy poton áron, mind egy cseppig külföldre szállítsák. Igaz, valutáért adták, amelyre az országnak a jövőben is nagy szüksége lesz. Ilyen zajelnyelő tulajdonságokkal rendelkező román aszfalttal borítják például

London utcáit. Kiszámítottuk, hogy egyetlen erdélyi lelőhelyről származó aszfalttal, az elmúlt tizenöt esztendőben, az összes romániai utat (beleértve az erdei utakat is) beboríthattuk volna. De nálunk még a nemzetközinek mondott utak sem elfogadható minőségűek.

Svédország gazdag ország. Ezt lépten-nyomon tapasztaljuk. Jólesik látni, hogy nem csupán egyesek, hanem az egész nép életszínvonala megnyerően emberi. Ilyen körülmények között valóban lehet és érdemes élni! Itt mindenkiből lehet alkotó, tudatosan gondolkodó ember. Valahogyan ilyenformán érhet társadalmi valósággá a sokat emlegetett humanizmus. Az általános jólét nem zavarja az egyes ember belső függetlenségét, a közösség érdekében sem kell senkinek sem feladnia egyéniségét. Mindenkinek joga van a maga külön világához és életéhez.

Nálunk, Romániában ennek ellenkezőjét tapasztaljuk, hiszen parancsuralmi rendszerben élünk, a valóságos demokráciát most sem ismerjük, nem gyakorolhatjuk. Nálunk még nem értik, hogy a nép sokfélesége nem lehet akadálya a közös boldogulásnak. Nálunk még kísért az uniformizálásra való törekvés. Talán csak most kezdődik az emberi értékek valóságos megkülönböztetése és az igazi versenyszellem, amely előreviheti a társadalmat a fejlődésben. Az uniformizálás nemcsak a fizetésekben mutatkozott meg, hanem a gondolkodásban, a mindennapi gazdasági és társadalmi kérdések megfogalmazásában. És megmutatkozott a kisebbségekkel való bánásmódban is. Sokan ma is követelik az ország lakosságának negyedét kitevő magyar, cigány, német, szerb, török, tatár, szlovák, lipován és más nemzetiségűektől, hogy kizárólag csakis a román nyelvet használják a társadalmi érintkezésben. Ez az állami szinten is megmutatkozó igény lehetetlenné teszi a több kultúra kifejlődését, csorbítja a nemzeti kisebbségek emberi jogait. Az elmúlt decemberi változások után a román tévében megkezdtek az orosz, az angol, a francia, az olasz, a spanyol és a német nyelv oktatását. A felsorolt idegen nyelvek mellé nem fért be a magyar nyelv oktatása, pedig ezt a nyelvet kétmilliónál is többen beszélik Romániában, és a józanul gondolkodó román emberek szívesen tanulnának magyar barátaik, munkatársaik, rokonaik, és vegyes házasságúak esetében, családtagjaik nyelvén is. Arról nem is szólva, hogy a magyarul tanulók jó szolgálatot tennének a szomszédos Magyarországgal való gazdasági és kulturális kapcsolatok elmélyítésében, amelyre mindkét fél szempontjából nagy szükség mutatkozik, hiszen a két állam és a két nép közötti baráti kapcsolatok siettethetők, ennek ellenkezője gátolhatja felzárkózásukat Európához. De e két nép valóságos közeledéséért mégis alig tesz valamit a román fél. Hangadó politikusainak már évszázada legfőbb célja, az egységes Nagy-Románia kialakítása, amelyhez hiányzik még a szovjetekhez tartozó Besszarábia visszacsatolása és a romániai magyarság teljes asszimilálása.

A svéd emberek mostanában gyakran fölkapják a fejük a híradásokban szereplő román események miatt. De nem értik, nem érthetik: mi történt valójában ebben az országban, mert nem ismerik a romániai sajátosságokat. Pedig ezek a svédországi hétköznapi eseményekben is megmutatkoznak, hiszen az ide bevándorlók között sok a romániai... Járkálva a blekingeni nyárban, ahol hangosabb szó ütötte meg a fülünket, ott hazánk fiaival találkozhattunk. Minél később érkezett közülük ide valaki, annál hangosabb. Az évekkel ezelőtt letelepedettek abban is hasonlítani akarnak a svédekhez, hogy halk szavúak. Már tudják, hogy igazukat nem hangerejükkel és nem erejük fitogtatásával kell kivívniuk. Nálunk, mint minden primitív országban, az erő és az erőszak van szokásban. A tévében többször is látható volt mostanában, hogy „jóembereink” visszahozták a divatba a század elején, a választások alkalmával sűrűn használt bunkósbotot is. Demokratizmust akarnak a diákok? Botot kapnak! Jogokat akarnak a nemzetiségiek? Nosza, elő a husáanggal! A gondolat sor végén megállapíthatjuk, hogy Svédországhoz képest évszázadokkal elmaradtunk a viselkedéskultúrában. Pedig a román ember gyakran hivatkozik a családban kapott hét éves neveltetésre. Ki tudja, miért éppen hét évet

emlegetnek? De úgymond, a családi nevelés ezen évei nélkül nincs illedelmes ember. A diktatúra évtizedeiben a családot sem kímélte a hatalom, amely az emberek legintimebb dolgaiba is beleszólt. Felbomlottak, széthullottak a nagy családok és az erkölcsöt megtartó régi hagyományos közösségek. Az óriási betonrengetegekbe, szűk börtönlakásokba kényszerített városiak atomizálódása oly nagymértékben előrehaladt, hogy évtizedekre lesz szükség a normális állapotok visszaállításához. Igen, azt állítottam és állítom, hogy Erdély egykoron Svédországra hasonlítva, rendezettségre és tisztaságra törekedett. És akkor a pontosságnak és az adott szó betartásának értéke és becsülete volt. Megfigyeltem, hogy a sölvesborgi vasútállomás előtt akkor is percnyi pontossággal indul a busz, ha teljesen üres a kocsi. És ahová meghívtak, oda percnyi pontossággal illett megérkezni. Svéd vendégeink is komolyan vették, ha valamilyen időpontban megállapodtunk. Nálunk, a latin harsánykodás és a szláv puhaság és képlékenység hatására, mindezeknek az ellentétét tapasztaljuk. A közlekedésben például ritkán tartják be a menetrendet. A városi közlekedésben nincs is menetrendünk. Az adott szó ritka virág, az ígéretüket rendszerint elfelejtik az emberek, a rend és a fegyelem, üres szavak.

A svéd ember, még egy kisvárosban is, rendszerint a reggelije mellé kapja kedvenc lapját. A posta is megbízható. A szolgáltatások erdejét csodáljuk mi, aki a fejletlen országokból jöttünk, és azt látjuk, hogy olajozott szerkezetként működik itt minden. Romániában is volt ilyen vagy ehhez hasonló szerkezet. Legalábbis az erdélyi országrészben, amely jó ideig az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozva igyekezett az európai szokások szerint élni. A diktatúra csak arra volt jó, hogy az akkor működő szerkezetet tönkretegye. Most ez a szerkezet rozsdás darabokra széthullva szerteszét hever a porban, a mocsokban, amely mindent belepett. Újat kell építenünk. Talán inkább importálnunk, hiszen az idő sohasem áll, a haladókhoz másként nem leszünk képesek fölzárkózni. Egyelőre az a helyzet, hogy nálunk a postások hordják ki az újságokat. Délután, de nemritkán csak másnap vagy harmadnap kapjuk kézhez. Legújabbban szombatonként és vasárnap nem működik a posta.

A svédországi megnyugtató környezethez tartozik, és nem lehet nem észrevenni, a házak között kialakított pázsitot. Miként lesz a füves térségből rendezett gyepes udvar? Egyszerű. Fűvágó gép kell hozzá és ember, aki a gépet üzemelteti. Nálunk is éppen ilyen üde zöld a fű a hegyekben, mint itt Svédországban. Brecht egyik színjátékában kérdezi a szakértő: „...miért szeretjük a szülőföldünket?” A válasz: „Ízesebb ott a kenyér, magasabb a mennybolt, illatosabb a levegő, erősebben zeng a hang, még a járás is könnyebben esik a földön - hát ezért. Nem igaz?” És miért szeretik a bevándorlók Svédországot? Pontosan azért, mert azt nyújtja nekik, amit hiába várnak szülőföldjükön. Mert, ha jobban, ha alaposabban megvizsgáljuk, nemcsak a fűnyíró gép hiányzik a mi, különben jobbra érdemes, gyönyörszép országunkból.

A svédek nagy nyári ünnepe előtti napokban írom ezeket a sorokat. Ez az egész lakosságot megmozgató ünnepség jó szolgálatot tesz az emberek egymáshoz való közeledésében. Nagy családok, közösségek találkozója az év leghosszabb napja, amikor a szórakozáshoz, az ismerkedéshez minden bizonnyal széles körű véleménycsere is tartozik. Ezt gyakoroljuk immár napok óta mi is: városnézés, látogatás, közös vacsora, és nem utolsósorban az alkalmi munkában végzett eperszedés alkalmával. A tévében is láttuk, hogy ez az ünnep nemcsak a svédeké, hanem a bevándorlóké is. Egy stockholmi műkedvelő előadás közvetítéséből tudjuk, hogy a legkülönbözőbb nemzetiségű emberek kultúráját megbecsülik, nyelvüket maguk között szabadon használhatják. A svéd állampolgár, legyen az svédül gyengén beszélő bevándorló, vagy akárki más, azonos jogokat élvez. A bevándorló iratai szerint svéd, adatai között nem szerepel nemzetisége, csak születési helyéből következtethetnek erre. Egy barátom, aki nemrég kapta meg a svéd állampolgárságot, útlevelébe kolozsvári születési helyét Klausenburgnak íratta, így csak kevesen tudják meg, hogy Romániából való. Ő el akarja felejtetni, hogy honnan jött, honnan kényszerült idegenbe, de esze ágában sincs svédvé válni. Annyira nem, hogy még

nem tud svédül. Nem hiszem, hogy ezt helyesen teszi, de mit tehetne, ha - nemzetiségi hovatartozását illetően nem akar cseberből vederbe kerülni. A Romániában élő magyarok saját hazájukban igénylik a nyelvükhöz és kultúrájukhoz való jogot. Itt, az őket befogadó Svédországban, milyen jogon követelhetnék ugyanezt? De az itteni magasabb életszínvonal és demokrácia megadja nekik a lehetőséget arra, hogy megtartsák és műveljék anyanyelvüket. Persze, a társadalmi felemelkedés feltétele itt is az állam nyelvének jó ismerete. De nem csak ennyi. Ne áltassuk magunkat! Minden országban, így Svédországban is vannak olyan erők, amelyek nem szívesen látják az „idegenek” terjeszkedését. Én magam is láttam falra és úttjelző táblára írva ezt a három figyelmeztető betűt: BSS. (Megtartani Svédországot a svédeknek!) Nincs ebben semmi kivetnivaló. De ha arra gondolunk, hogy a bevándorló fiatalok közül csak nagyon kevesen kerülhetnek valamilyen főiskolára, hiszen az értelmiségi pályán a svédek nem szívesen látják a befogadottakat, akkor bizony arra következtethetünk, hogy hazáján kívül sehol sem lehet teljes jogú az ember, mert önmegvalósításának lehetőségeit mindenütt megnyirbálják.

Ismerek néhány elgondolkoztató példát a svédek jóhiszeműségéről, illetve, ahogyan ezt nálunk mondják, naivságáról. Elképesztő, hogy csupán az eltelt évtizedek során kiket fogadtak be országukba. Ezek közös ismertetőjeleként megállapíthatjuk, hogy valamennyien menekültek valamiért, valahonnan. Ettől még, új életet kezdve, hasznos állampolgárai lehetnek az őket befogadó országnak. De találkoztam már olyanokkal is, akik semmi egyebet nem akarnak, csupán kihasználni az itteni, államilag biztosított, anyagi előnyöket. A bevándorlóknak juttatott segély például a romániai életszínvonnál jóval magasabbat nyújt nekik, de - mivel az ottani szocializmusban is meghirdetett „Mindenkinek munkája szerint!”-i elv, más elvekhez hasonlóan, sohasem vált valósággá, tehát erkölcsiségükre sem hathatott - egyes hazánkfiaink úgy tetszik, hogy ne dolgozzanak, és ameddig csak tehet, munka nélkül élvezzék az itteni szabad életet.

Azt hiszem, amíg világ a világ, mindig is lesz vándorlás. És mindenünnen elsőként azok indulnak a jobb életet biztosító tájak felé, akiket szülőföldjükön üldöznek, vagy akiket kevésbé köt fajtájuk gondjainak tudatos vállalása, és azok, akiket egyszerűen hajt a kalandvágy. Sokan azok közül, akik itt Svédországban letelepedtek, azt hiszem, hamar rájöttek: ez nem a kalandok országa. Itt, hosszú távon, csakis szorgalmas munkával lehet köztisztéletet kiváltó módon élni. Ismerek egy svéd fiatalembert, aki képzőművészeti tehetségét már több képiállításon is bizonyította, aki tisztviselői munkája mellett, minden hajnalban, kerékpárján a környéket járja: hat óráig minden újságot eljuttat az előfizetőkhez, és természetesen egy cseppet sem szégyelli ezt, a különben jól fizetett, munkáját sem. Ugyancsak hajnalban, sölvesborgi lakásunk előtt, megáll egy csodaszép kocs, és egy nyugdíjas házaspár száll ki belőle: ők is újságot hordanak. Aztán, úgy dél felé, reklámlapok potyognak az előszobánkba. És ilyentájt érkezik a posta is... Most már kezdem érteni, hogy a sokféle és dicséretes svédországi szolgáltatásokat az emberek többletmunka-vállaló kedve teszi lehetővé, az, hogy a jól fizetett munkát megbecsülik a svédek.

Több alkalommal is hallottam már, hogy Svédországot az elképzelt kommunizmus országához hasonlítják. Nálunk most időszerű jelszó: Le a kommunizmussal! Akkor jöttünk el Romániából, amikor Bukarestben a kommunizmust minden formájában ellenzők éhségstrájkja még javában tartott, és Kolozsváron Mátyás király szobrát teleaggatták a hatalom elleni mindenféle tiltakozással.

Mondják, hogy a kommunizmus az égvilágon sehol sem vált be. Ha alaposabban vizsgáljuk a kérdést, látnunk kell, hogy megvalósításával komoly bajok vannak. Az, amit Romániában kialakulónak mondtak és dicsértek a propaganda minden eszközével, alapjaiban eltért minden-

féle szocializmustól és kommunizmustól. Romániában sok éve szocializmust és kommunizmust prédikáltak, és a középkori elnyomást, rabszolgasághoz hasonló diktatúrát hoztak létre a hatalom megszállottjai. Az elméletben meghirdetett átmeneti diktatúrát véglegessé kívánták tenni, az országot pedig egy célnak, egy embernek alávetni. Ezzel nem azt állítom, hogy a kommunizmus elméletének jövője van. Ez is csak egy az emberiség sokféle, megvalósíthatatlan álmai közül. Egy olyan mennyországot hirdettek nekünk, amely ultraközpontosított vezető szerveivel elnyomja és megalázza az embert. Orwell 1984 című regényében olvashatunk ehhez hasonlót, és ettől a hideg kirázza az embert. A „Le a kommunizmussal!” számomra pontosabban azt jelenti, hogy le az eddigi megvalósításához hasonló próbálkozásokkal. Azért kell így fogalmaznunk, mert az emberiség jövője továbbra sem gondok nélkül való. Mi lesz például az ember, ember általi kizsákmányolással? És mi lesz a fejletlen országokban éhező milliárdokkal? A svédek valószínűleg további nehéz kérdésekre is gondoltak, amikor messze földön híres nagy adóztatásukat bevezették, és úgy alakították ki jóléti társadalmukat, hogy abban a kisember, a kevésbé tehetséges, az elesett, a valamilyen okból gyengébb képességű egyén is jól érezze magát. A csak néhány hétre ide látogató is észreveszi, hogy nem minden, a svéd társadalmat érintő intézkedés vitán felüli, és a jövő szempontjából egyformán hasznos. A mindenben ultrapontos nyilvántartásra való törekvés, a kényelmesek és a restek segítségével máris létrehozta a „neves” svéd bürokratizmust. A más országbelinek feltűnő nagy szabadság adott helyzetben visszaszorítja a sokféle szükséges célirányos dinamizmust. A szigorú és olykor érthetetlen adózás a versenyszellemet, az alkotómunkát fékezi. (A napokban jutott el hozzánk, hogy törölték az ösztöndíjakból és az alapítványokból származó bevételekre kivetett adót.) A művész, az író nem élhet valamilyen állandó alkalmazás nélkül, mert alkotásának eredményét csak jókora adólevonással értékesítheti... Kissé furcsának tűnik az, hogy az „egyenjogú” nők immár felülkerekednek a család, az adminisztráció irányításában, és hogy talán éppen azért, a férfiak a kelletténél, illetve a nálunk megszokottnál lágyabban viselkednek.

Mindezeket meglátni és kérdőjelesen megnevezni, nem jelenti azt, hogy pillanatra is abba kell hagynunk Svédország dicséretét. Svédország nekünk, romániai magyaroknak olyan példakép, amelyet megértetni akarunk a hazai románokkal. A mi megmaradásunkért folytatott küzdelmünket nem jó szemmel nézte, és minden erejével gátolta, üldözte a december végi forradalomban letűnt, a világot felháborító rendszer, de nem sokat tesz érdekünkben a mostani hatalom sem, amelyre éppen ezért nem szavazott az ebben dicséretesen összefogott romániai magyarság. A régóta izmosodó román ultranacionalizmus olykor dühödt sovinizmusba csap át: ha nem mennek a gazdasági dolgok, rendszerint a magyarságot hibáztatják, mert követeléseivel, úgymond, ismételten nehézséget támaszt az ország vezetésében. Azt állítja a hivatalos politika, hogy a magyarok több és nagyobb jogot akarnak a románoknál, mégpedig az utóbbiak rovására. Ez nem igaz. Mint minden kisebbség, a romániai magyarság is - amely Európa legnagyobb számú kisebbsége - csupán megmaradásához, nyelvének és kultúrájának ápolásához kér és követel jogokat. Azt szeretnénk, hogy magyarnak maradhassunk szülőföldünkön, Erdélyben, ahol ezer évnél több ideje őseink megtelepedtek, és ne kelljen kivándorolnunk sem az általunk dicsért Svédországba, sem máshova, ahol új életet kell kezdenünk.

Minden kisebbség jövője csakis demokratikus és jóléti államban biztosított, ahol a kulturált többség nem akarja a kisebbséget eltüntetni, nem akarja a maga képére átalakítani. Nyilvánvaló, hogy a természetes asszimiláció hatására a kisebbséghez tartozók közül többen is feladják anyanyelvüket, de az is valószínű, hogy egyre többen lesznek azok, akik két- vagy többnyelvűekké és két- és többkultúrúakká válnak, amely az emberiség előrehaladása szempontjából mindenképpen hasznos dolog. Az ilyen közösségekből épülő új Európa ma már nem álom, nem ködös, képzeletbeli világ, hanem a svédországi valóságot tekintve, a létrehozható,

a felépíthető, az elérhető korszerű jövő. Hiszem, hogy ezt a kék-sárga zászlókkal díszített országot az egykor úttörőknek kijáró tisztelettel fogja emlegetni a hálás emberiség. Mi magyarok, az ide befogadottak és be nem fogadottak, de az otthon küszködők is, hálásan dicsérjük Svédországot. A svédek gyakran használt köszöntése a „Hej!” úgy hangzik, mint a biztatás: Serkenj fel! Amikor viszontlátást mondunk svéd módra, a „Hej dó!” fogadkozás erejű: Veletek tartunk, egy az utunk, ez így természetes... És az itteni nyár reménységet szimbolizáló, erős zöldjéből is viszünk magunkkal valamennyit emlékeztetőül.

Stockholm, 1990. június 25.

Aprómunkát

Mit kezdünk e közművelődésben ismert, sokat hangoztatott, de valójában tartalmát illetően majdnem üres kifejezéssel? Úgy tűnik, ezen a tavaszon végre eljött az ideje annak, hogy komolyan vegyük, tartalommal telítsük és gyakoroljuk az aprómunkát. Közművelődés nincs kisközösségi kezdeményezőkészség, apró cselekedetek sora nélkül, amelyek mind az önépítést, az alulról induló szerveződést, a hagyományápolást, a civilizált világhoz való felzárkózást, használat hiányában, elcsökevényesedett értékeink felelevenítését, kell, hogy szolgálják. Szerény véleményem szerint a romániai magyarság figyelmét nem a balkáni módon folytatott politikai csatározások, nem az ultranacionalista hóbörgök és akarnokok, nem a magyarfaló újfasiszták és történelemhamisítók, kell, hogy lekössék. Bölcs közmondásaink - nemcsak a magyar közmondások - arra tanítanak, hogy saját érdekünkben elkerüljük a moslékos helyeket. Sajtónk, amelynek terjedelmi rövidülésével nemsokára gazdasági okokból is számolnunk kell, egyre kevésbé lehet és kell, hogy legyen, dohogásaink, vitézkedő hangoskodásaink helye. Az arcunkba vágott kesztyűt, ha érdemesnek találja, fölveszi demokratikusan szervezett szövetségünk és megfelelő fórumon, higgadt nyilatkozatokban közli álláspontunkat, de erre való román nyelvű lapunk is, amelyben, vagy amelyekből megfelelő választ kap a támadó és félretájékoztató olvasó is. A magyarul közölt visszavágás, legyen az akár milyen huszáros, csak arra jó, hogy elterelje valóságos gondjainkról a figyelmet. Hét évtizede tudjuk, hogy nyíltan vagy burkoltan, nemzeti értékeinkből, történelmünkéből, hagyományainkból kiforgatva, a többségiek leereszkedő modorában vagy sunyi nyájaskodással elrománosításunk nem tudom miért magasztosnak mondott célját követik. Az eltelt másfél esztendőben ezt a szabadság zászlajának sűrű lobogtatásával cselekedték, és teszik országvilág szemeláttára. Mi hát a teendő? Bizony nem más: a vérrel kivívott szabadság adott körülményeinek kihasználásával az önmagunk építése. Az RMDSZ alakulásának napjaiban panaszták egy nagyközségben, hogy a helyi könyvtárból szép lassan, évekig tartó szorításban kiebrudalták a magyar nyelvű könyveket. Nem kellett oda lángész, hogy kitaláljuk és elhatározzuk: magyar könyvtárat kell alakítani. Önkéntes könyvtárossal, például az egyház védőszárnyai alatt. Máshol a színjátszó kört, a tánccsoportot, az énekkart és az irodalmi kört lehetett és kellett visszaállítani, újraalakítani.

Életkornak, helyi sajátosságoknak, hobbinak megfelelő megszámlálhatatlan sokféle kisközösség alakult és kell, hogy alakuljon ezután is. Ne féljünk a hivatalosságok megrovó és akadályokat gördítő igyekezetétől, vállaljuk az elkülönülés vádját, a román-magyar barátság nem azzal mélyíthető, ha például magyar színjátszó körben románul tanuljuk szerepünket, és az énekkarban túlnyomórészt románul énekeljük a hatalom dicsőítését zengő dalokat, ahogyan ez a diktatúra gondoskodása folytán sok helyen megtörtént.

A magunk értékeit kell újra előbányásznunk és visszaállítanunk mindazt, amiről az évtizedes elnyomás alatt leszoktattak, amitől eltiltottak. Hosszú lenne az a lista, amely magyarságtudatunk lefaragásának célpontjait mutatná, de lássunk néhányat kapásból: Nem ismerjük vagy alig ismerjük Erdély történetét. Eltiltottak hegyeink, folyóink magyar megnevezésétől, városrészeink, utcáink régi nevétől. Nem ismerjük műemlékeinket. Elődeink, lehetséges példaképeink neve, idegenül cseng gyermekeink fülébe. Megváltozott viselkedésünk. És nem előnyünkre, hanem hátrányunkra, hiszen bármely európai városban, ha ott megjelenünk, mindjárt kitalálják, hogy balkáni a modorunk. Csökkent tisztaságigényünk. Megszoktuk a koszt és az ápolatlanságot. Leromlott időérzékünk. A pontosság nálunk már nem erény, hanem önmagunk kárára gyakorolt káros szenvedély. Elharapózott a lopás, a hazudozás: Az

elvallaltakat könnyen felejtjük, terveinket hamar föladjuk, a köpenyegforgatást is megszoktuk. Erkölcsi értékeink nagyon fölhígultak, önmagunkat sem tiszteljük, étkezési szokásaink is leromlottak.

Óriási munka vár reánk, ha újból szorgalmas, rendes, pontos, erkölcsös, tiszta és becsületes erdélyi magyarokká akarunk válni. Olyanokká, akik Európában és szerte a világban mindenütt megállják a helyük. Gyermek és szülő, fiatal és idős, dolgozó és értelmiségi, apolitikus és politikus aprómunkája, hogy a nemrég újraalakult EMKE kereteibe a maga kisközössége embernevelő lehetőségei szerint beépüljön. Fél évszázadot kell visszalépnünk ahhoz, hogy értékeinket visszaszerezve a fejlődő világban helyünkre találjunk.

1990. május

Kárpátok jövője

Mostanában gyakran szóba kerül a hegyvidéki gazdaságok fejlesztése és gyarapítása, a havasi állattenyésztés, a hegyvidék sokféle kincsének hasznosítása, a nálunk még gyerekcipőt sem viselő szolgáltatások bevezetésével virágzó gazdasági ágként kialakítható hegyvidéki turizmus és üdültetés. Az ország területének egyharmada hegyvidék. Erdők, bányák, vízi energiát adó patakok helye. És az erdei gyümölcsök, a méz, a tej, a gyapjú, a vágómarha hazája, természeti ritkaságok bámulni való vidéke, „néprajzi múzeumok” sora. Az 1944-ben megjelent Erdélyrészi Hangya Naptárban írja Dr. Bányai János geológus-mérnök: „Havasi területeinken az erőteljesebb állattenyésztés bevezetése már annyira érlelődött, hogy a legmagasabb körökben is fontos gond lett a tanyai gazdaságoknak a megszervezése.” Havasi tejgazdaságokat javasol a borvízforrások mellé, amelynek feltérképezése akkor már befejeződött a Székelyföldön. Évtizeddel ezelőtt - Radu Rey Dorna Vátra-i állatorvos szerint is - eljött a hegyek napja, amikor ott nemcsak tiszta levegőt, pihenést és hagyományt, hanem ételmet is talál a városi ember. Csakhogy ma a kérdésben szaktekintélynek számító állatorvos mindkét könyvéből feltűnő módon kihagyta a Kárpátok jövőjének megtervezésekor a Székelyföldet. A szakmai tudás elmélyítésének szükségességéről szólva lábjegyzetben említi, hogy ott valamikor gazdatanfolyamok is léteztek. Elismeri, hogy a hegyvidéki gazdálkodás kérdésköre széles, és könyve kiegészítésre szorul. Ezen felbuzdulva, évtizede indítottam sorozatomat ifjúsági lapunkban, ahol rendre megszólaltattam ifj. Kód Károlyt, Kozán Imrét, dr. Nagy Miklóst, dr. Zágoni Elemért és sok más szaktekintélyt ebben a kérdésben. *Keskenyvágyányon* című riportsorozatban, és más írásokban feltérképeztem a hegyvidéki életlehetőségeket. Közben nem lehetett nem észrevennem, hogy a hegyvidék elbírálásakor is megkülönböztetett módon jártak el a román falvak javára. Amíg a Székelyföld falvainak nagy részét termelőszövetkezetesítették, a moldvai és más hegyvidéki román falvakban meghagyták a magángazdálkodást. Így alakulhatott ki például Dorna Vátra környezetében számos állattartó magángazdaság, ahol gyakran tizenöt tejelő marhát is tartottak. Erről akkor csak a sorok között írhattunk és tervezett „összecsapásunk” is elmaradt az állatorvossal, mert a hegyvidéket felsőbb utasításra le kellett vennünk a napirendről.

Most, hogy újra lehet és égetően szükséges beszélni hegyvidékeink életéről, úgy látom, a magyarulakta vidékekről megfeledkeznek a szakemberek. Nem tartják hegyvidéknek a Hargita vidéket? Belenyugszanak a megkülönböztető céllal régen történt felosztásba? Nem várhatunk! A hegyvidékkel eddig is foglalkozó szakembereinknek kell segítenünk iránymutatással, szakmai tanácsokkal. Hosszú lejáratú kölcsönökre volna szükség elsősorban a hegyvidéki utak megépítésére, a borvízforrások felhasználására, az állattartás fejlesztésére. Dr. Bányai János terjedelmes írásában figyelmeztet, hogy a szebeni juhászok által a Hargitában használt legelők rablógazdálkodása nem vezet jóra. A havasi legelőket gondozni is kell. Ami pedig a turizmust illeti, ehhez bizonyos magasabb civilizációs szintet kell elérnünk: aszfaltos út, villanyáram, telefon és sokféle hegyvidéki munkát megkönnyítő kisgépek sora szükséges ehhez. És ismerni kellene a jövő érdekében a svájci és az osztrák példát. A hegyvidéki gazdálkodásra alapuló turisztikai szolgáltatás - jövősi iparág. A Székelyföldet, a Nyugati Érchegység aljában meghúzódó magyar falvakat, ahogyan mondani szokás, az Isten is erre teremtette. A „Segíts magadon...” parancsoló szükségességét hirdetni ezen a téren is időszerű, és összefogásra ösztönző hasznos cselekedet volna.

1990. május

Felszólás

Demokratikus szövetség kongresszusát megelőzően elkerülhetetlen, hogy valamilyen fórumon a tagok kibeszéljék magukból kételyeiket, és a közösségi együttgondolkodás lehetőségét próbálva tanácsokkal lássák el a vezetőséget. Ezt nemcsak a szövetséghez való tartozásuk bizonyítékeként, természetes jogaik révén teszik, hanem a közösség erejében is bízva. És amennyiben az ilyen alkalmak nem éppen kristálytisztá vonalvezetésűek, nem olyan szervezettek, mint a pártállam idején megrendezett kirakat-tanácskozások voltak, ezen nincs mit csodálkoznunk. Okoskodások és bölcsködések is elhangzanak ilyenkor? Bizonyára. Elhangzanak, megméretnek, elvéreznek és megmosolyogtatnak. Feltehetően a felszólaló és a közösség későbbi okulására. Így van ez jól. Mégis akad olyan, aki ezen fölháborodik, és úgy fogalmaz, hogy kitanítják a demokratikus szövetség vezetőit a politikára! Nem hiszem, hogy egy valóban demokratikus szövetség vezetőinek szüksége volna egy ilyen fullajtárhangon csengő védelmezésre. Ugyanis ők sem az anyatejjel szívták ezt magukba, nem főiskolán tanulták, hanem ország-világ nyilvánossága előtt, olykor a tévé jóvoltából előttünk bizonyítják, hogy mit tudnak, hova fejlődtek. Vajon szükségük van arra, hogy az ilyen „csizmadia maradjon a kaptafánál”-féle kioktatással védjük őket?

Az RMDSZ - benne van a nevében - demokratikus szövetség. Szószólóinak szájából számtalanszor elhangzott, hogy nem akármilyen, hanem a romániai magyarságot mindenoldalúan építeni óhajtó szervezet. A politikai kultúra kialakítása is feladatai közé tartozik. És ez gyakorlatban még sokáig a bölcsködők, szószátyárok, katedrán kívüliek zűrzavarosságával társul. Nem leinteni kell őket, hanem máskor és másokat is szólásra bírni: Vállalva a dolog ódiumát, és azt, hogy követőket is szerzek, most mindjárt kijelentem, hogy szerintem az RMDSZ legfontosabb feladata, itt és most, nem a politikai csatározás, hanem a közművelődés építése az erdélyi magyarság családra, kisközösségekre támaszkodó, iskolákra, egyesületekre, egyházakra, intézményekre számító nevelése. Ez olyan hatalmas és elsődleges munka, amelyhez kevés minden anyagi és szellemi erőnk. Ezt nagyon aprólékosan kell megszervezni és minden erővel kitartóan folytatni, hiszen végül is ezen múlik a megmaradásunk!

Képviselőink a politikai életben kimondják akaratomkat, hangoztatják jogainkat, de eredményre nem számíthatunk. A mi legjobb védelmezőnk: az önépítés. Ehhez az egész RMDSZ munkája szükséges. Az EMKE most alakult és kiépítése határozott és gyors kell, hogy legyen. Különbö a jó fél éve megalakult ESzC-hez hasonlóan egy helyben topog majd. Pedig nagyon kell a közművelődés sokféle ágát elősegítő könyv, a családi lap, Erdély történetét ismertető mű, népszerű földrajz, nagyjainkról szóló ismertetés. A gazdálkodásra is tanítani kellene az erdélyi magyarságot. Úgy tűnik, szabad utat kapott immár a hegyvidéki gazdálkodás és turizmus kiépítése. Mindehhez saját bankra lenne szükségünk. Az RMDSZ erős külügyi osztályának lehetne a feladata, hogy nyugaton élő készséges barátaink segítségét ehhez és sajátos beruházásainkhoz megnyerje...

És csakis az RMDSZ-től várhatjuk azt a végre ország-világ előtt rendkívül fontos teendőt, hogy a romániai magyarok megszámlálását elvégezze. Másféltől kettő és fél millióig emlegetik rossz és jóakaróink számunkat, és az ország lakosságának olykor már csak hét körüli százaléka vagyunk.

Ha nem ismerjük és ismertetjük történelmünket, nincs történelmünk. Ha nem tudjuk hegyeink és folyóink nevét a magunk nyelvén megnevezni, nincs hazánk. Ha nem tudjuk hányan vagyunk, örökké lekicsinyelnek...

Felszólás ez? Dehogy. Még akkor sem, ha ötleteim nem újak, esetleg benne vannak már a teendők lajstromában. Mert minden hang, szóljon az fölfelé vagy vissza, a nyilatkozó azonosulását is jelenti közös dolgainkkal. És annyi a munkánk, hogy egy valaki távolmaradását is előbb-utóbb megéreznénk.

1990. május

Civilizáció

Amikor visszajött a szenátorok legtekintélyesebbje Strassbourgból, már a repülőtéren a jó hírrel érkezők ragyogásával mosolygott bele a képernyőbe. Később részletesen is kifejtette a tévé nézőinek, hogy szerinte Románia Európa része volt és marad mindörökké. Akadémikusról lévén szó, szívrepesve vártam világos okfejtését, meggyőző érveit, hiszen a jó érzésű és gondolkodni képes romániai lakosokkal együtt régi, forró vágyam úgy istenigazából Európához tartozni. De a sokak által óhajtsákként hangoztatott igény helyett akadémikus szenátorunk az Európához tartozás tényét szögezte le ellentmondást nem tűrő hangon. Nem vitatkozhatom vele, hiszen igaza van: Románia földrajzilag kontinensünkhöz tartozik. És abban is nagyjából egyetértek, hogy történelme is együtt tárgyalható a világnak ezzel a részével. De e két tény részletes elemzése után a következtetést nem szívlelhetem. Ugyanis az egésznek egyféle duzzogás színezete volt, mintha azt akarta volna bizonyítani neves embe-rünk, hogy: ha befogadnak, ha nem, mi úgyis európaiaknak tartjuk magunkat. Minket nem lehet kirekeszteni ebből a Kánaánból holmi olyan lényegtelen kritérium alapján, mint teszem azt az emberi jogok, a demokratizmus tisztelete, a nemzetiségek jogainak tiszteletben tartása és így tovább.

Akadémikusunk a régi szokás híve, miszerint azt gondolja, ha valamiről nem beszél, az nincs is. A mi esetünkben ez fordítva is érvényes, hiszen a civilizációról egy szót sem szólt. Nincs, hát nem kell róla beszélni. Már pedig szerény akadémiaatlan véleményem szerint Európához tartozásunkat éppen a civilizáció hiánya akadályozza. És hátráltatja még sokáig, mert nálunk a hatalom szorításában erkölcsi normák tűntek el, magatartásformák változtak oly nagyot, hogy viselkedésünk gyökeresen eltér az európai emberétől. Nálunk még sokan nem értik az igazi demokráciát, nem használják a zsebkendőt, visszaélnék a kivívott szabadsággal, gondolatok helyett furkósbotot forgatnak szaporán megértés helyett a gyűlölködést gyakorolják a végletekig. És a megfélemlítés még most is a legfontosabb tömegeket befolyásoló módszer. Most amikor éppen erről gondolkodom, mélyen repülő helikopter remegteti meg tömbházunkat, pillanatra látom a pilóta börsapkás fejét, szigorú pillantását is elkapom, ő onnan fentről vigyáz rám. Mostani gyakori látogatásából tudom, hogy valamire készülhetek polgártársaim benn a városomban, valami ellen megint tüntetniük kell. Az országon végigszáguld életünk ideges rángása, félnünk kell a csillagokba vágyakozó áremelésektől, a diktálni akaró vezetőktől, a szabadság visszaszorításától. Útjaink minősíthetetlenül rosszak, lelkiismeretünk sem tiszta. Az elmaradt román honfoglalást most minden erővel pótolni akaró polgártársaink gátlástalanságától hangos a környezetünk. És értetlenül állunk Európától elmaradt akarnokságaik láttán. Itt állunk és arra várunk, hogy a civilizáció felé tartó valamely közlekedési eszköz majdcsak fölvesz minket is. Az erdélyi magyarságnak jelenleg nincs ennél nagyobb óhajta. Úgy tűnik, hogy az egyszerű embertől az akadémikusig a románságnak ez nem okoz gondot, mert ennél sokkal, de sokkal fontosabbnak tudja régi álmának, Nagy-Romániának a kialakítását. És ezt is ellenünk teszik!

1990. július

Ne féljetek!

Állunk a Főtéren, a templomajtóval szemben, a plébánia előtt. Hamuszínű felhők alatt sietős emberek hangyabolyában, a vérnyomásos tavasz, a hideg esők és elnyomorított éveink súlyától a falhoz simulva. Repdeső szemünk reménysugarakat kutat a magasságos magasban, és az előttünk elsorjázó emberek arcán. Jóságost kellene látnunk, az lenne megnyugtató.

És ekkor hirtelen tótágast áll a pillanat. Krémszínű esőkabátjáról, selyemsáljáról arcára siklik a tekintetünk. Unott, kissé puffadt arc, gyorsan forgó-fürkésző, apró szemek, homlokba nőtt haj, összeszorított keskeny ajkak, visszataszító primitívségre borított ápoltság. Kilátszik alóla a lélek férgessége. Hol láttam ezt az arcot? Hessegetem a képet, görcsberándult aggyal nem akarom kitalálni kit látnak szemeim. Pedig tudom, ha kinyílna a száját, apró, vásott fogakat látnék, melyeket elszürkített a gyerekkorban megszokott ápolatlanság. A Regátban láttam ilyen csaknem az ínyig kopott szem-, és metszőfogú embereket, akikről azt hittem, hogy borssal savanyított ételeik miatt csúfultak meg ilyenformán. Még sajnáltam is őket, mert többükön is felfedeztem ezt a furcsaságot, ezt a társadalmi betegséget.

- Ő az! - mondtam ki hangosan, és az sem lepett meg volna, ha emberem kinyitja a száját, és apró vásott fogai helyében aranyból készületekre esik a sápadt fény.

- Ismered? - kérdezte a mellettem álló Csörtán Márton, akivel éppen arról beszélgettünk, hogy egyszer - mondhatnánk (bár mondanánk már) hajdanán - az akkoriban különösen örvendően szaporodó erdélyi könnyűzene együttesek összetartására kapacitáltam a közművelődés engedélyezetten is kényelmetlen formásaiba kapaszkodva.

- Három hónapig nem hagyott békén. Ötvennél több kolozsvári magyar névsorát tette elém, és kötelezőnek mondott írásbeli nyilatkozatokat kért tőlem, amelyeket diktálni akart. Vitánkat a megyei első titkárig vittem (újságíróként vihettem) a tejhatalmút idézve, miszerint nekik ahhoz nincs joguk, hogy ezt pártfeladatként adják valakinek vagy valakiknek. Az első titkár azt válaszolta, hogy ezt ő megteheti, és a kérdést elnapolta. A vásott fogú jellemzésekor nem fukarkodtam a jelzőkkel, mert ők sem fukarkodtak a fenyegetésekkel, amelyek közül egykor iskolám pincéjének alaposabb „megismertetése” a szelídebbek közé tartozott... Aztán emberemet, egy évre, más vidékre helyezték. És még azon az őszön, ma is tisztázatlan körülmények között, vérmérgezésben meghalt katona-fiam... És most újra itt van a vásott fogú...

- Tőlem a csángókról és a táncházról kérdezősködött - mondta csendesén Csörtán Márton, és tovább beszélgetve rájöttünk, hogy többen is voltak és vannak hozzá hasonlóak, akik a magyarság alapos megismerését valószínűleg szakmai feladatként - kémkedve, kit, hogy lehet, felbujtva, megfélemlítve, megzsarolva - odaadóan végezték.

Vajon most mit csinálnak? Átképezték volna őket? Elfelejtették volna évtizedekig gyakorolt kíváncsiskodásuk és bajkeverésük mesterfogásait? Képzelt vádakat nem hangoztatok. Nem mondom fel a köznapi tapasztalatokon hizlalt leckét a visszarendezésről. Többet mondok: vigyázzatok! Másfél évvel ezelőtt is vigyáznunk kellett, hol lépünk le a járdáról. Mindenféle járdákról leszorítottan éltünk. Labirintusokba kényszerítették, közösségeinket atomjaira bontották.

Ne féljetek!

Ha figyelnek, ha nyilvántartanak, ha megkönyékeznek, ha megfélemlítenek is. Nincs két egyforma nap, nincs két egyforma éjszaka. Ha mindent visszarendeznek majd, akkor se féljeteK. A mi félelmünket visszarendezni nem lehet. És élni - akárhogy is élni -, ehhez a jövőben némi bátorság amúgy is kell.

1991.

Egy kis bizonytalanság

A napokban végigmentem az Antonescu utcán és hosszasan megbámultam az új utcablát. Eszembe jutott, hogy Amerikát gyakran a nagy lehetőségek hazájának nevezik, Romániáról pedig világszerte állítják, hogy itt minden lehetséges. Lám, még az is, hogy utcákat nevezzenek el a Marsallról, hiszen megparancsolta a románoknak, hogy keljenek át a Pruton, és Hitler szolgálatába is azért állott, mert ezt Erdély érdeke követelte meg. Ám, nekünk más emlékünks is van a nagy hazafiról! Nevéhez kötődik sok ezer zsidó embertelen halála. Kormányának nemzetellenes politikáját már annak idején emlékiratban ítélte el hatvanhárom román tudományos személyiség. És 1944. augusztus 23-án Mihály király letartóztatta, hogy Románia fegyverfordítását véghezvihesse.

Vajon mit szólna a román közvélemény ahhoz, ha Németországban Hitlerről, Olaszországban Mussoliniról, Magyarországon Szálasiról neveznének el utcát? Hogy ez belügy? Meglehet. Mindenesetre furcsa és felháborító lenne?

Ha tehetem, messze elkerülöm az ilyen nevű utcákat. Számomra teljesen világos, hogy ezeken az utcákon át merre tart, buzgón hova igyekszik egyre türelmetlenebbül a mindent a maga képére átalakítani óhajtó helyi hatalom.

Örkény egyik egypercesében az őrlővi Dr. K. H. G.-t, akinek kényelmetlen kérdései nyomán kiderül az őrlőrendkívüli műveletlensége. Az áldozat nevét ismerjük. Az őrlőt nem.

Nálunk ez fordítva van.

Merthogy nálunk ez is lehetséges!

1991. július

Itt a piros, hol a piros?

Állok a vásári forgatagban, a rend őretől néhány lépésnyire, és már-már csodálkozva figyelem, hogy az utca belátható hosszában, ki iksz-lábas vasalódeszkán, ki sebtében újságpapírral takart ládaféleségen, szemfényvesztésnek beillő mozdulatokkal, pergő nyelvű makutyi dumával próbál átjárni az eszemen és beugratni egy pénzem bánja szerencsejátékba. Három fekete kerek gumilapot ugrándoztat a gyors kezű barna gyerek az orrom előtt. Az egyik fekete „érem” alján jókora piros pontnak kellene lennie. Mindig máshonnan kerül elé a piros. Régi játék. Szemfényvesztés a javából.

Belém nyilall a felismerés: így van ez a demokráciával is. Nézem a barna képűt, a gyors beszédűt, a nagy dumájút. Mintha láttam (láttuk) volna már valahol ezt az arcot. Persze nyakendősen, ápoltan. Ahogyan ez az őt megillető régiókba illik. Ugyancsak jól ápolt kezekkel, nem gumikorongot, hanem intézkedéseket forgat sebesen. Mikor ezt, mikor azt. Kapkodva fordítgatom anyanyelvemre gyors beszédét. Itt a magyar iskola, hol a magyar iskola? Itt a magyar anyanyelvű román, hol a magyar? Itt a szabad sajtó, hol a papír? Itt a testvériség, hol a kétnyelvű felirat? Itt az egységes nemzetiségű ország, hol a statisztika? Itt a tűzhely, hol van itt a beolvasztás? Itt a kezem, hol a disznóláb? Itt a Balkán, hol van Európa?

Népi tangó ütemére megy a zsuga. Akaratlanul is idecsődül a csodákra szomjas tömeg. Hallgatjuk a sablonszöveget. És veszítünk. Minden a szemünk előtt játszódik le. Szembehadunk, szembecsapnak, becsapnak minket. Körbenézünk, ki segíthetne nekünk. Elhúzódnak, igyekezünk kivonni magunkat a szennyes árból. Kivé válok? Azért még visszanézek. A rend őre egykedvűen áll a szemfényvesztők közelében.

A tulajdonképpeni vásár most kezdődik.

1991. augusztus

Áldva és verve

Ismerem a kedves olvasót és tudom, hogy szereti tisztán látnia dolgokat. Mivel ebben is egyek vagyunk, tisztelettel jelentem, hogy elmaradottságunk okainak tisztázására érdekes adalékra leltem az 1868-as magyar alkotmányban, amely többek között kimondta: „Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint és politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja.” Ehhez az erdélyi románság akkori képviselői szükségesnek tartották hozzáfűzni: „Vagyis minden Magyarországon létező emberi faj, legyen az román, német, szláv stb., egyetlen oszthatatlan nemzet része, a magyaré. Tehát természetes dolog, hogy a bevezetést nemzeti létünk és a többi nem magyar honfitársunk elleni nyílt merényletnek tekintjük. Azáltal, hogy a politikai nemzet fogalmát az etnikai nemzet fogalmával azonosítja, a törvény már első mondatában kétségbe vonja politikai tényezőként való létünk.” Így a történelmi nevezetességű román képviselők memorandumja. Tessék most ezt összevetni új alkotmányunk szövegével!

Olykor tréfásan azt mondjuk, hogy elmaradásunk mindössze száz, százötven év. Sajnos ez nem vicc. Ez igaz. A mai román nacionalizmus XIX. századi nemzettudatot mutat. Ami az 1868-as magyar alkotmányból kiolvasható, azt mai nyelvi köntösben viszontlátjuk új alkotmányunkban. Miközben a mai magyar társadalom azon munkálkodik, hogy a tradicionális nemzettudat-védők és a nemzettudatot a mai követelményekhez igazítók között az utóbbiak javára döntsön, a románság még mindig az emocionális nacionalizmus hatása alatt áll. Nagy-Románia és az egységes Románia kialakítása a cél. Amíg Európa-szerte ma már nem vonzó a XIX. században életerős, homogenizált, hódító nemzetállam gondolata, itt nálunk különös gondot fordítanak a „szeparatizmus” megakadályozására, amely nem egyéb, mint az asszimilációnak teret engedő burkolt elnyomás. Mert a XIX. századi nemzettudatra és nemzethűségre alapozott felfogásban benne van a nemzeti és etnikai megkülönböztetés lehetősége is. A megkésett nemzeti kiteljesedés múlt századi gyakorlatát kell elszenvednünk most, amikor az Európához való felzárkózás nem a minden más tényezőt kizáró hazafiságot, hanem a következő évezredbe való ugrást követeli tőlünk, mégpedig a nemzeti és etnikai tolerancia párnáira, az Amerikában bevált kettős és többes kötődés elfogadásával a nemzeti identitás területén is. Az idejét múlta nemzETFelfogás nem ismeri el azt, hogy az egyén a modern társadalomban lojálisan kötődhet ahhoz az országhoz, ahol él, és ahhoz is, ahonnan nemzeti színeit, nyelvét, kultúráját, vagy éppen csak nemzeti érzéseit kapta. Mi szeretjük hazánkat és nemzetünket. Ez nem akadályoz meg abban, hogy európainak valljuk magunk. A múlt századi óhajokkal és indulatokkal felsőbbrendűségét, számbeli fölényét, kontinuitását, vallásbeli előbbrevalóságát és egyebeket hangoztatóknak, úgy tűnik, várniuk kell még, hogy kölönceiktől megszabadulva és viselkedésben, civilizációban letisztulva másokkal egyenlőként léphessenek a valós demokrácia földjére.

Íme, ezért nincs mit keresnünk nekünk az itteni politikában. Meglátjuk, kedves olvasó, nem telik el száz-százötven év és minden rendben lesz itt: a közéletben, fejekben és határokon. Miközben gyorsan száll az idő, nekünk könnyű lesz, hiszen nem lesz más dolgunk, csak szépen, rendben, higgadtan magyarságunkban megmaradni.

1991. szeptember

Zöld csillag

Elemibe a főtér közeli Kismester utcai iskolába jártam. (Ma Prahovei utca. Teljességgel hiányzik innen a hegyvidéki panoráma és az olajkutak. Mit mutat hát az utca új neve? Semmi egyebet a „regátból” nyakunkba ültetett tisztviselők nosztalgiájánál.) Társam az első padban egy vézna, galamb-szelíd, okos kisfiú, naponta megosztotta velem bőséges és mindig finom tízóraiját. Háború volt. Értelmetlen és megmagyarázhatatlan dolgok történtek. Padtársam kimaradt. Állítólag látták még egyszer az iskola környékén, amint anyját kézen fogva botorkált és nagy erőfeszítéssel próbálta eltakarni a ruhájára varrt sárga csillagot.

Most döbbenek rá, hogy ötven éve magányos vagyok. Akkor nem tudtam milyen szörnyűség történt padtársammal. Most tudom, hogy megfosztottak jó barátomtól.

A miértre nem tudok válaszolni. De érzékeny vagyok. Nagyon érzékeny, minden emberi kapcsolatokat tipró, az embereket nyelvük, nemzetiségük, színük, vallásuk szerint megkülönböztető praktikákra. Nem szívleltem a „vér és rögválóságos” magyarkodást, és a „világ legokosabb, legrégebb és legműveltebb” jelzőkkel saját magukat elhalmozó nagy-romániás hőzöngést. Tudjuk, hova vezetnek az ilyen elbizakodottak. A csak három színt ismerők. A csak egy nyelvet ismerők és elismerők tettei.

Én még tudom, hol volt városunkban a gettó, ahonnan a sárga csillagosokat a krematóriumba vonatoztatták. És tudom, hogy az ultranacionalizmus olyan embereket alakít, akik, ha nem engedünk az elrománosításnak, felvarratják a mellünkre az erdélyi magyarokat megkülönböztető zöld csillagot. Ne szépítsük a dolgokat: már régóta viseljük megkülönböztetésünk különféle jeleit. Már csak a csillag hiányzik.

Ha van és lesz csillag - legyen zöld! Igen, a reménység végett, hogy hétköznapijaink gettózásnak beillő helyzeteiben, a képletesen szúrósdróttal elkerített megkülönböztetés helyein nem a jámbor önfeladást kell választanunk, hanem a józanul gondolkodó, minden fajtát tisztelő erdélyi ember segítő kezét az eltorzultak elleni összefogásban.

1991. szeptember 26.

Kékesi üzenete

Számolom a túlevelű fákat a kétszintes házhoz tartozó gyepes területen. Ötvenen felül abbahagyom.

Az öregúr, könnyű szerelésben, hónaljba fogott gereblyével áll, és a múltra gondol.

- Akkor is így álltam a lapátra támaszkodva. Mert kímélnünk kellett magunk... Rögtön rám szólt a tizedes: „Maga mit hőmérőzik ott, Kékesi?!”

A munkaszolgálatot is kibírtam. Szerencsém volt, túléltem.

Különben becsületes neve Blau. Nem változtatta sem Kékesire, sem Albastrura. Teniszezni szeretett és römizni. Felsőrészkészítő volt a cipőgyárban. Gyűlésekre nem járt. Így aztán a népi demokrácia „nem jött be neki”. Másfél évtizedig kilincselt, amíg elhagyhatta az országot.

- Rosszat senkinek sem tettem. Egy hibám volt: zsidónak születtem! Mindent otthagytam. Szülőföldet, barátokat. Mindent.

Kék szeme olyan, mint a fölöttünk sziporkázó február végi atlantai égbolt. Elérzékenyülten is száraz az öregúr szeme.

- Ha visszamész, mondd meg nekik, hogy Blau nem haragszik rájuk... Ezt üzenem. És tényleg nem haragszom...

Előszedtük a fűnyíró gépet.

Mindenütt rendnek kell lennie, az öregúr az unokáit várja.

Szép az idő.

Élete is felhőtlen. Ahogyan ezt mondani szokták: összejött neki! És itt, Amerikában ez semmiképpen sem jelent kivételt.

1991. szeptember 26.

Felületesség

Nem kell felhagynunk a csüggedéssel, mert immár egészen bizonyos, hogy egész életünkre lesz elegendő felelőtlenség. Ez abból is látszik, hogy bővelkedünk mindenféle katasztrófákban. Gondoljuk csak el: volt nálunk világraszóló földrengés, ami után kiderült, hogy büntetlenül nem lehet emeletes házak földszintjén felszámolni a tartóoszlopokat, új épületeket sem lehet úgy emelni, hogy nem földrengés-biztosan számolunk azok tervezésekor. És volt árvíz, amelynek nyomán mintha észbe kaptak volna valamennyi időre felelősök és gátépítést kezdtek szorgalmazni. És volt valamiféle kolera, amikor kiderült, hogy a civilizált életmódhoz nem dumálni, hanem tisztálkodni, környezetünket rendben tartani szükséges. De volt forradalom is, amikor véres lett az aszfalt, mert veszettül lőttek a felelőtlenek; rá sem hederítve arra, hogy máshol a diktatúrától való búcsút békésebb eszközökkel, civilizáltabban is megcselekedték már.

Hadd ne soroljam katasztrófáinkat, ezek mindennaposak, de legyen szabad megjegyezmem, hogy eredőjük minden esetben a felületesség. Mert az élet olyan, hogy olykor remeg a föld, zúdul a víz, a bacilusok is randalíroznak, az ember kötelessége, hogy előrelássa és megelőzze a bajt. Mert ha a gát szakad, elsősorban nem azt mutatja, hogy a víz erős, hanem hogy a gát gyenge. Ha kiönt medréből a folyó, nem a folyó a hibás, hanem az, aki nem emelt idejében gátat a lerochanó víznek. És így tovább. Az évszázadunkban történtek azt mutatják, hogy itt nálunk nagyok vagyunk a felületességben. És ilyenformán katasztrófára mindig és minden téren számítanunk kell. Hogy ez mennyire így van, tessék beleolvasni Alkotmányunk tervezetébe. A 82. szakasz kimondja, hogy az ország elnökének mandátumát katasztrófa esetén meg lehet hosszabbítani. Ha ez így marad, a hatalmához ragaszkodó tudja az irányt, hogy merre vezessen bennünket. Sőt! Mai sanyarú helyzetünket is ezzel magyarázhatnánk.

1991.

Tűzfészek

Baj van a szememmel. Most nem arról a megfőkezhetetlen rángatózásról beszélek, melyet a sors csapásai okoztak amúgy is szakadozó idegeimben. Most, akár a diktatúra idején, azt tapasztalom, hogy nem látom azt, amit hallok. Mert azt mondja egy szenátor, hogy a Székelyföld román föld. Ezek szerint a föld ott is piros-sárga-kék. Felmarkolom szülőhelyem földjét és nem látom, hogy nemzeti színű volna. Fekete, vörös, agyagos barna, sárgás homok színű. Mint mindenütt a kerek világon. Svédországban láttam, hogy a föld nem kék-sárga, Ausztriában nem sárga-fekete. Amerikában nem kék-piros-csíkos és a volt Szovjetunióban sem munkás-piros, de nem is változik a különféle nemzeti színek szerint. És éppen így van ez Jugoszláviában is.

De nálunk román föld az is, ahol magyarok élnek. Mindez abból adódik, hogy az állítólag a dákokból és rómaiakból valamikor kialakult románság előbb volt itt, mint mások. Ez a döntő érv minden politikai csatározásban, innen minden ultranacionalista felháborodás. Csakhogy én még emlékszem Daicoviciu Szilárd úr magyarul elhangzott vallomására, miszerint a dák kontinuitás nem bizonyítható, és láttam őt szívre tett kézzel arról beszélni, hogy ebben az elméletben hinni kell és hinni fog minden igazi román ember.

Már évszázada nyilvánvaló, hogy a román történelmet a napi politika kívánságainak megfelelően alakítják, és még sokan képtelenek felülemelkedni a nemzeti állam, Nagy-Románia kialakításának bűvkörén. Eszembe juttatta egy másik szenátor: hogy bezzeg Amerikában mindenki amerikaiul beszél, mit akarunk mi, hogy anyanyelvünkön még egyetemet is kérünk. A Trabantom árán voltam Amerikában, és pártunkízüliként mondhatom: régi meglátásom, hogy a természetes asszimiláció mindig a magasabb kultúra felé vonzza az embereket, ott is igaz. A magasabb civilizációért szívesen tanulok angolul és svédül. Különben ezt ott senki sem forszírozza. Annyira nem, hogy Atlantában volt alkalmam spanyol nyelvű adást is nézni a tévében. Azt az adást, amely 24 órából 24 órán csakis spanyolul szólt, és még angol nyelvű felirat sem zavarta a képet. Ettől még az ottani spanyolok igazi és jó amerikaiak. És láttam különféle nemzetiségűek által lakott családi házak előtt német, olasz, lengyel, spanyol lobogót. Jártam román barátaimnál is, akik nem dicsekedtek a trikolórral. Mert ott nem olyan nagy büszkeség románnak lenni.

Itthon, a franciák örökös ajnározása mellett, hittem, hogy követésre talál annak a nagy francia történésznek a gondolata, miszerint ki hol él, ott van a hazája. A történelem folyamán amúgy is örökös mozgásban volt és van az emberiség. A korszerű szemlélet azért mond búcsút a határoknak, mert ilyenképpen ezek tarthatatlanok. Románnak tekinteni kétféle magyart, mert ősi román földön él: képtelenség. Nem magyarnak mondani a székelyt, annyit jelent, mint nem románnak tekinteni a moldvai román. (A kiejtésük meglehetősen nem román.)

Románia nemzeti állam. Ezt meg lehet szavazni. De a tényekkel mit kezdenek az akarnokok? A történelmükkel lekészt, „nemzeti” államot erőltető honatyáknak tudniuk kellene hogy merész ugrással, a „nemzeti” állam fölött átgörögve, léphetnének a valós demokráciába, ha úgy tetszik, a bevált nyugati demokráciába, anélkül, hogy szélsőséges nemzeti érzéseket fakasztanának az erdélyi magyarság amúgy is meggyötört lelkéből. Nekünk nem kell különálló Székelyország. Nem kell a már bevált Magyar Autonóm Tartomány sem, ha felhagynak asszimilálásunkkal. Mert nem voltunk és nem leszünk románok sohasem.

Nemzeti állam csakis úgy lehetséges ezen a földön, ha az itt élő, sokféle nemzetiséget asszimilálják. Ha egy nyelvre szoktatják őket az ultranacionalisták, előbb kieroszakolják a nemzeti állam megnevezést, aztán pedig, ennek megfelelően és erre hivatkozva, folytatják az erőszakos asszimilációt. Erdély több nyelv, több kultúra hazája. Itt a nemzetiség, a sokféleség, a soknyelvűség nem elválaszt, hanem összeköt. Ez hagyomány. A föld pedig mindannyiunk szülőföldje. Itt élünk. Nem mások kegyelméből, hanem mert itt születtünk. Asszimilálni, úgy tűnik, fenyegetéssel, vezetőink félreállításával, bemocskolásával, a diktatúra idején kidolgozott praktikákkal és alkalmazott erőszakkal sem lehet minket.

A történelem bizonyítja, hogy minket nem lehet lenyelni. Mert a lenyelő torkában maradunk. És megemésztésünk is eltart néhány száz évig. Európa pedig nem vár annyit.

Tőkés László, Szöcs Géza és mások fejét követelik, az RMDSZ betiltását és beolvasztásunk gyorsítására különféleket akarnak. Ezeket éppen a Vakok Világnapjának előestéjén hallottam újra.

Baj van a szemünkkel?

De elvakult érzésekkel, pöffeszkedő nacionalizmussal józanul gondolkodni és a jövőhöz igazodni nekik miként lehetséges?

1991. október 17.

Örökös nyelvvédelemben

Az a magyar ember, aki megalakította már a maga egyszemélyes Erdély Pártját, és ezzel búcsút mondott a nálunk különösen piszkos politikának, az értelmes aprómunkában keres elfoglaltságot, és talál megnyugvást, hiszen maradásunk szempontjából itt ma mindnyájunknak rengeteg hasznos teendője van. A közművelődésben mindenekelőtt. És nyelvünk tisztántartásának mindnyájunkra kiterjeszthető kötelességében.

„A nyelv fontosabb az alkotmánynál is. Új alkotmányt szerezhetsz a nemzet, de új nyelvet nem, mert akkor már megszűnt magyarnak lenni.” Pintér Jenő fél évszázaddal ezelőtt több kiadásban is megjelent Magyar Nyelvvédő Könyvéből, Felsőbüki Nagy Páltól az idézet, amely most nagyon reánk illik. A politikában nincs mit keresnünk, de mert nyelvében él a nemzet, nem többet, hanem mindent meg kell tennünk rohamosan románosodó nyelvünk védelmében. Mi, akik „adunk egy telefont”, „vesszük a buszt”, „vizsgát adunk”, „kilincsbe csukjuk az ajtót”, a buletinnek, az aviznak, az aprobálásnak, az aprovizionálásnak, a doszárnak, a bonnak, a borderónak, az apartamentnek, az audenciának, a balkonnak, a szkárának, a blokknak, a cseentrálnak, a datálásnak, a depónak, a deputátnak, a dezinfektálásnak, az exámennek (és így tovább) már alig használjuk a magyar megfelelőjét, be kell látnunk, hogy ez így nem mehet tovább! Hemzseg beszédünkben a román és más idegen szó. Ha ötven évvel ezelőtt szükség volt egy nyelvvédő könyvre, amely többszöri 10-25 ezres példányszámban elfogyott, ma egy ilyen zsebkönyv megjelentetése felér egy megváltással. Fél évszázaddal ezelőtt sem volt erre pénz, és valószínűleg még sokáig papírhiánnyal küszködnek a nyomdák. Pintér Jenő, aki előbb a kereskedőknek; aztán az iparosoknak nyomtatott nyelvvédő füzeteket, végül könyvét a maga költségén jelentette meg. Pénz akkor sem volt; de munkatársainak száma meghaladta a félszázat. És a szerzőnek jutott ereje arra, hogy ne csak a gyakori magyartalanságokat, az elburjánzott idegen kifejezéseket gyűjtse szótárba, hanem ilyen aranymondásokkal is biztassa kézikönyve gyakori használatára a „művelt közönséget”:

„Amely nemzetnek nyelve nincs, annak nincs hazája, csak szállása; nincs hazafisága, mert nincs hazája. És csak a szerencsés időknek tudhatni be, hogy az ilyen nem-nemzetet, hanem csoportot, a másik nemzet el nem nyeli. Nem a föld, nem a folyók tartják össze a nemzetet, hanem a nyelv.”

Higgyünk Kisfaludy Sándornak, és ne bizakodjunk a szerencsés időkben.

Próbáljuk meg a lehetetlent: jelezze az olvasó, a tanár, a munkás, a tisztviselő, kik, honnan és hányan vásárolnának nyelvhelyességi szótárt. És jelentkezzenek a segítőkészek, a munkatársak is. Egy már van, dr. Gazda Ferenc személyében. Őt egy koncepció per után, az V. osztályosoknak két társával együtt írt nyelvtankönyvben lelt, illetőleg mondvacsinált politikai hibák miatt tizenöt évre ítélték 1959-ben.

Ki más segít nekünk? Nyelvünk védelme állandó, de a kiesett évek miatt ma halaszthatatlanul sürgős életkérdésünk!

1991.

Törés

Ilyenkor év elején, ha csakugyan őszinték akarunk lenni legalább magunkkal szemben, be kell vallanunk, hogy régi és újra felelevenített közösségeink, hagyományaink, szokásaink és játékaink mintha megfakultak volna. Hiába várjuk a belőlük sziporkázó képzelte örömet, hatásuk bennünk csupán a nosztalgia langyos melege. Leszámítva ilyen-olyan megélt esztendőink következtében előállott természetyszerű kopást még mindig marad annyi hiányérzetünk, hogy ezen kissé elgondolkozhassunk.

Itt van mindjárt a karácsonyi betlehemes játék, a kántálás. A mostaniban már csak nyomokban volt valami a fél évszázaddal ezelőttiekből áradó hangulatból. Énekeltek ezek a fiúcskák is szépen, és a maguk módján háromkirályoskodtak igyekezettel, a külsőségekben sincs hiba, a jászol az jászol, a fiú kisdédként is tiszteletreméltó, az itt-ott előforduló rögtönzöttséget régen is a bájos sajátosságok közé soroltuk. De amit ez az egész bennünk visszhangzik... Be kell vallanunk, hogy kevés.

A hosszan sorolható példák közül - a betlehemesek kiskórusa után - örömdetesen megszapordott énekkarainkról is elmondható, hogy szépen szólnak régi dalainkkal, az eddig tiltottakkal, az elfelejtett, a ritka számokkal. Kuriózumságukon túl, amely majd ritka madárként tovaröppen, hatásosságukat talán már most többen is keveslik. És a templomban felhangzó „Isten áldd meg a magyart!” könnyeket előcsalogató akkordjai után is marad bennünk egy kis kétely. A hitére visszaszokni buzgósággal kész erdélyi ember lelkében sem úgy visszhangzik a sokszor elprédikált Ige, ahogyan az ötven évvel ezelőtti időkben emberi tudatával az együtthangzott... A felsorolást bizonyára folytatja az önvizsgálódásra képes olvasó.

Az, hogy semmi sem olyan ízű és hatású régi életünkből itt és most, annak oka nyilvánvalóan az eltelt, elszenvedett, megküzdött és megélt közel fél évszázad. Amikor más tartalmat kapott az igazság, a demokrácia, az erény, a jóság, a becsület és a jövő. Amikor balkáni szelek söpörték szét a pontosságot, szavahihetőséget, tisztaságot, munkaszeretetet, önérzetet, nyíltságot és a sokféle módon megmutakozó emberséget itt Erdélyben. Gyermkeink és unokáink belepottyanntak ebbe a már erkölceiben széthulló, rohadt világba. És most táguló pupillákkal figyelik a régi, elbeszélésekből, mesékből, könyvekből ismert világ tápázkodását. Hogyan is hihetnők, hogy egyből lelkükbe fogadnak mindent régvolt dolgainkból. Tapasztalataink és környezetünk, hála a jóhoz körömszakadásig tartó ragaszkodásunknak és örökös kételyeinknek, olyat is megőrzött az elmúlt évtizedek kálváriájából, amit nem kell szégyellnünk. És olyat is, amely tagadja a régmúltat, új, korszerűbb formában képzelet a jelent. A jövőt pedig egészen másnak.

Számolnunk kell hát a bennünk és az utánunk jövőben végbement töréssel. Azzal, hogy nem mindent kell ott folytatnunk, ahol apáink abbahagyták. Célirányos utunkon nem elég az egyszerű folytatás. Ugrásra van szükségünk. Ugrásra, hogy lapos, posványos ingoványos életünkből kikerülhessünk.

Új szelek, új eszmék, új tartalmaktól telített lelkek, megerősödött hitek és hitetlenségek teszik erre alkalmassá az embert. Régi hagyományainkat, közösségeinket, szokásainkat és játékainkat a következő évezrednek megfelelő design igényei szerint kell már ma kialakítanunk.

1991.

Két idézet

„Teljesen abszurd, pedagógiaellenes és még tájékoztatlansággal sem menthető az a követelés, hogy az elemi iskola III. osztályos tanulója ismeretlen nyelven tanulja meg az ország földrajzát és még ráadásul 29 történelmi leckét. Tessék csak megnézni egy magyar tannyelvű iskolát, micsoda viaskodás folyik ott az ismeretlen szavakkal. Micsoda erejüket felülmúló energiát fejtenek ki az apró emberkék, míg az általuk nem értett szótömegből egy kerek egészet összedolgoznak, amit ők naivul leckének neveznek, de amelyet borzalmas kiejtésükkel elhadarnak, abból ugyan sem román, sem magyar nem ért egy kukkot sem. Szédületes memóriatorna ez! Így bővül-e a gyermek történelmi és földrajzi ismerete, amikor anyanyelvén semmit nem tud elbeszélni abból, amit kénytelen hiba nélkül, román nyelven elhadarni?”

„Hibás a mai kétnyelvű rendszer. Szerintem az oktatás fő célja az ismeretek megszerzése és nem a román nyelv elsajátítása. Ezt, mint jó román mondom, aki nem felejtí azonban azt, hogy az egyetemes emberi kultúrával szemben, nemzetiségre való tekintet nélkül, kötelességeink vannak. Kétségtelen, hogy mi románok jó szemmel nézzük azt, hogy a kisebbségek elsajátítsák az állam nyelvét. A nyelvtanulás tekintetében azonban nem szabad a kényszer eszközeit használni. Az emberi kultúrközösséghez csak az anyanyelven való oktatás vezet... Egy iskolában nem lehet két nyelven tanítani. Ez természetesen nem zárja ki a román nyelvnek tantárgyként való tanítását... Az iskolának nem az a feladata - s ebben különböznek a sovinsztáktól -, hogy a kisebbséget elnemzetlenítse. Aki tehát őszintén és minden hátsó gondolat nélkül lemondott a denacionalizálási törekvésekről, az könnyen be fogja látni, hogy a kétnyelvű oktatásnak semmi értelme nincs, s csupán csak az elnemzetlenítés céljait szolgálja.”

Az első idézet Dan Pompilius tanfelügyelő 1926. november 16-án a Nagyvárad című lapban megjelent nyilatkozatából, a második Pop Ghită képviselő 1929. február 1-én a kolozsvári Keleti Újságban megjelent nyilatkozatából való. Aktualitásán túl arra kell figyelnünk, hogy akkor is voltak tisztán látó, európai módon gondolkodó román emberek, akik jó hazafiként sem álltak az ultranacionalista hőzöngők magyarfaló kórusába. Egyébként egy akkor Bostonban megjelenő kiadványban állt, a dr. N. A. Atkinson vezette Vallási Kisebbségek Jogait Védő Amerikai Bizottság megállapítása szerint, hogy „a román közoktatási politika célja a magyar, német, orosz gyermekek, s általuk a jövő nemzedékek elrománosítása”.

Ismétlődik a történelem? Az elnemzetlenítő politika ellenére „megfogyva bár” de vagyunk és leszünk. Higgyünk abban, hogy gyűlölködést szítók akarnoksága folytán csak átmenetileg mostohább a sorsunk, és a józanész fokozatosan elnyeri helyét az ország belpolitikájában is.

1991.

Szeparatizmust

Ne féljünk a szótól, mert olyan időket élünk, amikor ki kell végre mondanunk: ha magyarnak akarunk maradni hazánkban, itt Erdélyországban, akkor, ha tetszik, ha nem, el kell különülnünk.

Szabadságunk első esztendejének első napján az újrakezdés becsületes módját latolgatva azt találtam írni, hogy elhatárolódnunk kell azoktól, akik addig a hatalom gátlástalan ajnározásával keresték maguknak a dicsőséget és a sarokházra valót és megérdemelten nyerték el utálatunkat, mert magyarságárulásukat már képtelenek becsületes munkával feledtetni. Persze, hogy felhorkant és guánót köpködött akkor néhány uszályhordozó, talpat- és mást nyaló, aki bizonyítgatta, hogy nemcsak ő, hanem mindenki egyformán sáros.

Tessék megfigyelni, hogy mekkora a hasonlatosság a most is szeparatizmust szemforgatva elítélők, az elkülönülők ellen kígyót-békát kiáltók, mindenkit egy kalap alá képzelők és a tőlük elhatárolódni óhajtok között. Pedig emberi dolog, hogy a becsületes nem kér a becsutelenek, a szokimondó a júdások, az erkölcsös az erkölcstelenek társaságából. Ne szóljunk most sem erről! Jaj, még ne! Mert egységbontás lesz a vége, és akkor, jaj nekünk! Így az aggályoskodók. És még most is így a szélsőséges román nacionalisták, akiknek mi magyarok szálla vagyunk szemükben és torkukban, mert sehogy sem akarunk diadalmenetben, örömmámorban elrománosodni, és nem vagyunk hajlandóak ezért a kiváltságért kezet csókolni az „örök időktől” itt székelő anyanemzetnek, amely sok ide települttel együtt minket is keblére vonna. Gyakorlatuk mutatja, hogy milyen célból!

Nem nemzetiségi kérdés a mi elkülönülésünk, hanem egyetemesen emberi. És a másság jogán cselekedjük. Nem vezérel minket a mások fölött való uralkodás, mások jogainak kisebbitése. Ahogyan ezt azok cselekednék velünk, akik most minden lehetséges alkalommal szemünkre vetik a szeparatizmus vádját. Mert nem elkülönülni itt, ebben az országban annyit jelent, mint elrománosodni: kultúránkat, nyelvünket, szokásainkat elveszíteni, életvitelünket, viselkedésünket a balkáni módihoz közelíteni. Megírtam (tíz évvel ezelőtti naplómban), hogy feltételezésem szerint kell valahol lennie egy titkos tervnek, amely ebben a században az erdélyi magyarság beolvasztásának céljával lépésről lépésre végrehajtandó azok által, akik itt csakis egyetlen nyelvet és csakis három színt akarnak. Közeledik a század vége és megkezdődött a hajrá. Évtizeddel ezelőtt a tájékozottabbak tudni vélték, hogy a ceaúista tervek szerint az ezredfordulóra be kell fejezni Nagy-Románia illetén való felvirágoztatását. A tervből a területi növekedés mellett mi sem hiányzunk, akiket addigra visszavonhatatlanul asszimilálni kell. Van ilyen terv vagy nincs, azért tök mindegy, mert a benne foglalt vágyálom megvalósíthatatlan. De az akarnokok ezzel nem gondolnak és régen osztályharcos, ma vad-hazafias mezben erőltetik a lehetetlent. Ha nem hajlunk a mézes-mázos szóra, erővel kényszerítenek. Ellenünk uszítának minden románt. A diktatúra idején ez könnyen ment. Most sem nehéz, hiszen még sokan vannak ebben az országban olyanok, akik nem tanultak meg a maguk fejével gondolkozni. De minden választási és parlamenti cirkusszal, minden áskálódással és rágalomhadjárral, amit most már nemcsak vezetőink, de az egész erdélyi magyarság ellen folytatnak - leleplezik saját magukat.

Az ilyenektől el kell különülnünk. Mert, ha nem, akkor a szent együttlét nevében újra kötelezővé teszik iskoláinkban, hogy csakis románul beszéljünk, kultúrelőadásainkat előbb félig román nyelven, aztán csakis román nyelven tartsuk, a szórakozóhelyeken a zeneszámok nyolcvan százalékát román repertoárból válasszuk, népi táncsoportjaink - ha hagynak ilyeneket - kötelezően román táncokat is táncoljanak, énekkari együtteseink pedig ne szólal-

janak meg magyarul. És eltiltják történelmünk, városainkat a magukénak kiáltják ki, temetőinkben is úgy rendelkeznek, hogy a múltat megmásítsák.

Eddig mentegetni próbáltunk mindent, amiből szeparálódásunk bűnét kiolvashatták a többségi nemzetet tőlünk féltők. Bizonygattuk, hogy mi ismerjük a nyelvüket, szeretjük irodalmukat, történelmi nagyjaikat a magunkénak is tekintjük, ha nem ellenünk, hanem a közös hazában való egyenjogúságot szolgálták. Már baráti társaságban is oda jutottunk, ha csak egyetlen román volt közöttünk, előzékenyen a hivatalosság, az állam, a többség nyelvére fordítottuk a szót. Leszoktattak arról, hogy hivatalban, üzletben, utcán használjuk az anyanyelvünket. Eltűrjük régi utcanevek megváltoztatását, nagyjaink kirekesztését a hivatalos megemlékezések sorából, és otthonunkban lehalkítjuk a rádiót, ha magyarul szól, hogy ne sértsük a „barbár” szóval a szomszédot. Félünk a hivatalos közeg packázásaitól, mert kiejtésünk és nevünk elárul, ki vagyunk szolgáltatva a rosszindulatnak, az úrhatnárságnak. És amikor azt vesszük észre, hogy immár sorozatosan román kiejtéssel mondjuk nevünk a telefonba - álljunk meg, térjünk észre: hova vezet ez az út, amelyre rákényszerítették! Nevünk magyar hangzásával megsértjük román polgártársunk? Ne ellene lázadozzunk, hiszen őt senki sem tanította orosz, francia, angol, német és egyéb nyelvek mellett az országban milliós számban előforduló magyar nevek helyes leírására és kiejtésére. De még arra sem, hogy kik vagyunk hol élünk és mit köszönhet nekünk, magyaroknak ez a föld az európai kultúrából, a művészetből az irodalomból, az építészetből, a műszaki tudományokból, a felfedezésekből és a civilizációs szintből el egészen a konyhaművészetig. A Vatra Românească akármilyen kulturális szervezetnek mondja magát, cselekedetei és tervei közé nem fér be a mások kultúrájának ismertetése a románság előtt. A nehéz időkben a tévé nyilvánossága előtt is elmondtam, hogy a testvériségnek legalább két oldala kell, hogy legyen, de ezt a ragyogónak mondott érmét mindig csak egyik oldaláról mutatja nekünk a nagy testvér, azt, amelyiken a saját képe tündököl. Ezért kell nekünk elkülönülnünk. - Hogy ne kerüljünk a korpa közé. Mert megesznek a disznók. Hogy ne kerüljünk a disznók közé. Mert elkorpásodunk, és végül így is felfalnak bennünket.

Az erdélyi németek is elkülönültek. Emlékszem az egyetemen is külön csoportokba verődve szerényen, halkan, civilizáltan biztatták és éltették egymást, amíg mind ki nem vándoroltak. Itt hagyott házsoraikat ma büszkén mutatja a tévé az elrománosodott falvakban. - Ebben az állítólag pont kétezer ötven éve épített országban a köveket, az ásatásokból előkerült leleteket is asszimilálják. Nem az egymást és a sajátosságokat tisztelő népek Európája felé sietnek a becsületes aprómunka helyett a nagynemzeti mámort választó akarnokok, hanem a múlt századi indulatok kódébe. Nem követjük őket. Megmaradunk értékeink mellett, letisztítjuk ezeket az évtizedek óta rárakodott feledés porától.

Az egységesített Románia kialakításának tervében benne foglaltatott mindenféle embervásár is. Eladták a németeket, el a zsidókat is. Darabszámra. Pénzes országokkal kötött vásár eredményeként már alig van belőlük. Ők szeparálódhatnak, ha úgy tetszik. Nem jelentenek veszélyt a nagy román nemzet egységesítése szempontjából. Erdélyi magyart nem vesz a világ. Nem kell Amerikának, nem kell Svédországnak. Nem kell az anyaországnak sem, mert eleget kapott belőlünk ingyen az elmúlt évek alatt. Lassan, de biztosan itt maradunk hazánkban hazátlanul. Mert, ha nem él nyelvében a nemzet?! És milyen haza az, ahol hiányos a jog?!

Nincs más kiút, el kell különülnünk. Az elnyomott európai országokon átviharzott szabadságóhaj többfelé vér nélkül teremtett új helyzetet. Nálunk keservesebb az új kezdet. Ne fecse-reljük az időnk mindenféle hétköznapi politikai csatározásokra. Forduljunk önmagunk értékei felé, pótoljuk lemaradásunkat önismeretből és világismeretből, készüljünk a máshol már korszerű életmód kialakítására. Szeparatizálódjunk azoktól, akik ezt nem akarják, nem merik,

vagy nem tudják. Különüljünk el a szájhősöktől, az akarnokoktól, a bambán mélymagyaroktól és vakon vad-románoktól. Merjük és vállaljuk nyíltan az elkülönülést. A magunk útján járva majd elégtétellel nyugtázzuk, hogy a román kultúrát és civilizációt valóban képviselőkkel fogunk találkozni, együtt haladni és együttéteni az alapvető emberi dolgokban. A saját fejükkel kicsit is gondolkodók tudják, hogy az emberiség az elkövetkező évezredben csakis az egymást megértés útját követheti. Ez az út pedig nem ismer határokat, előbb itt volt, előbbre valóbb és ősibbnél is ősibb nemzeteket. Ez akkor is így lesz, ha közben kiderül, hogy nem ők voltak itt előbb, hanem a balkán hegyeiből jöttek-jövögettek (többek között a magyar urak is hívogatták és telepítették őket) és ereszkedtek Erdély völgyeibe, özönlöttek még tegnap is, a jórészt magyarok és a németek által kialakított városokba. A dicsőséges múlton nevelt, nemzeti gögtől pöffeszkedőknek be kell látniuk, hogy ebben a sarkából sokszor kibicsaklott világban a mindenki által óhajtott rend becsület, szorgalom és a több oldalról mérlegelt igazság nélkül lehetetlen élni és haladni. És akkor sem lesz másként, mint az a nagykönyvben írva vagyon: az ocsúnak el kell válnia a magtól. A mag pedig lesz és marad: maga az élet.

1992. február 15.

Ellenünk újra katonákkal

Még nagyon elevenen és fájoan él emlékezetünkben az a világot megjáró fotó, amely letagadhatatlanul bizonyítja, kik lőttek azon a véres nagyhéten a kolozsvári fegyvertelen tüntetők közé. Ismerjük a vezénylő tiszt arcvonásait, nevét, és időközben megnövekedett rangját is kikutatták az Igazságért szomjazók. De a hatalom úgy tesz, mint a régi diktatúrában: amiről nem akar tudni, ahhoz nincs szeme, nincs füle. Továbbra is azt gondolja, hogy amiről nem beszél, az nincs, fátylat - mit fátylat, inkább nehéz katonai ponyvát - reá, és feledés porából annyit, amennyi a szemünkbe szórtból maradt. Caragiale itt hagyta ezt a földet és Bécsbe menekült, mert vitriolos szatírájával sem változtathatott a balkáni szokásokon és erkölcsökön. És most is forgolódik a sírjában, mert ami itt történik, az ő képzelőerejét is felülmúlta.

Ne feledjük, hogy az ugyancsak véres marosvásárhelyi események idején katonatiszt dörögte a mikrofonba ott a téren, hogy a magyarok már elfoglalták Szatmárnémetit, Erdélyt akarják, s a haza iránti szent kötelességre figyelmeztette az amúgy is esztét vesztett tömegeket. A nemzetiségek egymás ellen uszítói hozzá és a Petre Romanhoz hasonló ütemben vezényelnék a románságot valamiféle végső győzelem felé. A katonás rendteremtés eszközeit láhattuk a szégyentelen, részrehajlást lehetővé tevő népszámlálás lebonyolításában is.

És most következik a választás. A helyhatóságok népakarat általi kijelölése. A sajátos román demokrácia pedig megkeresi, és addig keresi, amíg megtalálja azokat a kiskapukat, amelyen át akarátát véghezviheti. Mert legyen ugyan demokrácia és népakarat, de annak mindenkor meg kell felelnie az előzetesen és nyilván véglegesnek kigondolt megfogalmazásoknak, miszerint egységes nemzeti állam vagyunk. A módszer nem új. Annak idején a diktátor fogalmazott ilyeneket és a fullajtárok összekotorták a világ szemébe való porhintéshez a mondvacsinált érveket, vagy ezek híján a hűségnyilatkozatokat. A cél sem változott: elrománosításunk minden szinten és minden lehetséges módon folytatódik. Ezért aztán, ne csodálkozzunk, ha minden intézkedésben, minden demokratikusnak mondott tettben benne van a meghirdetett békés együttélést, a testvériséget nehezítő finánczláb. A választást érintő intézkedések közül szembeszökően furcsa az, hogy a katonák szolgálatuk helyén adhatják le voksukat, a diákoknak pedig ehhez haza kell utazniuk. A vak is látja, hogy miért! Azért, mert a diákság nem, de a katonaság manipulálható. Az sem zavarta a szabály kigondolóit, hogy a katonák tizenvalahány hónapot, a diákok pedig éveket töltenek abban a városban, ahol szavazhatnak. És tudjuk miként szavaztatják a katonákat! Magam is részt vettem ilyen rendezvényen. A fiam szégyenletes cirkusznak nevezte a katonai egységben lebonyolított szavazást. Hogy eltelt két esztendő? A kaszánya élete, a kisebbségekkel szembeni bánásmód ott sem változott. Ez az intézkedés lehetőséget ad arra is, hogy a sokszor apolitikusnak mondott katonai vezetés oda vezényeljen ezredet, ahol erre a valóságos erők megmásításához bizonyos, ebben érdekelt erőknek szüksége van. Tegyük fel, hogy egy vegyes lakosságú Hargita megyei helységben magyar polgármestert akarnak a lakosok. Ki akadályozhatja meg azt, hogy az odavezényelt katonaság, kellő megdolgozással, leszavazza ezt az akaratot?

A becsületes európaiság azt kívánná, hogy a hatalom még a gyanúját is elkerülje a részrehajlásnak. Lépten-nyomon láthatjuk, hogy nem erre törekszik, hanem kisebbsítésünkre, a becsület és az igazság további eltiprására. Balga akaratossága láttán bennünk nem a félelemnek, hanem az összetartó erőnek kell növekednie. Minden balkáni kibabráltatásunkat a nyilvánosság fényébe állítva kell védekeznünk sűrű átejtésünk megakadályozásáért.

1992.

Visszarendeződés

Úgy legyen(!), hogy amikor toleránsan és egyértelműen valamilyen forgatókönyv szerint felvállaltuk az Európába lépés gondját, ne feledkezzünk meg a visszarendeződésről. (Itt meg-
szakítom a már unalomig hangoztatott divatos szavak felsorolását. A politika szajkóságunkat
öregbíti és arra való, hogy ne a saját fejünkkel gondolkozzunk, hanem a hatalomnak vagy más
kisebb csoportosulásnak a szájíze szerint szóljunk.) De akármi is legyen a visszarendeződés,
próbáljuk meg napi történeésekből jelentéssel feltölteni. Nézi az ember a televíziót. Ettől
leszünk *homo politikusok*. És hallgatjuk a rádiót is, mert fáradt szemünk már nem veszi be a
képi információt, illetőleg ha közvetít is valamit, az összegubancolódik az agyunkban, mert
ugyebar gyakran előfordul, hogy egyet látunk és mást hallunk. Látjuk például a rommá lőtt
házakat, bombázott és ágyúzott kisvárosokat valahol horvát földön. Kiküldött tudósítónk
pedig mindig azzal kezdi beszámolóját, hogy az otthonukat védő horvátok támadásáról beszél.
Mintha ők lőtték volna szét a saját házaikat. Nyilvánvalóan szerbparti a román tévé. Kiküldött
tudósítója ennek még a látszatát sem igyekezett elkerülni, amikor magára öltötte a támadók
egyenruháját. A rádióból (persze nem a hazaiból) aztán megtudjuk, hogy mi a helyzet. A
levágott fejekről és a szomszéd országban kiképzett zsoldosokról, meg egyéb „csúsztá-
tásokról” is kiderül, hogy nem egyebek olyan hazugságoknál, amelyeket a nacionalizmus
mérgetől szenvedők szoktak kitalálni nemcsak nálunk, hanem a világon mindenütt. Szóval,
szépen visszarendeződünk ebből a szempontból is: hallgatjuk a hazai híradásokat és roha-
nunk a rádióhoz, hogy lám, mit mond a Szabad Európa, itt nálunk az igazságot mondják, de
amit külföldről hallunk, mintha igazabb volna. Legalábbis nem elfogult, nem pártos. Tessék
megfigyelni, hogy minden nagymenő a tiszta igazat, a szennyezetlen információt ígéri, azt
dicséri, arra esküszik. Hát ez is tisztára visszarendeződése a dolgoknak. Két évvel ezelőtt is a
nép jövőjéről, az ország jólétéért, ama nagy függetlenségért és bőségért szónokoltak. S hogy
valójában mi történt, azt a bőrünkön éreztük. Aztán a nép érdekében, a rendért és az ország
felvirágoztatásáért lőttek is. Visszarendeződött a párttörténész is. Láttam a tévében, ahogyan
légből kapott ötlettel, valójában régi sablonait használva, Tökés László érdemét kibővíti,
a forradalom országos méretű szervezettségéről beszélt. Nincsenek róla adatai, hiszen szerinte
csak évek múlva lehet történelmet írni (amikor majd eldől, hogy kinek a javára kell) és kiderül
majd, hogy szervezték, irányították, kirobbantották stb. Ha jól beszél - mindent elkövetett,
hogy választékosan szóljon - az is visszarendeződhet, hogy ezért újra elnöki dicséretben
részesül majd. És így tovább. Nem szeretem a nyelvünkre tolaodó idegen szavakat, de most
románosan azt kell mondanom, hogy manipulálnak minket. Azon pedig már nem is
csodálkozom, hogy az ágyat is vissza kell rendeznünk. És mielőtt belebújunk, melegítőbe
öltözünk, sapkát teszünk. Fázunk. Topogunk, helyben járunk. Már hallom a régi fohászt is:
Csak rosszabb ne legyen! Megtapsolt szövegekkel bizonyíthatjuk, hogy a visszarendeződés
örömmámorában a „fiúk” még erre is rátesznek egy-egy (kisebbséget szomorító) lapáttal.

1992.

Kötelet kapott Kolozsvár

Az egykori jereváni rádió stílusában így magyarázhatjuk ezt: Nem kötélről, hanem a neve szerint kötélverőről van szó, és nem kaptuk, hanem választották. Igaz viszont az, hogy minket vernek vele, miközben a polgármester „köti az ebet a karóhoz”, fogadkozva, hogy rendet csinál. Tetteit, ténykedéseit árgus szemmel figyeli ez a jobb sorsot érdemlő város, és már arról is mindenféle következtetések születtek, hogy hivatalba lépése előtt „fejtágításban”, ideggyógyászati kezelésben részesült. Hogy ezzel megnyugtatta vagy sem a város polgárait, arra egy pártatlan közvélemény-felmérés adhatna csak választ. Sajnos, Kolozsváron nincs pártatlan ember. Sőt, annyira pártos a világ, hogy a pártokat és pártocskákat (értsd: klikkeket), lehetetlen összeszámolni, összebékíteni, összeterelni. Ezért aztán tökéletesen ránk illik a mondás: Isten nem ver bottal! De kötéllal már igen!

A régi szocreál újságírás szabálya szerint kezdjük el a pozitívumokkal: Kolozsváron aszfaltozzák az utcákat! Ez így megnyerően hangzik, egyenesen szenzációnak számít, hiszen úgy kell a városnak az aszfaltozás, mint részeg embernek az elvonókúra, könnycseppnek a kisírt szem. Annyi azért igaz belőle, hogy az utcák csillogó és tengermély gödreit aszfaltdugókkal tömködik. A polgárok költségére persze, mert a polgármester törvényteleniségtől sem visszariadva hétszáz lej útdót szabott ki minden személygépkocsi-tulajdonosra. Sok ez vagy kevés? Majd megmutatja az Inflációcska nagyságos asszony, ez a hárpia és vén bestia, aki naponta ezresekkel trillázva a „tűzhelyesek” tüzétől fél talán a legkevésbé.

Nem is ez, hanem inkább a magyarok ilyen-olyan „megköztöztetése” a városatya legfőbb gondja. Nyilván ettől lesz szebb és gazdagabb Kolozsvár. Attól, ha polgárai egynyelvűek, egynemzetiségűek, egyöntetűek, egyáltalóak lesznek, és egy emberként követik a város legszeretettebb fiát! Hova? Mostanában gyakorta hallani a kérdést: vajon honnan jött ide ez az ember? A kérdésben azért van jó adag értetlenkedés, mert a polgármester első intézkedései között szerepelt a magyar nyelvű feliratok leparancsolása, bárhol is legyenek azok. A Szent Mihály-templom bejáratával szembeni üzlet a Szent Mihály Kft. tulajdona. E név előtt állhat a „magazin” megjelölés, utána az „üzlet” szó nem! Felszólítást kapott néhány magyar nyelvű iskola, hogy intézményének magyar nyelvű jelölését azon mód távolítsa el.

Mi következik ezután? Sajnos tudjuk! A régi román világban és az újnak és szocialistának nevezettben is különféle intézkedésekkel tiltották a magyar nyelv használatát. A kereskedelmi és az üzleti életben ez fokozatosan valósult meg. Ebből nem akarnak jöttányit sem engedni a demokráciára ország-világ előtt patetikusan esküdöző „testvéreink”. „Ha csak a fele annak a törekvésnek, hogy magyar feliratokat és cégtáblákat románnyal cseréljenek ki... hasznos közigazgatási intézkedések tételére fordított volna, a magyarok áldanák a gondviselést, amely az új uralkodókat adta nekik”. Így 1920-ban az Amerikai Unitárius Bizottság, amely pártatlanul vizsgálta a kisebbségek jogát nálunk. Bizony mondom, áldanánk most mi is a mi uralkodónkat. De nem tehetjük. A Monitorul Oficial 1937. február 18-i számában megjelent az akkori közigazgatási törvény végrehajtási utasítása, mely szerint „az elnevezések, jelzések és cégjegyzések csak román nyelven történhetnek”, de a kolozsvári közigazgatási bíróság kimondta, hogy a kétnyelvű cégtáblák használata megengedhető. Mit tettek a román hatóságok? Egyszerű. Nem vették figyelembe a bíróság döntését. 1938-ban rendőrök keresték fel a kolozsvári házakat, üzleteket és kötelezvényt íratnak alá! „Alulírott kötelezem magam, hogy február 1-jétől kezdődően kizárólag csak az állam nyelvén megfogalmazott feliratú cégtáblám és reklámtáblám lesz.” Kiderült, hogy a polgármester hivatalosan nem tud a dologról.

Ugyanazon év augusztusában a kormány megengedte a cégfeliratokban a román nyelv kötelező használata mellett a kisebbségi nyelv használatát. De akkor már kinek volt pénze és bátorsága újra kétnyelvű feliratot készíteni? Keveseknek. Ahogyan most is csak keveseket érint a jelenlegi polgármester intézkedése. Mert Kolozsváron már rég nem „magyarkodnak” a magyarok. Csupáncsak remélnek. Abban reménykednek, hogy a meghirdetett demokráciában és Romániának „Európához való minden időben való tartozásába” talán majd belefér valahogyan a többnyelvűség, és a többnyelvűségbe a mi „barbár” nyelvünk is, amelyen minden idők legnagyobb Romániájában emberi jogainkra méltán és jogainkra joggal hivatkozva panaszkodni fogunk.

Egyébként városatyánkra célozva az egyik román barátom, még csak nem is suttogva, azt mondta, hogy kötve hiszi, hogy ilyen ember kibírja a négy év szolgálatot. Szép dolog a hit, a remény és a szeretet. De azért az óvatosakra is hallgassunk: nem hagyjunk föl még a kötélről való csügg(ed)éssel!

1992. június 11.

Átmenet: szegények és gazdagok

Szétharsogott szándékaink szerint vígan és ellenállhatatlanul menetelünk az egykor rothadtnak tudott kapitalizmusba. Úgy tűnik, visszafordult az idő.

Eszménydarabok, istenített férfiak szobrai, szanaszét hevernek a porban, vagy a különleges céllal létesített újvilági panoptikumokban várják a jövő emberének rácsodálkozó pillantásait. Az átmenet mindig is nehéz volt. Ma sem leányálom. Még kísértének megszokott sablonaink, a gondolkozásunkba belevert „örökigazságok”, a sokféle vörös fonal, melyeket követnünk kellett. A mai nagy társadalmi bolydulásban az irányt tévesztett kisember elbizonytalanodik, ide-oda kapkod és ősi szokás szerint először szitkozódni tanul a felülkerekedettek szája íze szerint. Furcsa, de gyakran előfordul, hogy a régi „urak” tajtékzó szófröcskölésének mintájára, most haragosára, ilyen-olyan ellenfelére, vagy az irigylésre méltó talpraesettekre, a saját fejükkal gondolkozókra is rámondják a kommunista, a párttitkár, az aktivista, a besúgó, a szekus jelölést. A bűdös kulák, a rohadt kapitalista, a munkásnyomorító tulajdonos, a kizsákmányoló földesúr, a zsíros bankár, az úrhatnám polgár helyett ma ezek a megbélyegzések a divatosak. Ezt kell szeretni, ezt kell használni. Jelzőket is csatolnak ezekhez.

Különben a demokráciára esküszünk most is! Aztán majd adnak nekünk demokráciát mindenféle jelzőstől, amelyben nem lesz hiány ezután sem... Néhány generáció óta átmeneti korban élünk. Az átmenet lényege: a kisember összébb húzza a nadrágszíját. És jólérről meg valamiféle elfogadható új eszményről álmodozik. Az átmeneti időkben sokféle zavarosság kering, elfogadható, nagy tömegekre ható eszmény nincs sehol. Marad a hit. Már nem divat a bigott katolikus, a vastag nyakú kálvinista, az elvakult szektás jelölés. De visszatért az istentől, a tőle elrugaskodott, a hitetlen, az ateista, a lelkiekben elnyomorult megkülönböztetés. Már értelemben és érzelemben szúr, hogy ki a keresztyén és ki keresztény. Hogy sajnos Golgotánkról, ahova nemzetiségünket vonszoljuk sok sebből vérezve, és ahol az állami vallásként tisztelt ortodoxia koronás fői szobroznak felsőbbrendűségük hitében ne is szóljunk.

Megkülönböztetnek. Osztanak és osztódnak. Táborokra szakadozunk? Még ezt sem tesszük. Inkább atomizálódunk. Egyedekre bomlunk és széthasogatásunkból nem szabadul fel társadalmat építő energia. Egyelőre hiányzanak a mérőműszereink, amelyek hasonlóságunkat, egymáshoz tartozásunkat hibátlanul kimutatnák. Újból primitív módon folyik megméréstetésünk: magyar magyarral szövetkezik, román a románval és így tovább. Primitív világban ez a célszerű. Nekünk a megmaradásra való kevéske lehetőség diktálja a szeparatizmust. Nekik a nemzetépítésben évszázados elmaradás. És így tovább. Így történik ez szomszédainknál és a „harmadik világháborút” elkezdett minden országban, ahol a változatosság kedvéért nem országok között, hanem országon belül irtják egymást a harmadik évezred eljövendő civilizáltságát nem érdemlő emberek.

Abban hiszek, hogy megméréstetésünk egyre inkább nem bőrünk színe, nemzetiségünk, vagy vallott és hitt eszményeink szerint történik majd, hanem erkölcsi hovatarozásunk mérlegelésével. A civilizáltnak mondott euró-amerikai világ - az információk gyors áramlása és a fejlődő turizmus eredményeképpen - egyre inkább megismeri világunk másik és népesebb részét, annak sok ezer éves kultúráját és a másféle népek sajátos lelki életét. Például a buddhizmus igazságistenítését, és merít belőle. És a civilizáció terjed és eszményeink, hitünk és erkölcsünk tisztulásának folyamata felgyorsul. A javuló világban aztán jobb lesz az ember is. Mindenhez van és lesz mércénk. A mostani átmeneti időkben, amikor majd alábbhagy az elhatárolódást még egy (szemét)lapáttal megtoldó szitkozódás és sárfröcskölődés, megerősödik a ma még mindent elsimítani akaró atyáskodó álszelídséggel tüntető tolerancia. Egymást

mérő műszereink akkor majd nem liberális, keresztyén demokrata, szocialista, kommunista stb. megnevezést (bélyeget) sugallnak, hanem például az igazságot és az igazságtalant, a becsületes és a becsületlen, a rendes és a rendetlen, a munkást és a dologkerülőt, a szokimondót és a hazudót segítenek felismerni.

És egyre inkább felismerjük majd a szegények és a gazdagok közötti különbséget is. Ha egy kicsit is odafigyelünk, ma sem nehéz megkülönböztetnünk a letűnt szocialistának és kommunistának nevezett rendszerből különféle képpen startolt emberek közötti különbségeket. Semmiképpen sem vehetjük egy kalap alá azokat, akik villához, nyaralóhoz, kocsinhoz, nevetségesen olcsó áron bútorhoz és akkori szolgálataik fejében sok egyébhez jutottak, azokkal akik az eszmébe vetett téves hitük ellenére megőrizték becsületük, távol maradtak a „nagy kondértól”, a harácsolástól, nem kértek a csakis kiváltságosoknak kijáró, államilag is támogatott különféle előnyökből. Ilyenformán akad még előljáró, aki a régi hatalomnak, az ún. proletárburzsoáziának megbecsült tagjaként kapott villában él, és onnan indul naponta az új demokrácia, a privatizálás stb., de még nemzeti jogaink megvédéséért folytatott csatákba. És lassan kiderül, hogy voltak és vannak olyan a régi világban igazságtalanul „elnyomott” értelmiségiek is, akik (nem most, és nem saját pénzükön, hanem a diktatúra alatt és állami költséggel) összejárták a fél világot, és összehordott vagyonkájukból van mit aprítaniuk a tejbe, miközben sanyargatottságukról legendákat mesélnek. Ezzel ellentétben még közöttünk élnek azok az egyszerű nyíltan baloldali érzelmű polgárok, akiknek néhány „plecsnin” kívül anyagiakban semmit, lelkiekben csupán csalódást hozott a régi világ. Ők azok, akiket még véletlenül sem engedtek túllépni a vasfüggönyön. Aztán tudunk olyan „elnyomott” írókról, akik milliókkal kényszerültek „kitántorogni” Romániából. És olyanokról is, akik Trabantba préselt pelenkákkal, csecsemővel, csupán némi váltóruhával vágták ki magukat a zsarnokság embertelen szorításából.

Erkölcsei mércénk mutatja, hogy nem mindegy ki, mikor és hogyan gazdagodott és gazdagodik meg. Hihetünk-e abban, hogy a letűnt erkölcstelen világban a mostani butikosok és sok más „föld alól” előteremtett pénzek többnyire nőmenklaturista gazdáinak életcélja máról holnapra megváltozott és ezután csakis becsületes lesz a versengés?!

A szegény és a gazdag - itt nálunk: Erdélyben - erkölcsi kategória is. Olyanforma megkülönböztetés ez, amit az állhatatosan dolgozó és a törtető, a közösségi érdeket szem előtt tartó és azt semmibe vevő, a vizet prédikáló és bort vedelő embertársaink meghatározásakor használnunk, hogy egyiket a másikkal soha össze ne tévesztik.

Az ismétlődő történelem spirálján sodródva az embertársainkra aggatott jelzők lassan lekopnak és előkerül a húsba vágó szegény-gazdag párhuzam hol dicsekedő, hol gyűlölettel telítődött használata. És ezek után már csak erre figyel igazán az anyagiakban ínséges és a lelkiekben szegény egyaránt.

1992. február 15.

A polgármester számításai

A kolozsvári polgármester megdöbbenő nyilatkozatainak se vége se hossza. Csók Etelka, kanadai újságírónek arra a kérdésére, hogy milyen lépéseket tenne, ha Kolozsváron megismétlődnének az 1990-es marosvásárhelyi események, a következő ötlettel állt elő:

„...javasolni fogom a helyi tanácsban, hogy minden városbéli magyarhoz állítsanak öt románt, aki vigyázzon rá, ne sértsék meg többé ezeknek a magyaroknak a jogait. És azt hiszem elég, ha egy magyarra öt gondos román jut.”

És most lássunk egy párbeszédet, amely Andreas Oplatka svájci újságíró és a polgármester között zajlott. Az újságíró úgy tudja, hogy Kolozsváron a magyarok száma az összlakosság 23,8 százaléka. Gheorghe Funar szerint ez pontatlan. Mi a helyes adat, kérdi az újságíró? 22 százalék, feleli a polgármester. A. O.: Jó. Gondolja, hogy 22 százalék nem jelentős része egy lakosságnak? G. F.: Nem. A beszélgetés folyamán aztán megerősítette, hogy mint részarány nem fontos a huszonkét százalék. Ami fontos az ötven százalék fölött van, tartja a polgármester, de nem teszi hozzá, hogy ezt már többségnek nevezik.

Gondoljuk végig. A polgármester minden kolozsvári magyar mellé öt románt akar állítani. Hirtelen számba veszem a szomszédaimat. Van egy örmény család, az egyik házastárs román. Van egy magyar ember, akit Oláhnak hívnak. A felesége, lányai románok. Eddig négy. És egy emeleten lakom a költő nevét viselő alezredessel. Vele öt. Rám tehát ők vigyáznak. De ki vigyáz a feleségemre? És ki a magyar szomszédra? És ki az alattuk lakókra? Nem kell ceruzát fognunk ahhoz, hogy kiszámoljuk, ha Kolozsvár lakosságának 22 százaléka magyar, legfeljebb 1/5 híján négy egész román jut minden magyarra. Román szomszédaim nagy része gondos és rendes ember. Nem sok éve, évtizede jöttek ebbe a városba, amely valamikor magyar és elmagyarosodott német város volt. A háború utáni elrománosításunk kezdetén is többségében volt itt a magyar. A reánk telepített románsággal semmi bajunk. Eddig mindhiába vigyáztunk ellenükben tiszta utcáinkra, értékes műemlék épületeinkre, csaknem évezredes civilizációnkra. Most majd nekik kell szegényeknek vigyázniuk a polgármester parancsára reánk. Számításom szerint a polgármesternek majdnem annyi iskolája van, mint jómagamnak és közigazdaságot tanít az egyetemen. Tehát kizárt dolog, hogy ne tudna számolni. És itt felkiáltójelet kell tennem. VIGYÁZAT EMBEREK! A polgármester valóban öt románt számít egy magyarra. És ezt valószínűleg újabb betelepítésekkel akarja elérni. Ahogyan ezt nagy patrióta elődje, a diktátor tette. Csakhogy a diktátor firkás oltyán ember volt. Olyan félős tekintetű, dadogós fajta. Ő nyíltan nem mondta ki, hogy elrománosítja az erdélyi magyarságot. Ebből is látszik, hogy Funar úr különb nála. Ő tud számolni és cselekedni sem rest. Régen, hogy az erdélyi magyar városokat elrománosítsák, a zárt várossá nyilvánítás módszerét alkalmazták. És a gyárakba a magyarok számára nem volt felvétel.

Azt mondják a bölcsek, hogy nincs új a Nap alatt. A polgármester lényegében azt teszi, amit elődeitől tanult. Azt a jövőt építgetné, amit a nemzeti-szocialista-kommunista-fajtisza román pártállam felvázolt és megkezdett. Az, hogy ez egy picikét, itt-ott, alapjaiban rombadőlt, semmit sem zavarja az akarnokokat. Ők még mindig azt hiszik: számításaikban nincs hiba. Egyet azonban kifelejtettek belőle: ma már a nagynemzeti álom magvalósításához és a nemzeti kisebbségek leigázásához nem elég a bajkeverés, az uszítás. Erőszak nélkül semmire sem mennek. Az erőszakból pedig éppen elege van a világnak. Ezt a rám vigyázó kedves és jó román szomszédaimtól tudom. Akikkel a polgármester „közbenjárása” nélkül jól megértjük egymást.

1992. augusztus

Egy véndiák-találkozóról

Nyári nosztalgia-adagunkhoz tartozik a rádöbbenés: más is volt vidám, szabadlelkű diák. És ha maradt valami bennünk ezekből a jó tulajdonságokból, legalább lelkiekben gazdagnak mondhatjuk magunk. De vagyunk elegen, talán igen is sokan, szárnyaszegettek, nosztalgiákban is megkurtítottak. A háború utáni sokféle durva változás és változtatás következtében előállott máig erő hiányjelek fájó érzéseinket gyarapítják. Néhány osztálynyi véndiáknak, életüket ledarált, ma már a hatodik ikszhez közel álló embercsoportnak a közérzete nem éppen közérdekű ügy. Most azért mégis szólnom kell róla, mert kisebbségünk kis csoportjainak mozgékonyak, alkotónak, aktívnak kell lenniük közös érdekeink szolgálatában, ezeknek a kisközösségeknek hovatovább gyarapodniuk kell.

Nemrég szokványos apróhirdetés adta tudtul a helyi lapban, hogy az idén negyven esztendeje végzett Kolozsváron a fémipari középiskola első promóciója. Az akkori hiedelemnek megfelelően az erőltetetten fejlesztett fémipar és annak „előre tolt bátyja”, a gépipar, kérte és várta a technikusokat, régi és talán mai kifejezéssel élve az almérnököket. A régi, legendásan híres „gépipari” mellett, amely a Ref. Kollégium szárnya és épülete alatt működött, szükség volt akkor egy nagyobb iskolára, ahol elsősorban románul tanítanak műszaki ismereteket, és az akkor még aránylag szerénynek mutatott asszimilációs törekvéseknek megfelelően magyar tagozat is működhetett. Az erre a célra alkalmas épületnek a „magyar időkben” épül kihasználatlan Hadtestparancsnokságot jelölték ki. Hat évig működött ebben a ritka szép épületben a gép- és villamosipari szakiskolák mellett a fémipari középiskola. Akkor hirtelen a fémiparnál is fontosabbá vált a belbiztonság: a szekuritáté költözött az épületbe. A tantermekből újra irodákat, kihallgató helyiségeket, börtöncellákat alakítottak.

Oktatás helyett kioktatás, fenyegetés és az erőszak kapott itt tág teret. A tanárok szétszóródtak, elhunytak. A diákok ötévenként szokásos találkozójukat vendéglőkben, idegen iskolákban, temetőben, az idén pedig egyik osztálytársuk állomás közeli házának udvarán tartották. Időnként ott pislákoltt bennük a kérdés: Mi célból?

A véndiákok találkozóinak célja az utánuk következő tanulószereg előtti példamutatás, az iskola és tanáraik iránti szeretetük és tiszteletük ötévenként megismételhető kinyilvánítása. A kolozsvári fémiparistáknak ez nem adatott meg.

Változtatni ezen valamiféle kezdeményezéssel lehetséges. Valamiféle alapítvány létrehozásával, valamiféle kisebbségünket szolgáló cselekvéssel! Például egy vagy több olyan ösztöndíj létesítésével és odaítélésével, amellyel a műszaki tudományok elsajátításában segíthetnék az anyagilag nehéz helyzetű fiatalokat. De szövetkezni lehetne többek között egy nyelvvédő, nyelvjavító szótár anyagának összegyűjtésére, és ennek kiadására, amely megnyomorított anyanyelvünk védelmében, évtized alatt akár kifizetődő könyvkiadói vállalkozássá is nőhetne. A további ötleteket napjaink szükségai diktálják. És nemcsak az ilyen szerencsétlen sorsú iskolák végzőseinek. A mai erőltetett asszimilációs időkben, amikor további iskolaáldozatra kényszerítenek, valamilyen cselekvő közösségként, nemzetiségünk hasznára, találkozóinknak értelmes és hasznos tettekkel kell telítődniük. Másként az utánunk jövőknek fájdalmas nosztalgiáknál egyebet nem nyújthatunk. Ebből pedig mostanában amúgy is több van már kellenél.

1992. augusztus

Mire jó az RMDSZ igazolvány?

Hétköznapi történet: egy pillanatra figyelmetlen hölgy táskájából a piaci kavarodásban valaki kiemelte a pénztárcát. A károsult ezt akkor vette észre, amikor fizetnie kellett a kiválogatott zöldségért, káposztáért, paradicsomért. Másfélezer lej volt a pénztárcában és igazolványai. Bosszúsan ment haza, a bevásárlás elmaradt. Irtózáttal gondolt arra, hogy majd napokig kell járnia új személyazonossági igazolványáért.

Eddig a szokványos történet, amihez csak annyit tehetünk, hogy nálunk balkáni méreteket öltött a lopás, amely társadalmi erkölcsünk mélypontjának egyik, és még csak nem is a leg-szembevetőbb mutatója. Tudomásul kell vennünk: tolvajvilágban élünk! Üriember ezen nem csodálkozik. De azon igen, hogy estefelé a hölgyet felhívta valaki telefonon, és bement a címre, ahol pénztárcáját átveheti. Tömbházakkal kerített és álcázott, sikátorokkal részekre szabdalts kulipintyók során talált a megadott címre a károsult. Ősz hajú öregasszony nyújtotta a pénztárcát, amelyből hiányzott az ezres. A károsult hálálkodását méltósággal fogadta, és arról beszélt, hogy a pénztárcában lévő RMDSZ igazolványt látva „úgy döntöttek” az összetartás jegyében jót cselekednek. Különbözn aznap valamelyik aprószentnek a napja volt, amikor régi szokás szerint illik jót tenni embertársainkkal. Az öregasszony határozottan visszautasította a pénztárcában még található pénzt, és újra az RMDSZ igazolványra hivatkozott.

A hölgy, aki elmesélte a történetet, azt is hozzátette, hogy ez az első alkalom, amikor hasznát látta hovatartozását bizonyító igazolványának. Szégyenkezve, keserűséggel kérdezem: Hát csak erre jó az RMDSZ igazolvány? És hiába hessegetem, mindegyre felhorgad közöttünk a szervezethez való tartozásunk értéke, tagságunk mibenléte. Mert a kezdeti fellángolástól, az ösztönös demokratizmustól eltelt időszakban előre és visszafelé is olvastunk: a Géza, kék az ég!-féle biztatásokat, füleltünk a belső villongások zörejeire, elszenvetünk a kapca-teregetések orrfacsaró bűzét, és a tagság nagy tömegeit figyelmen kívül hagyók, a maguk pecsenyét sütögető törtéteők hangoskodásait.

Választások előtt áll az ország. Nekünk erdélyi magyaroknak ez alkalommal sincs más dolgunk az összetartás erősítésénél. De az elkedvetlenedők serege mutatja, hogy a csupán nemzetiségi alapon való összefogás nem lesz elég a jövőben. Az egyre inkább elkülönülő vezetőség, a lefele küldött elszámolások esetlegessége, a passzivitásra kárhoztatott tagság nem küzdelmekre készítene bennünket, hanem szájtátásra. Ezért biztatóan jó hír az, hogy a kolozsvári szervezetben elkészült már az a tervezet, amely az RMDSZ belső felépítését tartalmazza, és körültekintéssel meghatározza a teendőknek megfelelően a vezetők hatáskörét, a lefelé irányuló kapcsolattartás, a tájékoztatás, az aktivizálás mikéntjét. Ha ez a szakemberek által kidolgozott belső struktúra a választásokig a gyakorlatba ültethető és működni kezd, az RMDSZ-tagság olyan apró cselekedetekkel, részvétel-érzéssel telítődhet, amely összetartásunknak újabb forrásait nyithatja meg. A kisebbségben elszenvedett elnyomás közösségén túl, teendőink értő és tudatos vállalása, kiépített kisközösségeink szervezetsége lehet az a járható út, amelyen megmaradásunk felé biztosabban haladhatunk.

Ügyeljünk tehát RMDSZ igazolványunkra. Nehogy a mai kézlegyintős, átmeneti és balkáni időkben a kedvetlenség „ellopja” tőlünk. Nem jóslat, kikövetkeztethető valóság: tagságunk értéke elkövetkező szívós küzdelmeinkben növekszik vagy végleg elvész. Nézetkülönbségeik szerint külön csoportokban, de közös céljainkért egységesen kell fellépni. Olyan egyszerű és érthető ez, hogy még a pénztárcát visszaszolgáltató öregasszony sem gondolhatja másként.

1992. augusztus

1992-es kórterem

A kórházi ágy kékesszürke, pecsétetes lepedőjén fekszem ismeretlen eredetű lázban. A valamikor fehér vaságy csőelemeinek belső kanyarulatában évek óta lerakodott koszfoltokat figyelem enyhe utálattal. Fejem alatt plötytyed párnából fáradt pihetollak bújnak elő és hajamra, vállamra ülnek szelíden, a merészebbek kíváncsiskodva szétmászskálnak a kórterem mozaikpadlóján. Dagadó, szőke asszonyság gyalulatlan, festetlen T-alakú lécdarabbal nedves zsákvászondarabot sétáltat ágyam körül és az ágy alatt. Riadva menekülnek az elstrapált pihetollak. Fél perc alatt történik a takarítás. A kórteremből nyíló mellékhelyiségbe be sem néz a takarítónő. Ott benn siralmas a látvány: a falakon fekete penész, vedlik az ajtó rétegelt lemeze, rozsdás a kalorifer, a vécékagylóról hiányzik az ülőke, az erős hűgyszag folyamatosan áttolakszik a kórterembe. A fáradt és piszkos ablakkereten át figyelem az alattunk zsongó várost, és próbálom megemésztetni a szobatársam közvetítésével hozzám jutott információt, miszerint legalább húsz esztendeje semmilyen javítást nem végeztek ebben a kórházban. Pontosan azóta, amióta megépült ez a most is korszerűnek mondott épület. Innen is a következtetés: az elhanyagolás a mi betegségünk! Miért? Miért éppen ezt a jobb sorsra érdemes intézményt ne hanyagoltuk volna el? Elhanyagoltunk mi mindenfajta betegséget, jó szokást, becsületet, illedelmet, erkölcsöt. Egyszóval: civilizációt! A sokféle melldöngetők közül most akadémikus-szenátorunk szürcsölő szóáradata jut eszembe, amikor Strassbourgból hazatérve azt bizonygatta, hogy Románia mindig is Európa része volt és ma is az történelmileg, földrajzilag... Civilizációs lemaradottságunkról viszont hallgatnak a hazafiak. Sejttem, hogy a civilizálatlanság ott kezdődik, ahol képtelenek észrevenni a civilizációt. (Oltyán mérnök ismerősöm földre fújja az orrát, aztán zsebkendőjébe törli a kezét.) Szobatársam egész nap hallgatja a kórházi környezethez képest hangosra állított rádióját. Nem is gondol arra, hogy fülhallgatót használjon. Egymást kutató beszélgetéseinkből kiderül, hogy „tűzhelyes” meggyőződésű. Évtizede sincs, hogy rokoni kapcsolatok révén, egyetemi végzettség nélkül, került megyei tisztviselőnek Kolozsvárra. A forradalom a „húsos fazék” mellett érte. Olcsón jutott két traktorhoz. Egyiket jó áron továbbadta, árából házat vásárolt a városban. Végzi a mezőgazdasági főiskolát. Önmaga sikerességét és tehetségét megsokszorozódva látja a nemzetiségéhez tartozókban, nacionalista gögje hol siralmas, hol nevetséges. Elvakultságában ezt észre sem veszi. Elkerülhetetlenül belebonyolódunk közös történelmünkbe. Információi, olvasottsága megdöbbenően egyoldalúvá tették. Végül közös megegyezéssel hagyjuk a múltat. A jelent, meg a jövőt boncolgatjuk. Az együtt élők egyenjogúságát csak úgy képes felfogni, ha a románokat egyenjogúabbnak tudja. Gondolatmenetét a ki volt itt előbb kérdéshez horgonyozza, és az sem zavarja, hogy az ő tíz esztendejéhez képest a magam hatszáz éves város lakó hagyományait állítom szembe.

A reggeli viziten a magyar élettársat választott oltyán orvosnőből kibuggyan királpártisága, és az Európához való tartozás óhajta. A várás nem járt még külföldön, nem érti mi újat hozhat a nyugatiakkal együtt hozzánk érkező európai levegő. Nagy-Románia, egy nemzet, egy nyelv és függetlenség! Ezek babonázzák és szabják szűkre látóhatárát.

Dög meleg van. Kórteremtársam ritkán használja a zuhanyozót, a fogkefét, a szalvétát. Tisztaságigényének megfelel ez a kórterem. Höemelkedésem ellenére sietve menekülök a kórházból. Kolozsváron, egy kezünkön számolhatjuk a magyar orvosokat. A civilizációhoz jobb helyeken hozzátartozik a bizalom is. 1992-ben mi, itt, kiben bízhatunk?

1992. augusztus

Építkezzünk!

Jó ideje Erdély a figyelmeztetően tornyosuló felhők földje. Azt, hogy honnan fúj a szél, tudjuk. A képzelt és bebeszélte ősi tűzhely felől időnként lángot, de emberi jogainkat is csorbító, szemet és lelket csípő, megkönnyeztető füstöt és port hord a politikai széljárás. És nyomában a városiasodást is nehezen tanulók, a műveltséget és a civilizációt nehezen szenvedők nagynemzeti dölyfössége, a félműveltek kivagyisága a toleranciára, az európai gondolkodásra képtelen „őshonos” polgártársaink magyarutálata árad mindenfelé ebben az országban. A minap történt, hogy a kolozsvári tévé magyar adásának vetélkedőjén a hegyeink, tavaink és tájaink nevét már csak elvétve ismerő betelefonálók között megszólalt egy román hang, hogy most már talán milliomodikszor leszögezze: Románia hegyei sohasem lesznek magyar hegyek! Mintha attól, hogy magyarul is kimondjuk nevüket a hegyek „nemzetisége” megváltozna. Érdekes - mondta kissé meghökkenve a játékvezető hölgy, és nem vette föl a kesztyűtlen provokáló arcunkba vágott kesztyűjét. Néhány perc múlva újabb román hang jelentkezett a tévé által nyilvánosságot nyert telefonkapcsolásban és a meggondolatlan, sőt rosszindulatú „hazafias” polgártárs magyarokat sértő hangneméért elnézést kért. És a jól értelmezett testvériség szellemében bekapcsolódott a játékba. Tehát így állunk. A nemzeti gyűlöletet gyakorlók tette készítetik a józanul gondolkodókat, akik egyelőre még kevesen vannak ugyan, de számuk, miként azt a választások is megmutatták, egyre nő. A mi dolgunk ebben a tisztuló folyamatban: a felülemelkedés. Hogy is írta Móricz Zsigmond fél évszázaddal ezelőtt *Kelet Népe* című folyóirata borítóján: Ne politizálj, hanem építkezz!

Rendkívüli kongresszusra készül az RMDSZ. Mozgolódnak a megyei szervezetek. A parlamenti csatározásoknak megfelelő felkészültségű képviselőink új, megfiatalított gárdája teszi, amit tennie kell. Mit csinál a tagság? A tagság a megyei tisztújító közgyűlések idején vegye a fáradságot és építkezzen alulról fölfelé demokratikus szellemben. Építkezzen tartós, magyarságunkat megtartó biztos alapokra. És ne mulassza el újfent kimondani a romániai magyarság egyesülésének céljai között a legfontosabbat, amely nem volt és nem lehet más a jövőben sem magyarságunk, etnitásunk feletti örökösé. Ezt nemcsak a tagság megnyugtató vége kell minduntalan kimondani, hanem mindazok számára is, akik elrománosításunkat tekintik nemzeti boldogulásuk legfőbb céljának, kik egynyelvűségünket akarják két- vagy háromnyelvűségünk helyett, akik egykultúrájúvá akarnak lefokozni, ahelyett, hogy maguk is többkultúrájúvá válnának, és így gazdagodva vetnék magukat a társadalmi elismerésért folyó küzdelembe. Nyilvánvalóvá vált, hogy a legvéresebb szájú nagy-románok azok közül kerülnek ki, akik megszokva a diktatúrában a propagandisztikus osztály- és az egyetlen nemzetiséget illető, valójában klikk-kiváltságokat, a mostani meghirdetett demokráciában esélytelenek a fair play küzdelemben. Ne bátortalankodjunk tehát kimondani, hogy mi sohasem a románság ellenére, de mindig a magunk érdekében cselekszünk, amikor az európai nemzetiségi oldottság növekvő tengerén kívánunk az emberibb lét partjai felé hajózni. Ne fékezzük magunk azzal, hogy esetleges nyíltságunkkal sértenénk a románságot. A magunk jogainak kimondásával semmit sem veszünk el a többségi nemzet jogaiból. Ezt a szükségtelenül óvatos megfogalmazást olvasom ki például a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Kolozs Megyei Szervezetének vitára bocsátott Alapszabályából, melyben a Szervezet célkitűzései fejezetben csupán a „nemzetiségi egyéni és kollektív jogaink szavatolása” szerepel. Miért ne toldanánk meg ezt a szakaszt (II/5) a következőkkel: „A Szervezet körültekintő és minden tagjáig elérő tevékenységet fejt ki az erdélyi magyarság megmaradásáért, kultúrája, műveltsége és hagyományai gyarapítása érdekében!” Ha ezt nem mondjuk ki, akkor mi az, ami az RMDSZ-t megkülönbözteti más olyan párttól és szervezettől, melyek ugyancsak szavatolják a

nemzetiségek egyéni és kollektív jogait? Erre az egész szájjal kimondott célkitűzésre amúgy is szüksége van, mert az Alapszabály VI. fejezete olyan gyászhangulatosan intézkedik a Szervezet megszűnésének feltételezéséről, hogy egyszerű tag-mivoltomban elkap a vér- és rögválóságos magyar búbanat. Nem! Az egyszerű, a most még csak tagdíjat fizető tétlen tagság nem akarja feladni a küzdelmet. Nekünk nincs más utunk: itt élünk vagy halnunk kell. Az előbbi nagyon nehéz, az utóbbi elkerülhetetlen. Egyetlen megnyugtatónk az lehetne, hogy tudunk és merünk építkezni. Szervezetileg is. Éppen ezért a Szervezet felépítése című szakaszba bátorkodom javasolnia következő kiegészítést: „A kerületekben utcákként utcarészletekként, tömbházak vagy tömbházi lépcsőházanként szomszédközösségek szervezhetők, amelyek célja a magyarok összetartozásának másokat nem sértő elmélyítése, a sokoldalú emberbaráti segítségnyújtás, a politikai és sajátos művelődés terjesztése (közös sajtó- és könyvelőfizetések által és mindenféle más módon), a Szervezet tevékenységének kisközösségi, alapos vitatása és a sikeres működést segítő javaslatok, valamint a tagsági díjak begyűjtése, a tagok gyors mozgósítása és a szervezetbeli információ-áramlás minden körülmények közötti biztosítása. A begyűjtött tagdíjak egynegyedével a szomszédközösség választott három egyenrangú felelőse gazdálkodik, és tartozik negyedévenként elszámolni a tagság előtt.”

Úgy hiszem ebben benne van mindaz, ami hiányzik az RMDSZ-ből ahhoz, hogy valóban élő, minden tagjára ható, közösségi szellemet éltető szervezet legyen, amelynek központi célja a magyarság önépítése. Sajnos, a régi pártállamból örökölt felfogásunk előnyben részesíti az olyan szervezetet, amelyben a tagságnak csaknem kizárólagos feladata a vezetők szolgálata, igénylése, követése. Szakítanunk kell ezzel a felfogással és úgy kell építkeznünk, hogy az országban folyó politikai csatába küldött megbízottaink támogatása mellett, erőnk legjavát a megmaradásunkat, a szellemi és anyagi gyarapodásunkat szolgáló kisközösségek tartós kialakítására fordíthassuk. Nem áltathatjuk magunk: az elkövetkező évek nem sok jót hoznak a romániai magyarság életébe. De most még kiépíthetjük szomszédközösségeinket, megte-remthetjük régi hagyományainkat felelevenítve klubjainkat, kulturális és sportközösségeinket, könyvtárainkat, baráti egyleteinket, erősíthetjük egyházi közösségeinket! És ha ezt tartósan tesszük, képesek leszünk ellenállni a további reánk nehezedő mindenfajta nyomásnak. Immár hetvennél több esztendeje folyik elrománosításunk és elidegenítésünk szülőföldünkötől. Vidámabb felfogásban úgy fogalmazunk, hogy csupán az első száz év nehéz, ha kibírjuk megpróbáltatásait, a terebélyesedő európai szellemiség román földre érő fuvallatában, küzdelmünkben egyre több emberséges román társra és segítőre találunk. És így oldódik majd reánk kényszerített szeparatizmusunk, a már most szükségtelenül óvatosakat riasztó elkülönülésünk is. Építkezzünk tehát! Alaposan, körültekintően és senkit sem sértően, szerény képességeink szerint. Kötelez erre az idő, és lehetőségeinket növeli az is, hogy a törvényhozásból kimaradt számos vezetőnk ebben a munkában az idők folyamán nagyobb jártasságra tett szert, mint a politikai szélmalomharcban. Osztódjon Demokrata Szövetségünk akárhány részre, ha az alapok felé terjeszkedik, a jövőben csakis gyarapodni fog. A választások mutatják, hogy megtanultuk és műveljük az egységet. Magyarságtudatunk tehát az az alap, amelyre építhetünk. Azok, akik elásni akarnak bennünket, nekünk segítenek, hiszen most jó és mélyre nyúló alapjaink megszilárdításánál nem lehet fontosabb és időszerűbb gondunk.

1992. október

Faragott mágnesek

Miért szeretjük a szülőföldünket? Táj- és emberismeretünk természetességét dicsérjük, amikor válaszolni akarunk a kérdésre. Végül önmegvalósításunk érdekével magyarázzuk kötődésünket ahhoz a vidékhez, ahol megszülettünk, nevelkedtünk, és életpályát kezdtünk. A haza bölcső. És ház. Körkörösén táguló világ, ahol közösségünk hasznos tagjává kívánunk lenni, tudatosan alkotó emberré, az utánunk jövők érdekében is. A magunk építését az alapok ismeretével kezdhethetjük. Alapköveink: a történelem és humán műveltségünk egyéb gránitkockái. Minél több kerül belőle birtokunkba, annál inkább ragaszkodunk hazánkhoz. És a legnagyobb áldozatok árán is, önként soroljuk magunkat építőmunkásai közé. Mágneses alapköveink évezrede megtartanak és gyarapítanak itt minket Erdélyben. Minden más taszít és menekülésre készítet. Történelmünk állandósított forgószelében kitántorogtak, elbujdokoltak, elhazátlanodtak innen százezrek. Mindig így van ez, amikor együttélésünk hagyományait elfelejtik, kiforgatják, etnikai közösségeket kisebbséggé lefokozzák. Akik elmentek, önmegvalósításuk érdekében tették ezt. Kötődésük a szülőföldhöz feladták volna? Nem hiszem. Valamennyit magukkal vittek belőle. Az itthonra figyelmet ők messziről hozzánk érő gyökerekkel gyarapítják. Hinnünk kell a táguló szülőföld jelenségében. Megmaradásunk vágya Erdélyben és Európában mindig is együtt élt a tejúton visszatérő Csaba királyfi népéhez való kötődéssel. Legendákra és példaképre is szükségünk van ahhoz, hogy a régi sanyarú idők után a mai mostoha körülmények között magyarságunkat építhessük. Ezt nemcsak folyamatosan elrománosításunknak ellenszegülve igényeljük, hanem természetes jogunkként. Néhány évvel ezelőtt azt, hogy nekünk, is van történelmünk, nehéz volt kimondani. Most, szobordöntögető idők után még egyelőre, szoborállító időket élünk, Erdélyi magyar hagyományaink és nagy embereink példái nélkül szülőföld-képünk hiányosabb, identitástudatunk veszélyeztetett. Ezért megkülönböztetett dicséretet érdemelnek azok, akik nagyjaink emlékét ápolják, szobrok ápolását és állítását, emlékszobák létesítését, emléktáblák leleplezését, síremlékek gondozását szorgalmazzák és végzik kitartó igyekezettel, konok utánajárással. Eddig többnyire egyéni kezdeményezésből, néhány lelkes támogató pénzén gyarapodtak emlékező, tiszteletadó ünnepeink. A továbbiakban talán tervszerűbben, közös összefogásból, évfordulókhoz kapcsolódva, fontossági sorrendben folytatódnak, alapos feltérképezéssel terebélyesedve a magyarlakta területeken.

Az okot az erről való gondoskodásra, a meghirdetett, de a választások miatt elhalasztott középajtai szoborállítás adta. A kanadai Montrealban élő jeles grafikusművész, Pusztai Péter szülőföldje iránti forró szeretetének jeléül az egykori középajtai neves tudós tiszteletesnek, Benkő Józsefnek (1740-1814) kívánt szobrot állítani. Annak a történettudósnak és botanikusnak, akiről Kazinczy Ferenc írta, hogy „ő az, akit Erdélyt illető munkái miatt és patriotizmusára nézve is talán legelőbbben tiszteltem az erdélyiek között.” Ha csak a Transilvania vagy a Linné szellemében szerkesztett Flora Transilvanica című munkáit említjük, igazat kell adnunk Benkő Samu neves kutatóknak, aki Benkő Józsefnek szentelt tanulmányában azt állítja, hogy Középajtat - s talán nem tévedünk, ha ez alatt egész Erdélyt értjük - abban az időben az ő tehetsége és szorgalma juttatta világhírré, mert a „válságos pillanatokban csak áldozatvállaló hősiesség tarthatja meg a szülőföldet, emberbe és tájba fogózó hűség nélkül nem terem művészet... ábránd marad a társadalmi haladás.”

Pusztai Péter tudja, hogy ma azok szobrát kívánjuk köztereinken, parkokban, emlékházakban és a hagyományörzés különféle panteonjaiban látni, akiket valóban tisztelünk és példaképnek akarunk. Erdély sok-sok híres és nevezetes embert adott a világnak, az európai műveltségnek,

akikről megemlékezni a nehezen eltelt évtizedekben nem volt szabad, mert szobrot állítani csakis a hatalom szolgálatában hasznosítható személyiségről vagy témáról volt engedélyezett. És ezek közé az erdélyi magyarság történetéből és kultúrtörténetéből ugyan bizony hányan tartoznak? Az erdélyi magyarságot elrománosításra ítélték, fokozott ütemben való elszorvasztásra, tiltva tőlünk a saját történelmünk, a saját földrajzunk, a saját példaképeink. Az elmúlt évtizedekben közpénzen csakis a románság dicséretét szolgáló emlékművek készültek. Ma sincs ez másként. Ez nem is lesz mindaddig, amíg az erdélyi magyarok kultúráját nem tekintik a romániai kultúra egészéhez tartozónak. Csakis a civilizáció és a demokratizmus egy magasabb fokán kerül majd erre sor, amikor mindenféle politikai manőverezéssel nem lehet más népeket egymás ellen uszítani. Akkor majd a kisebbségek, a többségi nemzettől különböző másféle identitások kultúráját különös gonddal éppen másságukért óvják és támogatják majd. Jól tudja Pusztai Péter, hogy ez az idő még nem jött el. Ez az idő még messze van. Szobrot ma a magunk akaratából, a magunk pénzén, a magunk épülésére állíthatunk, és állítanunk kell. Ezért Pusztai Péter nem sajnálta a dollárokat, amelyekkel a szoborállítás munkáját megindította. Benkő József mellszobrát a sepsiszentgyörgyi Petrovics István szobrászművész készítette. Akár a Mikó Imréről, Körösi Csoma Sándorról, Bethlen Gáborról, Ady Endréről és Szilágyi Domokosról készült portréi, ez a munkája is pátosmentes, egyszerű embert láttat. A tudóst mintegy közelebb hozza a mához és a szemlélőhöz. A szobor fundamentumát közös alapból, közös munkával a helybeliek készítették. Az avatásra Csiha Kálmán, Erdély-részi református püspök jelenlétében került sor a középajtai templomkertben.

Hetven valahány esztendővel ezelőtt hasonló gondoktól visszhangzott ez a vidék. Nem számíthattunk az állam támogatására. Kultúránk fenntartása és fejlesztése önerőnkön múlt. Akkor „tépett vitorlájú, kormány és kormányosok nélküli ismeretlen további sorsú, roncsolt hajó volt 1918. év végén Erdély magyarsága” - írta három évvel később Balogh Artúr a Pásztortűzben, megállapítva, hogy ez a hajó a passzivitás zátonyán feküdt két évig. Ma a kívülről jött ösztönzés és segítség nincstelenséggel küzdő, de a szervezethez jeleit mutató akaratot erősít. Az EMKE most tagokat toboroz, támogatókat keres. Elérkezett annak az ideje, hogy további összetartozással és áldozattal ki-ki annyit vállaljon az erdélyi magyarság kultúrájának megtartásából és fejlesztéséből, amennyit csak tehet. Teendőink megfogalmazásában is elődeink segítenek. „Soha jobban, mint most, nem tűnt ki az igazság, hogy magunk vagyunk jövőnkönk kovácsai, és soha világosabban nem kellett éreznünk, mint most, hogy a kultúra nem az államé, nem az egyházé, nem társaságoké, nem társadalmi osztályoké, hanem a miénk, mindegyikünké, s hogy pusztulásáért felelős, fölemelésében és megtartásában kötelezett, áldásos hatásában részes minden magyar ember a legmagasabb polcon állótól a legeldugottabb faluban lakó legszegényebb földművesig.” Imre Lajost idéztem ugyancsak a máig világító Pásztortűzből. S még hány gondolkodó, küzdő és tetterre késztető olyan elődünkre hivatkozhatnánk, akiket jórészt alig ismerünk, pedig valószínűleg szobrot érdemelnének. Nekik is köszönhetően a történelem nem ismétlődhet. Tapasztalataik birtokában a jelenlegi nadrágszíjszorító időszakban is könnyebben tájékozódunk és találunk kitaposott ösvényt, amely megmaradásunkhoz, önépítésünk mikéntjéhez még idejében elvezet.

1992. október

Rák és klikk

Nemsokára bevezetjük az orvosgyógyászatban a do it yourself (csináld magad) módszert és nemcsak a folyamatos hányingert, a politikai mocsárgázmérgezést, a heveny vértódulásokat és a letargikus állapotot próbáljuk magunkban kísérletezve magunkon gyógyítani, hanem a különféle rákos és AIDS betegségeket is. Látni kell, hogy közösségeink rákfénéje: a klikk. Nem új betegség, de rohamos terjedése ma is beláthatatlan pusztításokra képes. Gyógyítására nincs szakorvoslat, nincs módszer, nincs is igazán igény? Mert a klikkezés a vérünkben van. Kórokozója az önzés. Az önzés klikkekben hatványozódik és burjánzik, mint akármelyik társadalmi betegség. Terjed minden szinten, mindenféle közösségben. Ez a vírus megvakítja az embert. A fertőzöttek csak klikken belül látnak, hallanak és mondanak véleményt, nyújtanak segítséget. Csakis egymásnak, egymásért. Kifelé nincs szavuk, nincs szemük, nincs kedvük véleményt és segítséget nyújtani. A klikk-tag kifelé rezzenéstelen arcú, befelé mosolygós és segítőkész. Tagtársairól jó véleményét nem titkolja. Befelé lelkes, kifelé zord. Ha klikkjét bántják, kérlelhetetlen, kíméletlen, halálosan elszánt, küzdeni tudása bámulatos. Az ilyen sohasem gondolta végig Dsida Jenő szép sorát. „Mindig magunkért, sohasem mások ellen!” A klikkbetegség az élethez szükséges közösségérzés látszatát okozza bennünk. Megnyugtat, miközben eltávolít a valóságos közösségtől. A klikk-szolgálat sohasem közösség-szolgálat. Mert egy klikk tagjainak elhatárolódása még nem a gabona ocsútól való megtisztulásának folyamatát mutatja, hanem valamely önző érdek szolgálatát. A klikkben való önmeztisztulás nem cél és nem is lehetséges a tagok egymást ajnározó gyakorlata miatt. A klikk ahhoz a góchoz hasonlatos, amely begyullad, gyorsan kiterjed és az egészséges szervezetet olykor halálosan megbetegíti.

Felsorolhatatlanul sok helyen, számos formában és céllal klikkeket tele a világ. Sekélyes és önző célok elérésére szövetkezett embercsoportokat találunk munkahelyen, üzemekben, intézményekben, szervezetekben. Egymást javasolják a klikk-tagok magasabb beosztásba, jobb fizetésre, kiküldetésre. Szerkesztők klikken belül kérnek írást, hoznak ki könyvet. Szervezetekben egymást segítik a vezetőségbe. Újrabővített familiarizmus betegsége lengi be egyre sivárodó életünket. Úgy tűnik, ennek a kórnak sincs még orvossága.

Ki kellett ezért találnom a magam számára az Erdély Pártot. Elnöke, tagja, mindenese vagyok ennek az egyszemélyes pártnak. Csalóka látszat az, hogy atomizálódtam. Pártom ügye milliók ügye. Ahhoz, hogy erdélyiségünkben másokat nem bántva megmaradhassunk az egyéni felelősségig kell lerágnunk életvitelünk húsát, napi teendőink tömkelegét. Hazánk, hazafiságunk, otthonlevésünk, anyanyelvünk, szabadságunk gondja az, ami rövidre szabott életünkben minket valóban összeköthet. És ezt nem oldhatja meg egyetlen klikk sem. Még a mai nagymenők sem. Egyéni felelősségünk talán kétmillió Erdély Párt gondja lehet. A nagy összefogást továbbra is sikerrel gyakorolva gyógyulhat szörnyű betegségünk. És klikkek helyébe nemes célt követő kisközösségeink terjeszkedhetnek tovább, magunkat gyógyító áldott orvoslásunk eredményeképpen. Amikor a hidegen villanó értelem szikéjével kivágjuk magunkat a klikkek elbecstelenítő langyos melegéből igaz nemzetiségsszolgálatunk sokszorosán elárvult valóságos küzdőterére.

1993. január

Utószó

Azt kérdezte egyszer tőlem Kányádi Sándor: „Téged ki küldött ide?!” Bizony, erre akkor sem tudtam válaszolni.

Sütő Andrással szólva: Itt állok és másként nem tehetek...

De azért az is valami, hogy a kolozsvári unitárius kollégium könyvtárában, a nagyjait Kovács István gyűjteményben, Regestrum Hungarorum de civitate Clusvar címmel lennie kell egy könyvnek, amelyben kolozsvári magyar polgárok névlajstromát őrzik az 1453-as esztendőből, s abban a testi tulajdonságuk után elnevezett Kis, Nagy, Fekete, Veres, Fodor, Fejér, Szőke, Kövér, Nagylábó, Segges, Vak és Jó között szerepel egy Tar is. És a főtéri templom patinás falán van egy címer, amelyen balra dőlt pajzsban máltai kereszt fölött ötágú csillag látható, alatta pedig még kiolvashatók az **s** és **t** betűk. Ugyanaz a névbetűs címer áll a XIV. század második felében épült unitárius püspöki ház boltíves kapujának zárókövéen, az egykori Bel-Magyar, a mi életünkben Kossuth Lajosról elnevezett utcában a 14. szám alatt. Kire emlékeztet és mit hirdet ez a címer? Sajnos ezt még a jó Kelemen Lajos professzor sem tudta, mert az 1735-től a Wesselényiek birtokába került ház iratait elpusztította a kíméletlen idő. Magamra utalva, én bizony a családomban legendás hírű Sigismund Tar nevét olvasom ki a címerbetűkből, és így vagyok ebben az egykor kincses városban itthon. És a tudós Szabó T. Attila segítségével is itthon érezhetem magam, mégpedig legalább az ezerhatszáz éves kezdete óta, amikor Thar András kolozsi főbíró valami feljegyezni való fontos hírt hozott a városba... Mert valahol otthon kell lennem benne őseim jussán is. Még akkor is, ha a zord idő időnként elcibált és kiteszított innen néhány alattomosan mesterkedőnek álló alkalommal. Valami belülről indult hívás mindig visszahívott ide. Volt itt valami, ami nem engedett el innen messze idegen földre. Pedig utazó embernek születtem, látni akartam kívül-belül a kerek világot... Ezért lettem újságíró és író.

Itt állok hát, legalább hatszáz éve és figyelek.

Emberi életdarabokat az emlékezés fátyolával kiragadva és újra összeillesztve, fájdalomunkat faragom anyanyelvem szavaiból válogatva figyelmeztető történetekké, talán hasznos játékokká.

Hálám jeléül mi mást adhatnék emlékezetünkben engem is megtartó kedves mindnyájuknak kedvenc tükörcserepeimnél? Ezekről mindig önmagunk kíváncsi arca néz vissza, és már az is jó, ha megértő tekintetükből vissza-visszahull reánk valamennyi keserű-édes hétköznapijaink meglátott igazságaiból is...

1992.

-&-